Povijest ljudskog roda

Barbari

Od velike seobe naroda do Karla Velikog

založba mladinska knjiga

Povijest ljudskog roda

Barbari

založba mladinska knjiga
Ljubljana – Zagreb

Počeci srednjega vijeka

OD VELIKIH SEOBA BARBARA DO USPOSTAVE NJIHOVIH KRALJEVSTAVA

(od V. do VIII. stoljeća)

Uoči velikih provala barbara u V. stoljeću, Rim je postojao već više od 1000 godina. Od »grada na sedam brežuljaka« razvilo se ogromno carstvo koje se dugo vremena održalo kao jedina velesila u području Sredozemlja.

Da bi podizalo sve velebnije spomenike, da bi prehranilo svoje mnogobrojne žitelje i osiguralo plaće za 500.000 svojih vojnika, Rimsko Carstvo je bilo prisiljeno na stalno širenje svojih granica. U tome je uspijevalo sve do II. stoljeća poslije Krista podjarmivši čitava kraljevstva u Aziji, Palestini ili u Egiptu. U drugim svojim dijelovima borilo se protiv barbara, svih onih naroda koji nisu gradili velike gradove, primjerice, Kelta, Germana, Alana ili Berbera.

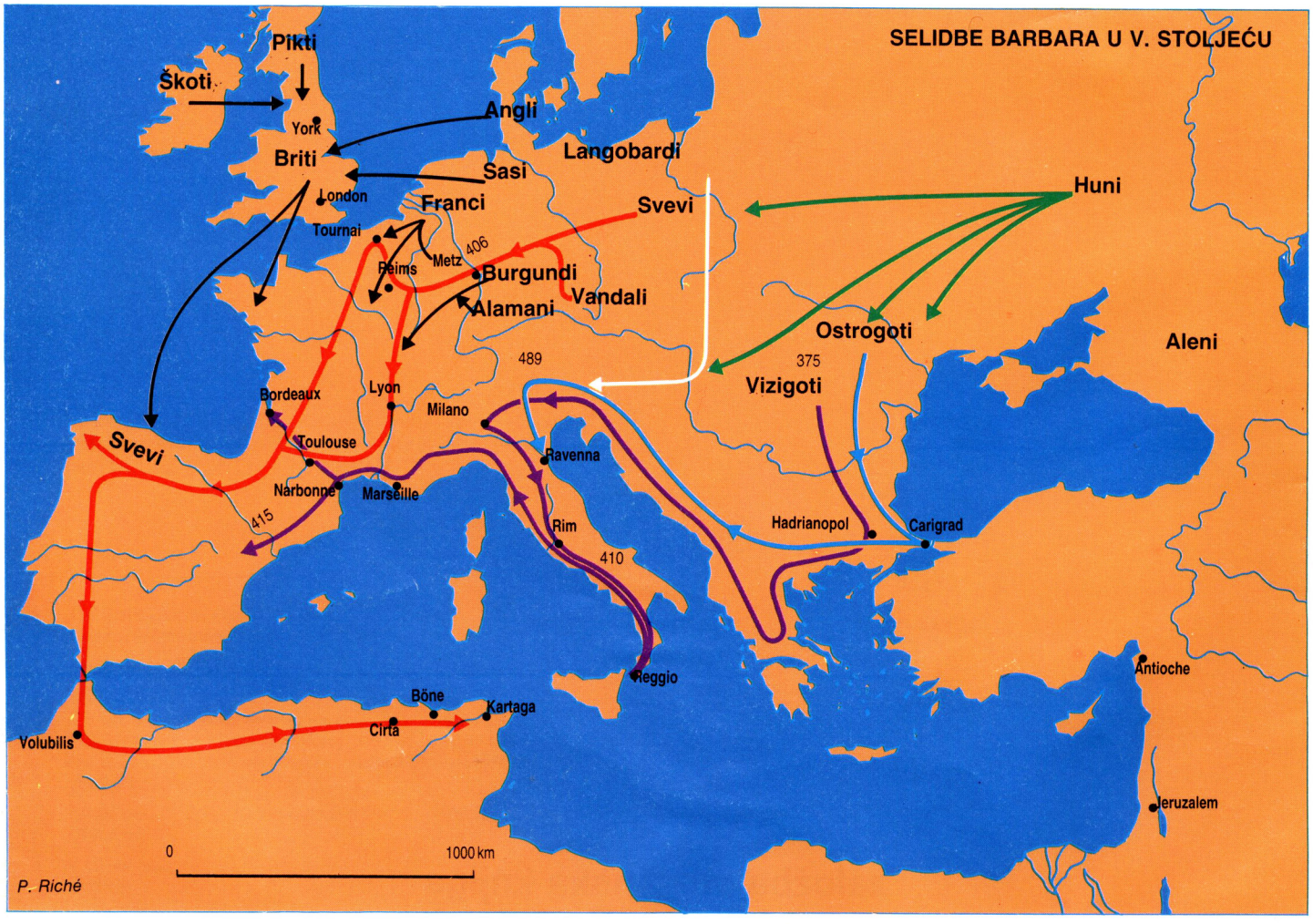

OPADANJE MOĆI I PROPAST ZAPADNOG RIMSKOG CARSTVA

Početkom III. stoljeća Rimsko Carstvo zapada u sve veće teškoće. Budući da nisu uspijevali unovačiti vojnike među vlastitim građanima, carevi kasnog Carstva – Dioklecijan i Konstantin – počeše novačiti barbare, uglavnom Germane, kao pomoćne vojne jedinice. Neke su silom uključili u Carstvo kao koloniste pošto su ih prethodno pobijedili u ratu i prisilili ih potom na službu u svojoj vojsci. Te su nazivali »Letima«. Druge su uzimali u službu na temelju slobodno utanačenih ugovora, i to čitava plemena. Ove su nazivali »Federati« (od latinske riječi *foedus* – ugovoren). Ovima je bila dužnost da brane prirodne granice na Rajni i Dunavu te istočne granice Carstva. Neki su od tih barbara stekli najviše položaje u rimskoj vojsci zahvaljujući svojoj nadarenosti u vojnoj vještini. Tako su Vandal Stilikon i Frank Arbogast postali vrhunski vojni zapovjednici.

MOZAIK NARODA: GERMANI

U IV. stoljeću mnogobrojni barbarski narodi nastavaju ogromna prostranstva što se prostiru sjeverno od granice Rimskoga i Perzijskoga Carstva. Većina među njima su germanskog porijekla. Franci »Salieni« nastavaju ušće rijeke Rajne, jugozapadni dio današnje Belgije. Franci »Porajnci«, naknadno nazvani »Ripijeri«, smjestili su se na srednjem toku Rajne, oko gradskih naselja Kölna i Mainza; susjedi su im Burgundi, pristigli iz zabačenih krajeva na Baltičkom moru. Alamani su zaposjeli prostor između Majne i gornjih tokova rijeka Rajne i Dunava. Susjedi su Turinžanima i Bavarcima. Sasi i Langobardi prebivaju na sjeveru Njemačke, Angli i Juti u Danskoj. Svevi, Langobardi, Vandali, Gepidi, Vizigoti su se rasporedili između Baltičkog mora i donjeg toka Dunava. Ostrogote nalazimo na sjevernim obalama Crnog mora, dok su im perzijska nomadska plemena Alani i Sarmati, istočni susjedi. Istočno od ovih su Huni, nomadsko pleme pristiglo iz Azije.

Našavši se oči u oči s carstvima za čijim su bogatstvima žudjeli, ovi barbari nisu bili kadri da ujedine svoje snage. Kako bi obranili krajeve u koje ih je puki slučaj doveo tijekom njihovih lutanja, oni su bili prisiljeni da neprekidno ratuju jedni protiv drugih. Štoviše, pojedina plemena istog naroda nisu se libila da svog poglavicu snagom oružja nametnu čitavoj zajednici za vrhovnog vođu. Imajući sve to u vidu, nije nimalo čudno što su ti barbari uživali glas bijesnih ratnika. Usprkos njihovim podjelama, Germane su povezivala ista predanja, isti jezik, isti način razmišljanja. Obrađivali su zemlju, uzgajali stoku, a rado su se bavili zanatima i trgovinom.

Prsten Childerica I, Klovisiva oca. Otkriven je 1653. u gradu Tournai, pokraj crkve Sainte-Brice. Zahvaljujući ovom prstenu, utvrđena je grobnica franačkog kralja. U stvari, napis CHILDIRICI REGE bio je čitljiv, naopačke utisnut u prsten pečatnjak. Kralj je predstavljen u oklopu i ogrnut plaštom. Prema običaju franačkih kraljeva, glavu mu rese dugačke pletenice. Rukom podržava sulicu, znak svoje moći.
(Pariz, Odjel medalja Nacionalne biblioteke).

Childericova grobnica. Garnitura zlatnog umijeća koja se sastoji od rukohvata mača i ždrijela njegovih korica, otkriven 1653. (Pariz, Odjel medalja Nacionalne biblioteke).

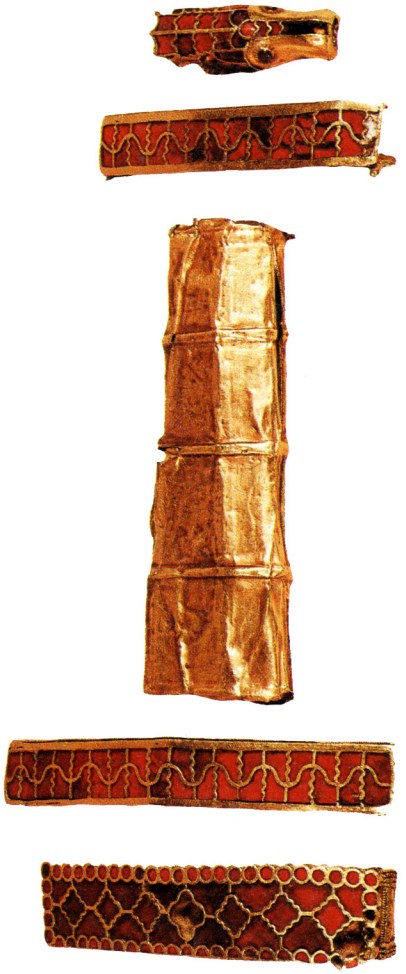

Moglo bi se tvrditi da se tu radilo o pravoj germanskoj civilizaciji. Njihovi su kovači, na primjer, kovali stravična oružja, kakva dotad nitko nije znao iskovati. Njihovi su majstori, obdareni izvanrednom maštom, proizvodili bajoslovne umjetničke predmete; obojeni nakit i znalački izrađene motive stiliziranih životinja.

Svaki je narod podijeljen na plemena i klanove. Vlast

obnašaju izabrani ratni zapovjednici. Brojni robovi (uglavnom ratni zarobljenici) vlasništvo su slobodnih građana. Zapovjednici provode zakone temeljene na običajima i usmenoj predaji. Germani obožavaju ne samo prirodne sile, već i brojne bogove, primjerice, Wodana, boga rata, i Freyu, božicu obitelji.

HUNI U EVROPI
POČECI VELIKIH OSVAJANJA

U IV. stoljeću zapadni Huni kreću u pohod na Evropu potiskujući pred sobom barbarske narode prema zapadu. Taj jedinstveni pohod u povijesti nazvan je »Velikim osvajanjem« ili »Velikom seobom naroda«. Zapadni su se Huni početkom naše ere smjestili između Aralskog i Bajkalskog jezera. Najprije su se pokušali probiti na istok, ali im je put prepriječilo moćno Kinesko Carstvo. Polovicom IV. stoljeća upadaju u stepe sjeverno od Kaspijskog i Crnog mora koje su obitavali Sarmati i Alani. Malo potom, oko 370. g., sukobljavaju se s Gotima koji su se podijelili na Vizigote i Ostrogote. Lako su ih pobijedili 375. godine. Dok je većina Vizigota prešla Dunav i zatražila zaštitu Valensa, cara Istočnorimskog Carstva, Ostrogoti su priznali vlast Huna i bili pod njihovim jarmom do propasti Hunskog Carstva sredinom V. stoljeća.

NARODI U POKRETU

Pošto ih je Valens prihvatio i podario im položaj Federata, Vizigoti su ubrzo nakon toga iznevjerili istočnorimskog cara i kod Andrianopolisa 9. kolovoza 378. porazili njegovu vojsku. Tada je otpočelo njihovo dugo putovanje tadašnjim Rimskim Carstvom. Najprije su se skrasili na sjeveru Grčke, a potom preko zemalja današnje Jugoslavije prodiru 401. u Italiju. U kolovozu 410. opljačkali su Rim i zarobili Galla Placidiju, sestru cara Teodozija. U tom ratnom činu Zapadnorimsko Carstvo je predosjetilo najavu svoje skorašnje propasti. Pošto su s kraja na kraj opljačkali Italiju i pošto im nije uspjelo prebaciti se na Siciliju i u Afriku, na koncu su, poslije četrdesetogodišnjih stalnih seoba i neprekidnog niza pljački, prodrli u Galiju. Porazivši i natjeravši u bijeg Vizigote, podjarmivši Ostrogote, Huni su se 405. smjestili u današnjoj Mađarskoj odakle su napali zapadne Germane. Alani, Vandali, Svevi bježali su prema zapadu i koristeći vrlo oštru zimu prešli preko zamrznute Rajne kod Mainza, 31. prosinca 406. godine. Tijekom slijedećih triju godina opustošili su rimsku Galiju da bi zatim Svevi i Vandali prešli u Španjolsku, gdje su se Svevi zaustavili, dok je Vandali napuštaju 429. i prebacuju se u Sjevernu Afriku gdje se zaustavljaju pod vodstvom svog kralja Genserika (umro 477). Alani pak ostaju u Galiji kao Federati. Rimska ih je vlast naselila u području srednjeg toka rijeke Loire.

Mauzolej Teodorika Velikog (493–526) u Ravenni. Prva četvrtina VI. stoljeća. Ovaj neobičan spomenik, bez premca na Zapadu, primio je posmrtne ostatke najvećeg kralja Ostrogota, čiji je glavni grad bio Ravenna.

BARBARI U GALIJI

Drugi su germanski narodi iskoristili priliku da prodru u Galiju da se ondje nastane, ali na civiliziraniji i manje okrutan način. Salijski Franci su postupno stigli do rijeke Somme. Alamani su stigli u Alzas i istočnu švicarsku. Burgundi, 436. poraženi od Huna i prisiljeni, da napuste svoje kraljevstvo u Wermsu, stižu 443. u

Pečat kralja Alarika II (484–507). Na fotografiranom otisku pečata moguće je pročitati napis ALARICUS REX GOTHORUM. Kralj Vizigota prikazan je na starinski način; gologlav i u oklopu. (Beč, Umjetničko-povijesni Muzej)

romansku Švicarsku i na južnu stranu gorja Jura, i to kao Federati. Vizigoti u stalnom pokretu pristižu na obale rijeke Garonne, također kao Federati i počinje njihovo osvajanje Akvitanije.

Usprkos svim ovim poremećajima, Zapadnorimsko Carstvo održalo se još nekoliko desetljeća. Zahvaljujući nastojanjima careva Homoriusa (395–423) i Valentiniana (423–455) Italija uspijeva zaliječiti rane izazvane pustošenjima Vizigota. Rimljanin Etije pokušava uspostaviti red u Galiji. Ovaj carev zastupnik, rođeni Rimljanin, ali odgojen kod Vizigota, a zatim Huna (kod kojih je živio kao talac), čini sve da bi se poštovali ugovori što ih je Rim sklopio s barbarima pristiglim u Galiju: Francima, Burgundima i Vizigotima. Kad su Huni posljednji put ugrozili Zapad, on se pobrinuo za obranu toga dijela Carstva. Okupio je Vizigote, Franke, Burgunde, Alane i Sase i porazio Atilu 451. na Katalonskim poljima kraj Troyesa.

Pošto su Rimljani 407. napustili Englesku, natjerani na povlačenje od Pitka (Škota) i Iraca, nove su skupine Germana – Juti, Angli, Sasi, – iskoristili priliku. Prebacili su se na otok i čvrsto na njemu zasjeli otjeravši s njega sredinom V. stoljeća brojne Bretonce koji su se dokopali Armorika (današnje Bretagne) ojačavši svojim dolaskom keltsko pučanstvo. Od svih barbarskih naroda Anglosasi su bili jedini pravi kolonizatori.

RAĐANJE BARBARSKIH KRALJEVSTAVA

Sredinom V. stoljeća, glavni barbarski narodi postupno stječu novu teritorijalnu ravnotežu i počinju stvarati svoja kraljevstva na ostacima Zapadnog Rimskog Carstva.

Poslije poraza u Galiji, Huni prelaze u Italiju. Carevi koje su događaji pregazili prepustili su vlast barbarskim vojnim zapovjednicima. Tako Odoakar, 476. ruši posljednjeg rimskog cara, Romula Augustula, koji je bio još dijete. Taj čin obilježava kraj Zapadnorimskog Carstva.

Poslije rasula Atilina carstva, što se dogodilo 454. godine, Ostrogoti se oslobađaju njihova jarma. Oni se sada okreću protiv Istočnorimskog Carstva, ali ovome polazi za rukom da njihova osvajačka stremljenja usmjeri prema Italiji gdje osnivaju snažno kraljevstvo pod vodstvom Teodorika Velikog (umro 526), koji je kao talac odgojen na bizantskom dvoru.

Nasljednici Etija u Galiji (vojni zapovjednik Egid, na-

P. Riché

Šljem kralja Readwalda (umro oko 625). Grobnica ovog anglosaskog kralja Istočne Anglije, smještena u brodu, kao što je tada bio običaj u Skandinaviji, otkrivena je u Sutton Hoou (Suffolk) 1939. Jedan od najznačajnijih predmeta među raskošnom posmrtnom opremom bio je željezni šljem s ukrasnim umecima od pozlaćene bronce i inkrustriranim ukrasima. Šljem vuče porijeko od šljemova što su ih vitezovi rabili na turnirima na kraju starog vijeka. Sa zaštitnom obrazinom u obliku lica taj šljem podsjeća na stanovite šljemove što su ih Vikinzi rabili u istočnom dijelu tadašnje Skandinavije.
(London, Britanski muzej)

mjesnik Paul, pa vojni zapovjednik Sjagrije) nastoje, između rijeka Somme i Loire, sačuvati »Rimsko Kraljevstvo«, koje bi graničilo s Francima, Alamanima, Burgundima i Vizigotima. Jedino su Burgundi i Vizigoti osnovali snažna kraljevstva. Burgundi su se ustoličili u Lyonu i Genevi, dok je Toulouse postao glavnim gradom Vizigota.

KLOVIS KRALJ FRANAKA

Nasljedivši 482. svog oca Childerika, franački kralj na sjeveru Galije, Klovis, ujedinjuje Salijske Franke prije no što će 486. osvojiti Sjagrijevo »Rimsko Kraljevstvo«. Nizom vojnih pobjeda pokorio je rajnske Franke i Alamane i tako proširio do srednje Rajne granice svoga kraljevstva. Pobjedom nad Vizigotima kod Vouilléa, kraj Poitiersa, 507. godine, Klovis širi svoju vlast nad one krajeve Galije koji se prostiru južno od rijeke Loire.

Podržavan galsko-rimskim plemstvom i Crkvom čiju je naklonost stekao poslije pokrštenja u Reimsu, Klovisa je priznao istočnorimski car Anastazije za službenog nasljednika Zapadnorimskog Carstva. Postavši kraljem svih franačkih plemena, proglašava Pariz svojom prijestolnicom i postavlja čvrste temelje dinastije Merovinga (po imenu Mérovée, svog legendarnog pretka).

NARODI UZBURKANE POVIJESTI

Poslije poraza Vizigoti osnivaju u Španjolskoj kraljevstvo gdje im Toledo postaje glavnim gradom. Ratuju sa Svevima i bizantskim carom koji su uspjeli zadržati Septimaniju, obalni pojas Languedoca i Roussillona.
U Engleskoj su Anglosasi osnovali dvadesetak suprotstavljenih kraljevstava. Među njima su najznačajnija Kent, Mercia, Northumberland i Wessex.
Mnogi drugi barbarski narodi ostaju izvan granica nekadašnjeg Zapadnorimskog Carstva. Neki od njih

Prijestolje kralja Dagoberta (628–639). Donji dio prijestolja, u pozlaćenoj bronci, podsjeća na starinske stolce. Naslon za leđa i nasloni za laktove dodani su kasnije, u drugoj polovici IX. stoljeća.
(Pariz, Odjel medalja Nacionalne biblioteke).

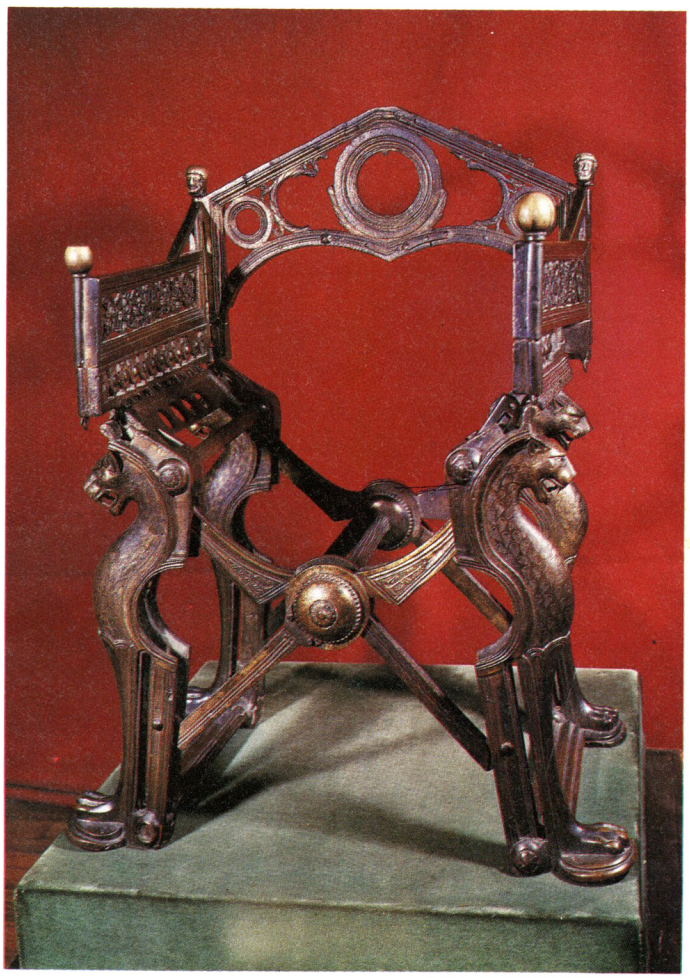

nikada neće osnovati svoje države. To se posebice odnosi na Sase koji su ostali u sjevernoj Njemačkoj, pa na Bavarce i Alamane koji su 535. postali franačkim vazalima. Naprotiv, druge skupine germanskih plemena osnivaju moćna kraljevstva, na primjer, Turinžani između rijeke Elbe i Weser ili Lombardi u današnjoj Ugarskoj, početkom VI. stoljeća. Oni su se sredinom VI. stoljeća našli na putu Avarima, nomadskom narodu koji je selio prema Zapadu. Pošto su Avari 567. porazili Gepide, susjede Langobarda, oni napuštaju svoje kraljevstvo i pod vodstvom svog kralja Alboina (umro 572) provaljuju u Italiju kojom je vladao Bizant nakon što je 555. uništio Ostrogote. Tijekom nekoliko godina Langobardi su osvojili Italiju učvrstivši se u svom novom kraljevstvu.

SUDBINA BARBARSKIH KRALJEVSTAVA

Sudbina zapadnih barbarskih kraljevstava koja su nastala u vrijeme velike seobe naroda bila je različita. Neka su bila kratka vijeka; kraljevstvo Vandala u sjevernoj Africi nije se održalo ni sto godina. Godine 533. Bizant je ponovo zagospodario krajevima gdje su se Vandali naselili. Burgundsko kraljevstvo su Klovisovi sinovi 534. pripojili svojoj državi. Od njegova osnutka nije prošlo ni puno stoljeće. Bizant je 555. uništio ostrogotsku državu, 66 godina poslije njena osnutka. Poslije 530. g. Turingija je postala franačkim protektoratom. Neka su kraljevstva bila dužeg vijeka. Svevi su se održali u španjolskoj gotovo dva stoljeća. Godine 585. njihove su zemlje Vizigoti pripojili svom snažnom kraljevstvu, koje se održalo jedno stoljeće u Akvitaniji i dva stoljeća u Španjolskoj da bi ga 711. arapski osvajači zauvijek zbrisali s lica zemlje. Langobardsko Kraljevstvo u Italiji održalo se dva stoljeća, sve dok ga nije 774. osvojio Karlo Veliki. Istu sudbinu su doživjeli Avari koji su pokoreni 796. Stanovita su barbarska kraljevstva pridonijela stvaranju novih država u Evropi u srednjem vijeku. Takav je slučaj s Anglosasima u Engleskoj u IX. stoljeću. Poslije tristo godina ratova Wessex je ujedinio razna kraljevstva i tako omogućio stvaranje srednjovjekovne Engleske. Isto su to učinili i Franci.

Od svih barbarskih naroda jedino su se Franci uspjeli do kraja asimilirati, ostvarivši trajnu romansko-germansku civilizaciju koja je postala kolijevkom francuske države. Klovisovom geniju, koji je u cjelini sačuvao upravno ustrojstvo »Rimskog Kraljevstva« u Galiji, valja pripisati veleban uspjeh malog germanskog plemena čije kraljevstvo je potrajalo punih pet stoljeća.

OD MEROVINGA DO KAROLINGA

Usprkos stalnim teritorijalnim podjelama, vezanim za franački običaj da nasljednici dijele na jednake dijelove imovinu svojih otaca, franačko se kraljevstvo održalo, sačuvavši trajno, mnoga stoljeća, jedinstvo svojih zemalja. Ujedinjeno nekoliko godina pod Clotaireom II (613–629) i Dagobertom (629–639) bilo je potom zahvaćeno dugim periodima bezvlašća, razdirano ratovima između Neustrije (sjeverozapadna Galija) i Austrazije (istočna Galija) koja je 687. izvojevala konačnu pobjedu. Austrazijska obitelj Pipinida imala je u to vrijeme sve značajniju političku ulogu počevši od Pipina iz Laudena, pa Pipina iz Herstala, Karla Martela do Pipina Malog. Pipin Mali je 751. svrgnuo Childerica III, posljednjeg Merovinga, nakon čega je bio proglašen kraljem i time udario temelje dinastiji Karolinga. Zahvaljujući tom državnom udaru, franačko se kraljevstvo održalo, a pola stoljeća zatim, pod Karlom Velikim (768–814), pretvorilo u Franačko Carstvo.

J. Hubert

Kronološki slijed glavnih događaja (od 378. do 756.)

SJEVERNA AFRIKA

429.
Provala Vandala.

439.
Osvajanje Kartage.

477.
Smrt kralja Genserika.

523–530.
Hilderikovo kraljevanje.

533.
Belizar, bizantski vojskovođa osvaja Kartagu. Kraj vandalske države.

647.
Prvi upadi Arapa.

698.
Arapi osvajaju Kartagu

AZIJA ISTOČNO RIMSKO CARSTVO

378.
Poraz Bizanta kod Andrijanopolisa: Goti prodiru u Istočnorimsko Carstvo.

395
Smrt cara Teodozija.

453.
Atilina smrt.

527–565.
Vladanje cara Justinijana.

567.
Avari u Evropi.

632.
Muhamedova smrt.

642.
Arapi osvajaju Aleksandriju.

669.
Prvo arapsko opsjedanje Bizanta.

717.
Druga opsada Bizanta.

730.
Zakon protiv svetih slika.

ITALIJA

410.
Vizigotski kralj Alarik osvaja Rim.

423.
Smrt cara Horonija.

440–461.
Leon I, papa

476.
Propast Zapadno rimskog Carstva.

493.
Teodorik pobijedio Odoakra.

526.
Teodorikova smrt. Pravila reda sv. Benedikta.

535.
Bizant osvaja Siciliju.

541–552.
Totila, kralj Ostrogota.

555.
Propast Ostrogotskog Kraljevstva.

568.
Provale Langobarda.

583.
Smrt pisca Casiodora.

590–604.
Grgur I, papa.

615.
Smrt sv. Colombana u Bobbiju.

643.
Zakon Rothari, poziv na poštivanje narodnih običaja Langobarda.

713.
Kralj Liutprand.

749.
Kralj Aistolf.

751.
Langobardi osvajaju Ravennu.

754–775.
Pipinova pobjeda nad Langobardima. Franci uspostavljaju prvu papinsku državu.

774.
Karlo Veliki kralj Langobarda.

ŠPANJOLSKA

409.
Upadi Alana, Sveva i Vandala.

414.
Vizigoti u Španjolskoj.

470.
Prevlast Vizigota.

531.
Ostrogot Theudis pobjednik nad Francima i Bizantom.

550.
Pokrštenje Sveva.

567.
Kralj Leovigild.

589.
Pokrštenje Reccareda: Vizigoti se odriču arijanizma i primaju kršćanstvo.

636.
Smrt pisca Izidora iz Seville.

654.
Edikt iz Receswintua: Ukidanje pravnih razlika između Vizigota i Rimljana.

711.
Provala Arapa.

GALIJA

406–407.
Velike provale Alana, Sveva i Vandala.

412.
Vizigoti na jugu Galije

443.
Naseljavanje Burgunda u Sapaudiji (francuske i švicarske Jure)

451.
Atilin poraz na Katalonskim poljima.

482.
Pojava Klovisa.

507.
Pobjeda kod Vouillé nad Vizigotima.

511.
Klovisova smrt i podjela kraljevstva na njegova 4 sina.

534.
Propast burgundskog kraljevstva.

536.
Franci u Provansi.

558–561.
Clotair I ujedinjuje Galiju

561–584.
Kraljevstvo Chilperica I.

Oko 594.
Smrt Grgura iz Toursa.

613.
Kralj Clotaire II.

628–639.
Kralj Dagobert. Ujedinjenje merovinške Galije.

714.
Smrt Pipina iz Herstala.

732.
Bitka kod Poitiersa

751.
Pipin kralj. Ustoličenje Karolinga.

754.
Smrt pape Bonifacija.

BRITANIJA (današnja Velika Britanija)

Oko 407.
Rimska vojska napušta otok.

450.
Provala Angla i Saksona. Bretonci se sklanjaju na zapad gdje prelaze kanal La Manche kako bi se smjestili u Armoriqueu.

550.
Ponovni napadi Anglosaksona protiv Bretonaca.

597.
Misionar Augustin u Engleskoj. Krštenje kralja Athelberta u Kentu.

617.
Prevlast kraljevstva Northumberlanda.

653.
Prevlast Mercije.

664.
Sinod u Whitbyju. Keltsko svećenstvo priznaje vlast Rima.

709.
Smrt kralja Aldhelma.

735.
Smrt Prečasnog Bédea.

BARBARI

Stranice

10/11
Kraj jednog carstva

12/13
Narodi u pokretu

14/15
Red i poredak

16/17
Ratničko ustrojstvo društva

18/19
Oružje i ratna tehnika

20/21
Svećenici, redovnici i misionari

22/23
Prirodne nepogode

24/25
Vjerovanja i vradžbine

26/27
Redovničke škole

28/29
Važni dani u životu

30/31
Položaj žene

32/33
Užici i zabave

34/35
Pogrebni obredi

36/37
Svakodnevni radovi

38/39
Sela i veliki posjedi

40/41
Gradovi i građani

42/43
U četvrti obrtnika

44/45
Kovači

46/47
Kamenolomi i velika gradilišta

48/49
Trgovci i prodavači

50/51
Cestama i rijekama

52/53
Na moru

54/55
U osvit srednjeg vijeka

Kraj jednog carstva

Uoči velike seobe naroda Rimsko je Carstvo, naizgled, bilo još snažna država. Uspostavljeno u početku u središtu Sredozemlja, u IV. stoljeću je obuhvaćalo područje od Engleske do Male Azije, te od obala Rajne i Dunava do sjeverne Afrike.
Privučeni njegovim bogatstvima, barbari su stalno ugrožavali njegove granice, pa su ih u III. stoljeću uspjeli čak i prijeći. No Rim je izdržao te pritiske. Pod stalnim barbarskim prijetnjama vrlo moćni carevi Dioklecijan (284–305) i Konstantin (306–337) odlučno su pristupili preustrojstvu Carstva te ga utvrdili poput prave države. Obnovili su granične vojne postaje, gradove su zaštitili snažnim bedemima, a po selima i poljima podigli su mnogobrojne jake utvrde. Nakon toga barbarska su plemena sklapala nagodbe s Rimom: smještali su se na neobrađena polja, u blizini granice, sa zadatkom da brinu o njihovoj obradi i obrani. Usprkos blistavoj civilizacijskoj baštini, u IV. stoljeću Carstvo se suočava s ozbiljnim znakovima slabosti. Povećanje upravnih i vojnih troškova na Zapadu izaziva sve veće poreske dadžbine. Kako bi im izbjegli, veleposjednici napuštaju gradove i povlače se na svoja imanja. S krizom rastu i socijalne razlike, a time se opet množe narodne pobune.
Sve je teže upravljati golemim Carstvom, te se javlja potreba da ga se podijeli na dva dijela. Do toga je došlo 395. Konstantinopolis, nekad nazivan Bizantom, postaje glavnim gradom Istočnog Rimskog Carstva koje se održalo do 1453. Rim je ostao glavnim gradom, mada njegovi carevi radije stoluju u Trèvesu, Milanu ili Ravenni. No njegovi su dani odbrojani: Vizigoti pod vrhovništvom svoga kralja Alarika 410. osvajaju Rim.

Nesnosna je vrućina pritisla grad zadnjih dana mjeseca kolovoza 410. Vizigoti već mnoge sate sustavno pljačkaju Rim. Na Forum dovlače plijen i gomilaju ga na zaprežna kola. Žitelji koji nisu uspjeli umaći ili se skloniti u hramove, postali su robovi.

Gladni Bagodi (pobunjeni galski seljaci) i pobunjeni robovi napadaju vilu galsko-rimskog bogataša u Akvitaniji. Vlasnik posjeda, predviđajući takvu mogućnost, uzima u službu plaćenike. Ti iskusni ratnici s lakoćom suzbijaju slabo naoružane i organizirane napadače.

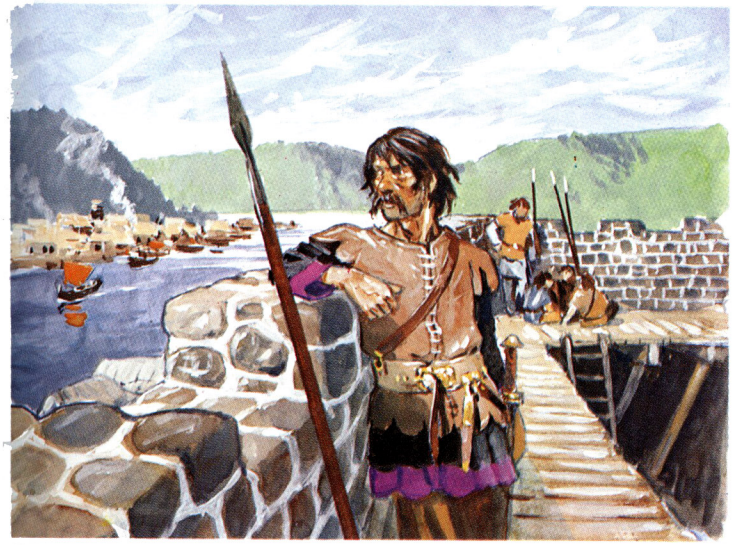

S vrha svoje tvrđave u Mont-Vireuxu, u Ardenima, vojnici nadziru promet trgovačkih brodova na rijeci Meuse. Rimske su vlasti unovačile ove pomoćne vojnike, germanskog porijekla, jer brojni sastav redovne vojske nije bio dovoljan u tim nemirnim vremenima.

U Mansu: završava se gradnja snažnog bedema od opeka i kamenja složenih u mnogobrojnim polukružnim nizovima. Građa se podiže pomoću takozvanih »koza«, odnosno dizalica. Grad je sada spreman da se odupre eventualnim barbarskim upadima.

Oko 330. rimski car Konstantin sa svojim vrhovnim vojnim zapovjednicima obilazi vojni logor Drobeta. Sagrađena na obali Dunava, u današnjoj Rumunjskoj, ta snažna utvrda je obnovljena pošto je šezdesetak godina bila prepuštena barbarima. Obnovljeni most podignut na dvadeset stupova od opeke i kamena ponovo je u upotrebi. Taj je most, na ulazu u sutjesku kod željeznih vrata, bio razrušen da bi se spriječilo prelaženje barbara na rimsku obalu rijeke koja danas pripada Jugoslaviji.

Narodi u pokretu

Od svih barbarskih naroda, rimskih susjeda, Germani su oduvijek bili najopasniji neprijatelji. Od propasti Republike oni su neprestano provaljivali preko granica na Rajni i Dunavu. Ti su njihovi ubilački pohodi bili uvijek odbijeni, ali ponekad uz znatne žrtve.

U IV. stoljeću germanski su narodi živjeli u relativno mirnim odnosima. Osjećajući se manje ugroženima, Rimljani su se počeli privikavati na barbare – vrbuju ih kao plaćenike, a s čitavim plemenima sklapaju savezništva. Stvaraju se gospodarske, pa čak i kulturne veze između ta dva tako različita svijeta. Ali ta krhka ravnoteža je uskoro potpuno uzdrmana provalom Huna. Ti nomadi azijskog porijekla, privučeni bogatstvima Zapada, 370. provaljuju u Evropu. Ti strašni konjanici, vješti u baratanju sabljom, lukom i lasom bez po muke su natjerali u bijeg Germane koji se bijahu ustalili u kraju gdje su živjeli. Tako su čitavi narodi krstarili Evropom. Neki su se od njih, u valovima novih selidbi, otisli vrlo daleko od svojih polazišta: Vizigoti su napustili južnu Rusiju, da bi dospjeli u Galiju, a potom u Španjolsku. Alani, Svevi i Vandali napustili su srednju Evropu i dospjeli do Španjolske i sjeverne Afrike. Drugi su narodi napravili manji put: Franci, Burgundi i Alamani, doselivši iz Njemačke, naselili su se na sjeveru i istoku Galije. Angli, Sasi i Juti preplavili su Sjeverno more da bi se ustalili u Velikoj Britaniji.

Svi su se ovi narodi trudili da osnuju svoja kraljevstva na područjima gdje su se konačno skrasili. Neka nisu bila duga vijeka, druga su se, pak, dulje održala. Na temeljima nekih nastale su moderne evropske države, na primjer, Francuska i Engleska.

Rajna je zaleđena. Izuzetna hladna zima 406. zbrisala je privremeno najdragocjeniju prirodnu granicu Zapadnog Rimskog Carstva. Iskoristivši priliku, horde Vandala, Sveva, Alana i Burgunda prijeđoše rijeku 31. prosinca. Trudili su se pritom da zaobiđu utvrde grada Mainza čija posada je branila most na Rajni.

U maloj luci Tarife, na južnom kraju Španjolske, u svibnju 429. vlada neuobičajena živost. U neopisivoj zbrci 80.000 Vandala ukrcavaju se u brodove da bi otplovili u sjevernu Afriku, za čijim bogatstvom žude. Svi raspoloživi brodovi bijahu zaplijenjeni. Ratnici i njihove obitelji ukrcavaju se na njih zajedno s prtljagom i plijenom opljačkanim u Galiji i Španjolskoj, ne zaboravljajući, pritom, da i konje ukrcaju. Neudobno je, ali je vrijeme lijepo, a preplov Gibraltarskog tjesnaca ne traje dugo.

U travnju 568. duga povorka pješaka i zaprežnih kola, pod zaštitom brojnih ratnika, korača ugarskom ravnicom. Na njenu čelu jaše Alboin, kralj Langobarda, praćen svojim barjaktarom. Obzor je sav u plamenu jer su se njegovi ljudi pobrinuli da zapale žetvu i sela prije no što će krenuti na put. Radije su uništili svoja bogatstva nego da ih prepuste Avarima, prijašnjim saveznicima koji su postali isuviše pogibeljni. Put ih je vodio u Italiju čija gostoljubiva polja bizantska vojska nije bila u stanju obraniti.

Atila je 448. primio bizantskog poklisara. Svjedok tog susreta, grčki pisac Priscos (na desnoj strani), ostavio je o tome opširan opis. Smještena usred ugarske ravnice, kraljevska drvena palača bijaše ukrašena vunenim sagovima i bogatim tkaninama. Za razliku od svojih dvorjana, hunski je kralj bio jednostavno odjeven, no oružje i opasači hunskih ratnika bijahu optočeni zlatom i dragim kamenjem. Prijemu je prisustvovala najmilija kraljeva žena zajedno s družbenicom grčkog porijekla. Pripremljena je raskošna večera koja se služila prema rimskim običajima.

Red i poredak

Osnivanjem barbarskih država prestaje nered koji je bio popratna pojava velike seobe naroda. Red je ponovo zavladao, mada drugačiji od onog u bivšem Zapadnom Rimskom Carstvu. Nekadašnji »ratni zapovjednici«, koje su ratnici birali, postali su preko noći nasljednim kraljevima s apsolutnom vlašću.

»Palača« je sjedište vlasti barbarskih kraljeva; njoj pripadaju velikodostojnici: dvorski upravitelj, glavni zapovjednik vojske i vrhovni sudac. U početku je palača bila u glavnom gradu kraljevstva, a onda se, postupno selila kao i dvor.

U državnoj upravi i diplomaciji potrebno je obaviti pregled bojnih spisa što ih pisari i bilježnici neprestance pripremaju u uredima palača pod nadzorom državnih upravitelja. U pokrajinama namjesnici predstavljaju kralja. Oni se nalaze na čelu upravne, sudske, porezne i vojne vlasti.

Javna su dobra sad već postala osobnom imovinom kralja. Ubiranja neposrednih poreza postaju sve teža, a kraljevi prihodi pritječu od kraljevih posjeda, ratnog plijena, nameta što ih plaćaju podanici, od kovanja novca, sudskih poreza i raznih drugih dadžbina (putarina, mostarina, carina).

U početku se sudilo prema rimskim zakonima, ali su barbari postupno nametnuli svoje, germanske zakone. Sud sačinjavaju slobodni ljudi grofovije. Više nije tužitelj morao dokazati krivnju optuženoga, već je optuženi morao dokazati svoju nevinost. Ukoliko je bio proglašen krivim, rijetko se barbarina kažnjavalo tjelesnom kaznom: uglavnom, bio je osuđen da zajedno sa svojom obitelji plati odštetu koja je dijeljena između kralja i žrtve ili žrtvine obitelji.

Sud se sastao zbog umorstva počinjenog u selu. Mladi rođak žrtve, na nagovor članova svoje obitelji, žestoko optužuje čovjeka kojega bije zao glas. Osumnjičeni se, uz podršku svojih, trudi da dokaže svoju nevinost. Glavar mjesta u ugledni seljak predstavljaju sud.

Da bi dokazao svoju nevinost, ovaj čovjek je odlučio da se podvrgne »božjem sudu«. Htio je to dokazati pomoću vatre. Zagrabio je u mangali žeravicu da bi je stavio na gole grudi. Ne bude li opekotina, nevin je.

U pisarnicama kraljevske palače zdušno se radi. Tu se pripremaju upravni spisi neophodni za dobrobit kraljevstva. Jedan perovođa brižljivo prepisuje na pergamentu jedan spis sačinjen na papirusu i potvrđen kraljevim pečatom.

U Limogesu se narod pobunio kad je Marcus, kraljev službenik, počeo skupljati porez. Gomila pali knjige računa i okomljuje se na ustrašenog poreznika. Privučen bukom, biskup štiti Marcusa, i naposljetku, smiruje razdražene duhove. On je u gradu moćniji od kraljevog namjesnika koji je ipak odgovoran za javni red i mir.

Godina je 561. Lica Cariberta, Gontrana, Chilperika i Sigeberta su vrlo ozbiljna. Njihov je otac, kralj Clotaire, upravo umro. Prema pradjedovskim običajima Franaka, sinovi treba da podijele kraljevstvo, kao da se radi o obiteljskoj imovini. Da bi se izbjegle beskonačne rasprave, poslužili su se ždrijebom. Još jednom je, i to na dugi niz godina, Klovisovo kraljevstvo razjedinjeno.

Ratničko ustrojstvo društva

U rimsko doba ratove su vodile stalne vojske sastavljene od profesionalnih vojnika. U barbarskim kraljevstvima stvari stoje drugačije. Za velike seobe naroda uvriježili su se novi ratnički običaji, povezani s tradicijom germanskih naroda. Ustvari, barbarski kralj je prije svega »ratni zapovjednik«. Za njega i njegove ratnike rat je opasan i poticajan sport, ali on također pruža i priliku za bogaćenje, zahvaljujući plijenu otetom od neprijatelja. Vrlo često rat postaje nužan kad se treba braniti od najezde susjeda ili kad se ratuje zbog prisvajanja novih krajeva ili vlastitog opstanka.

Osim svoje osobne garde, sastavljene od profesionalnih vojnika, barbarski kralj nema druge, stalne vojske. Kad odluči krenuti u rat, na proljeće, (zimi se, naime, ne ratuje), on pozove k sebi preko svojih namjesnika sve ili samo dio slobodnih ljudi svoga kraljevstva. Ratnici se moraju o vlastitom trošku opremiti za rat i brinuti o svom uzdržavanju dok god traje vojevanje.

Ovaj način okupljanja vojnika nije se odvijao bez poteškoća; naime, mnogi slobodni ljudi nisu imali dovoljno prihoda da bi se opremili za rat onako kako treba. Zbog toga su kraljevi često bili prisiljeni da u rat pozovu samo bogataše. Oni su, međutim, novačili slobodne ratnike opremajući ih oružjem i hranom o svom trošku ili su im davali u najam zemlju, s tim da se ratnici od vlastitih prihoda pobrinu za ratnu opremu i uzdržavanje u ratu. Tako su se, postupno, stvorile osobne i ratničke ovisnosti između slobodnih ljudi i moćnika. To su prvi počeci »veza čovjeka s čovjekom«, između velikaša i vazala, koje su došle do punog izražaja u feudalnom društvu srednjega vijeka.

Anglosaksonski kralj Raedwald svečano predaje velikašu savezniku počasni mač čija je jabučica ukrašena sa dva povezana srebrna prstena. Ovo će odsada biti znak njihova ratničkog savezništva. Sa šljemom u obliku ljudskog lica i ogrnut drevnim saksonskim ogrtačem, Raedwald drži teško kraljevsko žezlo, oslonjeno o njegovo lijevo koljeno. Njegov znak, od kovanog željeza, zaboden je u zemlju njemu s desne strane, dok s njegove lijeve strane mladi štitonoša drži njegovu željeznu sjekiru i štit.

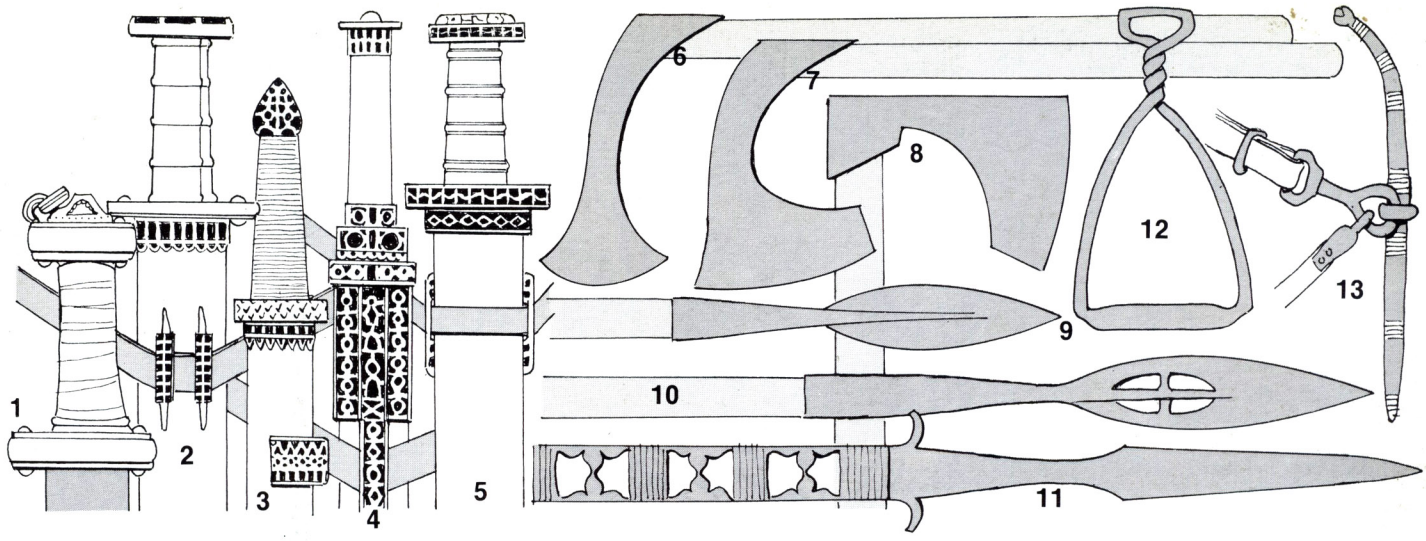

Barbarski zapovjednici nose svečane mačeve (2 do 5) čiji su rukohvati ukrašeni zlatnim listićima i komadićima granata. Drugi, manje raskošni mačevi, posjeduju jabučicu s prstenovima i srebrni štitnik. Bacačkim ili takozvanim franačkim sjekirama (6) ili ratnim sjekirama (7, 8) služili su se Franci. Željezne sulice (9 do 11) imaju različite oblike: nekad su probušene kao kod Langobarda (10), Alamani se služe ušastim sulicama s kvačicama (11). Pod utjecajem nomadskih naroda, stremenice (12) na Zapadu su ušle u upotrebu tijekom VII. stoljeća. Kićenju konjskih žvala (13) posvećena je posebna briga, a isto tako i žbici alamanskih žvala od inkrustiranog željeza.

Iako nisu imali pravih vojničkih uniformi, vojske raznih barbarskih kraljevstava tjerale su također ratnu modu koja se znatno razlikovala od naroda do naroda i od epohe do epohe. Azijski nomadi Huni (1) i Avari (2–3) bili su vrsni konjanici. Luk je njihovo najdraže oružje, oni su jedini bili kadri da se njime služe jašući na konjima u trku. Goti (4), Alamani (5), Langobardi (6) i Franci (7) su prije svega pješaci, mada su se i oni pri pokretu služili konjima. Inače, samo su im zapovjednici bili naoružani obrambenim oružjem: šljemom, okruglim štitom i ponekad oklopom izrađenim od metalnih pločica. Napadačko oružje se sastojalo od dugog mača, kratke jednosječive sablje ili noža (5–7), sjekire i koplja. Franačko koplje s dvostrukom kukom, vrsta koplja s dugim željeznim dijelom (7), bilo je prije znak zapovjedništva, nego bacačko oružje.

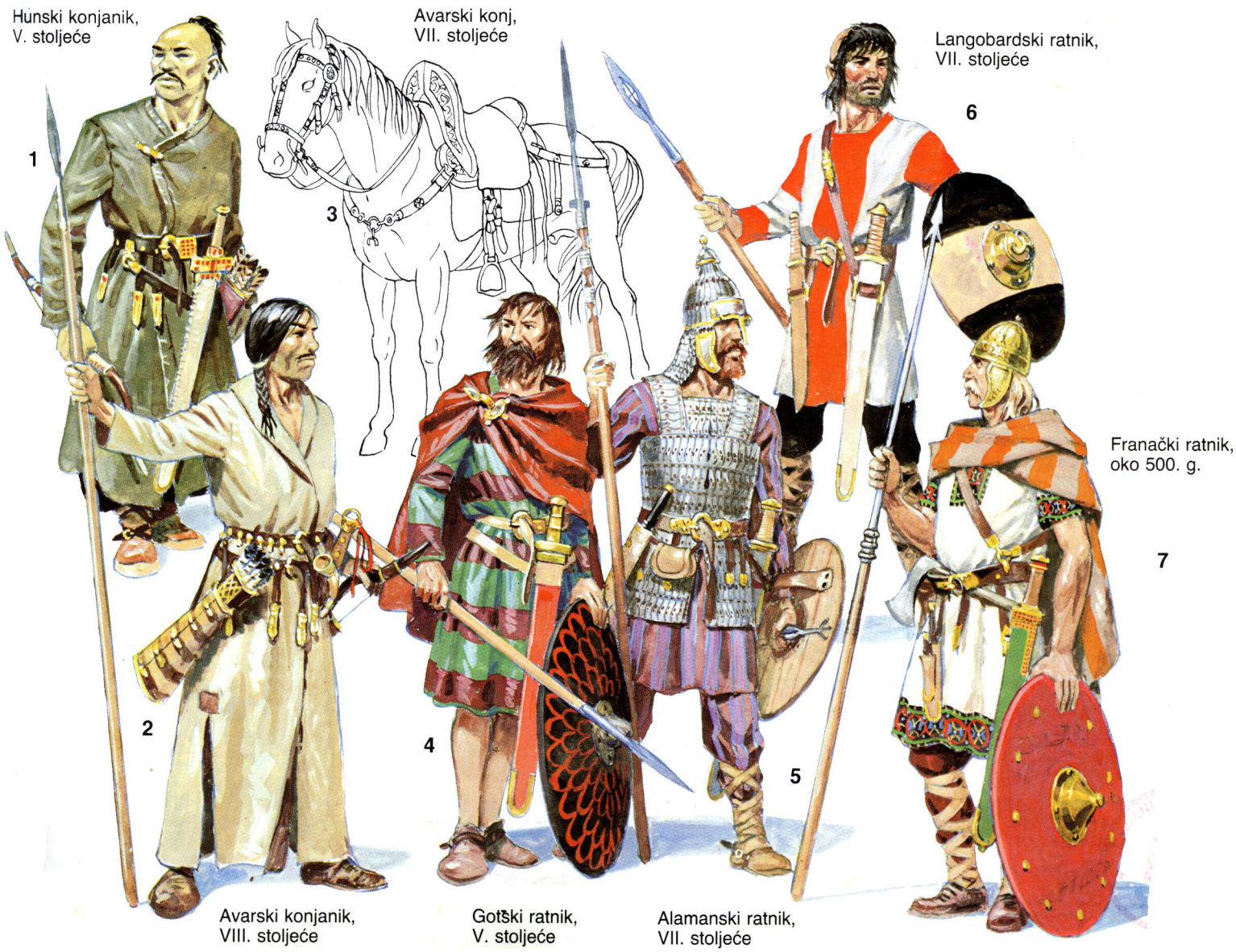

Oružje i ratna tehnika

Oružje se mijenjalo zavisno od epoha, naroda i društvenog položaja pojedinog ratnika. Više se zna o oružju Franaka, Alamana, Langobarda, Saksona, Anglosaksona i Avara, jer je kod tih naroda postojao običaj da s ratnicima sahranjuju i njihovo oružje.
Napadačko oružje se sastoji od sjekire, sulice, dugog mača, sablje i luka. Franci se sve do VII. stoljeća najviše bore ratnim sjekirama. Koplja su veoma različitih oblika: teška koplja pješaka, lagana koplja konjanika, oveće sulice, itd. Slično rimskom pilumu je franačko koplje s dvostrukom kukom: njegov željezni dio, iste dužine kao i drveni, završavao je zašiljenom čakljom. Mačem s dvostrukim sječivom i damastnom ploškom naoružani su konjanici i pješaci. Teška sablja samo s jednim sječivom postala je najraširenije oružje u VII. stoljeću. A kukom su se najradije služili konjanički narodi, kao što su bili Huni i Avari.
Obrambeno je oružje bilo rijetko kod barbara; njime su, uglavnom, bili naoružani zapovjednici. Nosili su željezni šljem ukrašen broncom, oklop, porijeklom s Istoka, prekriven metalnim pločicama, te okrugli drveni, ponekad broncom ukrašen štit sa skrivenom željeznom ručicom. Opsjedanje gradova poznato u starom vijeku nije bilo nepoznato barbarskom dobu: znalo se kako to raditi i kako izrađivati ratne sprave, takozvane ovnove. Rijetko su bile velike frontalne bitke. Čarke i iznenadni napadi bili su učestali oblici ratovanja. Do VI. stoljeća bitke su se vodile tako da se neprijatelji izmiješaju stvarajući gužvu u kojoj su se pojedinci dalje međusobno borili. Kasnije se u bitke unosi više reda, naoružanje se smanjuje i ujednačava. Samo Goti, Langobardi, Alamani i Vandali posjeduju pravu laku konjicu.

Oko 430. rasplamsala sa bitka između Huna i Burgunda nedaleko Wormsa, na desnoj obali Rajne. Hunski konjanici nesmiljeno jurišaju na iznenađenu zalaznicu Burgunda. Pošto su ih osuli kišom strijela, Huni sad napadaju bičevima i lasima. U tom je sukobu poginuo burgundski kralj Guntarius.

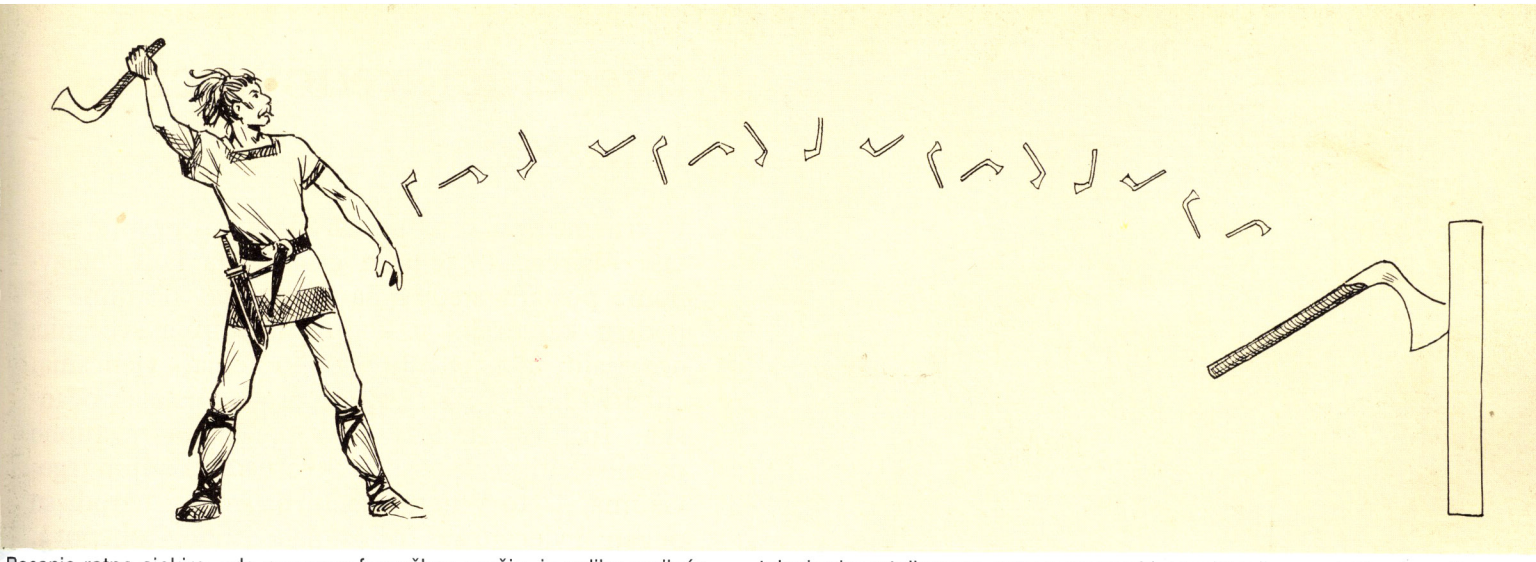

Bacanje ratne sjekire, vrlo opasnog franačkog oružja, je veliko umijeće koje treba dugo vježbati. Kad se sjekira baci, vrti se zrakom dok svojom oštricom ne pogodi neprijatelja koji se nalazi na određenoj udaljenosti. U toku borbe ratnik mora, gotovo nagonski, utvrditi točnu razdaljinu između sebe i protivnika da bi ga pogodio.

Pod iskusnim i kritičkim nadzorom stručnjaka, najbolji jahači uvježbavaju kraljeve konje za paradne i ratne svrhe. Ova kraljeva ergela, pokraj Toursa, jedna je od najpoznatijih u merovinškom kraljevstvu.

Godine 539. franačka vojska prelazi Alpe i prodire u Italiju. Na njenu čelu jašu vojvode Butilin i Leuthari, kojima je merovinški kralj Theodabert naredio da napadnu bizantskog generala Narsesa. Pored kolone franačkih pješaka jašu njihovi zapovjednici.

Svećenici, redovnici i misionari

U vrijeme velike seobe naroda kršćanstvo je najviše raširenо u velikim gradovima koji, uglavnom, postaju sjedištima biskupija: u njima se podižu katedrale, u kojima biskupi i svećenici obavljaju vjerske obrede (krštenja, vjenčanja, euharistije itd.). Sela su, naprotiv, ostala poganska. Ipak se kršćanstvo i po njima postupno počelo širiti, te se grade crkve u najvažnijim trgovištima. U to vrijeme, neki barbarski narodi su pogani i vjeruju još u postojanje mnogih bogova, drugi su se već obratili na kršćanstvo, kao Goti, Burgundi, Langobardi i Vandali. No oni ne priznaju vrhovnu vlast pape, jer su se priklonili arijanizmu. Ova krivovjerna nauka, koju je oko 300. propovijedao svećenik Arije, odricala je Kristu božansko porijeklo.

Barbarska su kraljevstva od svoga osnutka postala područja za misionarsko djelovanje Crkve. Neki glasoviti biskupi uspjeli su obratiti mnoge prinčeve. Tako je sv. Remi iz grada Remisa obratio franačkog kralja Klovisa. Ponekad su na takva spektakularna obraćenja prelazili čitavi narodi, bilo pogani ili Arijevi sljedbenici. U VIII. stoljeću sva su barbarska kraljevstva prihvatila kršćansku vjeru. Uza sve to, u zabačenim su se krajevima i dalje održavala mnoga poganska vjerovanja koja su biskupi na svojim redovnim koncilima žestoko osuđivali. Na stotine osnovanih samostana odigrali su važnu ulogu u širenju kršćanstva. Mnogi od njih su podignuti zahvaljujući irskim redovnicima kao što su bili sv. Gall ili sv. Colomban. Podijelivši vrijeme dana na molitvu, učenje i rad, redovnici su svojim primjernim životom poticali obraćenja, ali i pružanjem pomoći zemljoradničkom pučanstvu.

Golih nogu i smrznute brade, cvokoćući od studeni sv. Walfroy provodi mnoge sate na vrhu stupa što ga je sam sagradio na ovom brežuljku u Ardenima, u blizini kipa podignutog u čast Diane, bogi-nje lova. Tim se načinom služio taj langobardski misionar da b propovijedao Evanđelje i odvraćao pogane od vjerovanja u idole.

Okrvavljena tijela sv. Bonifacija i njegovih drugova leže na morskoj obali Sjevernog mora. Skupina Frizona, germanskog naroda, napala je njihov logor. Izlažući se životnoj opasnosti, oni su kao misionari propovijedali Evanđelje među pripadnicima tog naroda.

Na dvoru northlumbrijskog kralja odvija se prepirka dvojice protivnika: poganskog velikog svećenika i misionara Paulina. Kralj Erwin je, naime, obećao da će pobjednik tog jedinstvenog dvoboja odlučiti o vjeri njegova naroda. Po općem mišljenju Paulin je odnio pobjedu.

U samostanu u Nivellesu, u Belgiji, vlada žalost. Jedna je udovica umrla. Pogrebna povorka kreće prema crkvi Sv. Petra (desno), mjestu gdje se ukapaju redovnice. Tijelo pokojnice, umotano u plahtu, redovnice na nosilima prenose. Samostan posjeduje još dvije crkve, kao što je tada bio običaj: Našu Gospu, glavnu crkvu sestara (u sredini) i crkvu Sv. Pavla (lijevo), namjenjuju svećenicima, upraviteljima samostana i ostalim vjernicima iz okolice.

Važna se svečanost odvija u katedrali grada Orléansa. Na koncilu 511. kojem prisustvuju svi biskupi Galije te kraljevski dvor, arijevsko svećenstvo nekadašnje vizigotske Akvitanije, osvojene 507, svečano se odriče svoga krivovjerja. Klečeći na koljenima mole Crkvu za milost i izjavljuju da će biti privrženi katoličkoj vjeri, službenoj vjeri merovinškog kraljevstva poslije Klovisova pokrštenja.

Prirodne nepogode

Jer svaki dan sve stvari idu s lošega na gore, znači da je propast svijeta sve bliža. Taj se napis može pročitati u Poitiersu, na grobu opata Mallebaudea, preminulog u VIII. stoljeću. Kao i mnogi drugi njegovi suvremenici i ovaj je čovjek proživio nevolje svog vremena. On je, kao i mnogi drugi, proživio objavu propasti svijeta! Valja priznati da u to doba barbarska kraljevstva nisu preživjela ni brojnije ni gore nevolje od onih što su obilježile stari ili srednji vijek. Pa ipak, prirodne nepogode imaju stravične posljedice za pučanstvo u kojemu je ratarstvo jednim izvorom prihoda. Diluvijske kiše, olujne padavine grada, produženi periodi hladnoće ili duga sušna razdoblja ugrožavali su, pa čak i potpuno uništavali ljetinu. Iznenadne navale skakavaca ili pomor stoke izazivale su stravične posljedice. Redovita pojava su bile nestašice i glad jer zalihe su bile slabe, a sa živežnim sa namirnicama trgovalo vrlo malo. Zbog toga se događalo da su obitelji napuštale djecu jer ih nisu imale čime nahraniti. Bolesti i smrt postaju sastavnim dijelom svakidašnjice u najčešće gladnom pučanstvu koje nije imalo veze s najosnovnijim pravilima higijene. U takvim su prilikama najviše stradali starci i djeca. A najgore su nevolje dolazile s kugom, dizenterijom ili velikim boginjama, bolestima koje bi opustošile čitave krajeve. Nasilje je također svakodnevna pojava. Dolazi da sakaćenja i ubojstava iz beznačajnih razloga, pa čak i u unutrašnjosti crkava. Plemstvo daje primjer svojim obiteljskim osvetama, a ratovima također nema kraja: ratuju narodi jedni protiv drugih, ali najviše haraju građanski ratovi, osobito u merovinškoj Galiji.

Pod opsadom već dva tjedna grad Comminges hrabro se odupire vojsci kralja Gontrana. Jašući na konju, vojvoda Leudégisèle hrabri svoju vojsku. Uz pomoć teških »ovnova« postavljenih na kotače i prekrivenih daskama, vojnici su uprli sve snage da razbiju gradska vrata. S visokih bedema žitelji kamenjem gađaju opsadne strojeve i izlijevaju upaljenu smolu i kipuće ulje na napadače.

Nalakćen na propovjedaonicu, čija je u kamenu isklesana pregrada dijelila svećenstvo od vjernika, svećenik objavljuje da je jedno novorođenče napušteno pred crkvenim vratima. Jedan se bračni par pojavio s molbom da će ga usvojiti.

Neke noći godine 585. planuo je požar na otočiću Cité, usred Pariza. Plamen se najprije pojavio pokraj malog mosta i takvom se brzinom širi prema drugoj obali rijeke da ga ništa ne može zaustaviti. Sve je uništeno osim katedrale Sv. Stjepana i drugih crkava sagrađenih od kamena.

Ljetina je bila loša te su sad već sve zalihe potrošene. Glad traje već mjesecima. Neki čovjek kopka u šumi zemlju tražeći kakav jestivi korijen; mršava hrana za njegovu obitelj.

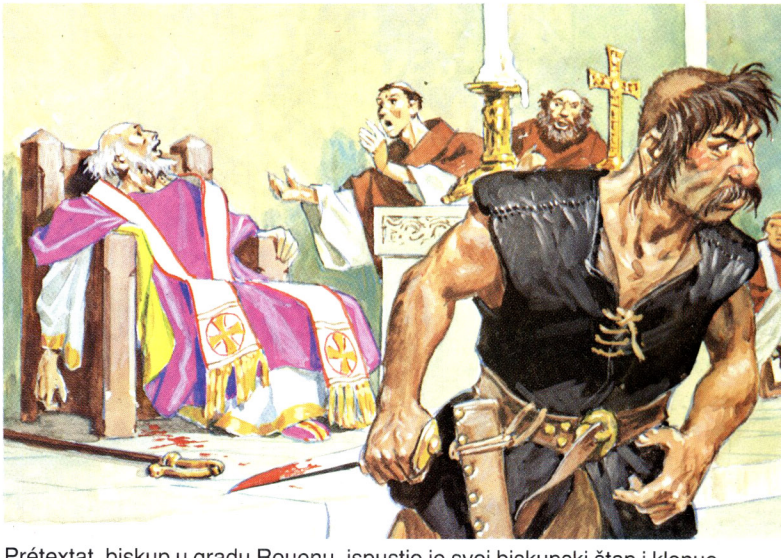

Prétextat, biskup u gradu Rouenu, ispustio je svoj biskupski štap i klonuo u svoju stolicu. Pred zapanjenim očima svećenstva, neki ga je čovjek smrtno ranio nožem na sam Uskrs za vrijeme službe božje. Ubojica je nestao u katedrali a da ga nitko nije pokušao zadržati.

Golemi dio planine iznenada se odlomio; zatrpao je tvrđavu Tauredunum, u Švicarskoj, i zakrčio pritom usku dolinu Rajne. Rijeka se razlila sve do Genéve, uništivši čitava naselja. Svi žitelji nisu uspjeli na vrijeme umaći. Stoka je izginula, a ljetina uništena.

Vjerovanja i vradžbine

Ako je vjera novoobraćenih kršćana živa i iskrena, stara se vjerovanja i dalje, manje-više, otvoreno ispovijedaju. Kako bi se nametnula, Crkva se mora u isto vrijeme boriti protiv vjerovanja koja ne odobrava i trpjeti stare običaje duboko ukorijenjene u narodu.
Žitelji sela su oduvijek štovali sveta mjesta: izvore, stabla, planine ili menhire (prethistorijski kameni stupovi s kultnim značenjem). Kršćanstvo, pomoću svojih svećenika, redovnika i misionara postupno dolazi u posjed tih povlaštenih mjesta te ih pretvara u mjesta hodočašćenja. Još se posvuda pomalo slave poganske svetkovine koje potječu iz najstarijih vremena. Tako se slave solsticiji, pomračenje mjeseca ili najvažniji dani kod poljodjelskih radova. Crkva nastoji da ta vjerovanja i običaje zamijeni vjerskim svetkovinama.
Umijeće predviđanja je još uvijek veoma cijenjeno. Crkva ga osuđuje kad se njime bave vračevi, ali zato prisvaja pravo da se molitvom obraća svecima da bi dobila odgovor ili da ga traži u svetim knjigama! Ona se bez prestanka bori protiv vračanja jer je uvjerena da je ono pogubno za spas ljudskih duša. Ona također osuđuje sve one u koje sumnja da trguju s vragom: vračeve, vidovnjake, vješce koje podvrgava mučenju ili spaljuje na lomači. U kršćanstvo su se uvukla mnoga poganska vjerovanja i u njemu se stoljećima održala. Pogrebni su obredi najbolji dokaz tome: predmeti koji se stavljaju kraj mrtvaca, darovi u hrani, pogrebni obol u novcu, blagovanje obitelji na grobu umrlog srodnika. Posmrtni ostaci svetaca, koji se ponekad rabe kao obične amajlije, postaju predmetom sve raširenijeg vjerovanja da imaju moć ozdravljenja. To se vjerovanje proširilo i na grobove svetaca ili na potok koji u blizini teče.

Ovo je svečanost u Autunu, u Francuskoj. Da bi ljetina bila što obilnija, stanovnici grada voze preko okolnih polja i vinograda kip boginje Berecintije. Smjestili su je na kola s volovskom zapregom. Posvuda se pjeva i pleše i slavi do kasno u noć.

Ovaj uznemireni čovjek se kriomice obraća starijoj ženi, za koju se tvrdi da je kadra predvidjeti budućnost. Što li ona vidi u pepelu ognjišta, koji polako premeće svojim štapom?

Ove su tri žene u Parizu osuđene da budu žive spaljene. Kraljica Fedegonda, supruga Chilperikova, optužila ih je radi vračanja, naime, da su one svojim urocima prouzročile smrt njena mladog sina Thierrya.

Na skupu koji traje tri dane na obalama svetog jezera kraj brda Helarius, pokrajina Auvergne, seljaci bacaju u njegove vode brojne darove: kruh, sir, vosak, tkanine. Kao žrtvu prinose i životinje.

Nedaleko Beneventa u Italiji ovi langobardski konjanici nastavljaju pradjedovske običaje. Jureći u galopu, bacaju iznad ramena sulice trudeći se da probuše životinjsku kožu pričvršćenu na svetom stablu. Nakon toga jedu otpale komade kože.

Ponekad valja satima strpljivo čekati da bi se pristupilo grobu sv. Martina, koji se nalazi usred velike bazilike kraj grada Toursa. Kameni je sarkofag smješten na veoma vidljivom podiju. Predvođeni svećenicima, hodočasnici prolaze jedan po jedan kroz vrata drvene ograde. Svaki će od njih rukom dotaći grobni kamen ili platno kojim je prekriven u nadi da će mu sv. Martin podariti milost ili ozdravljenje.

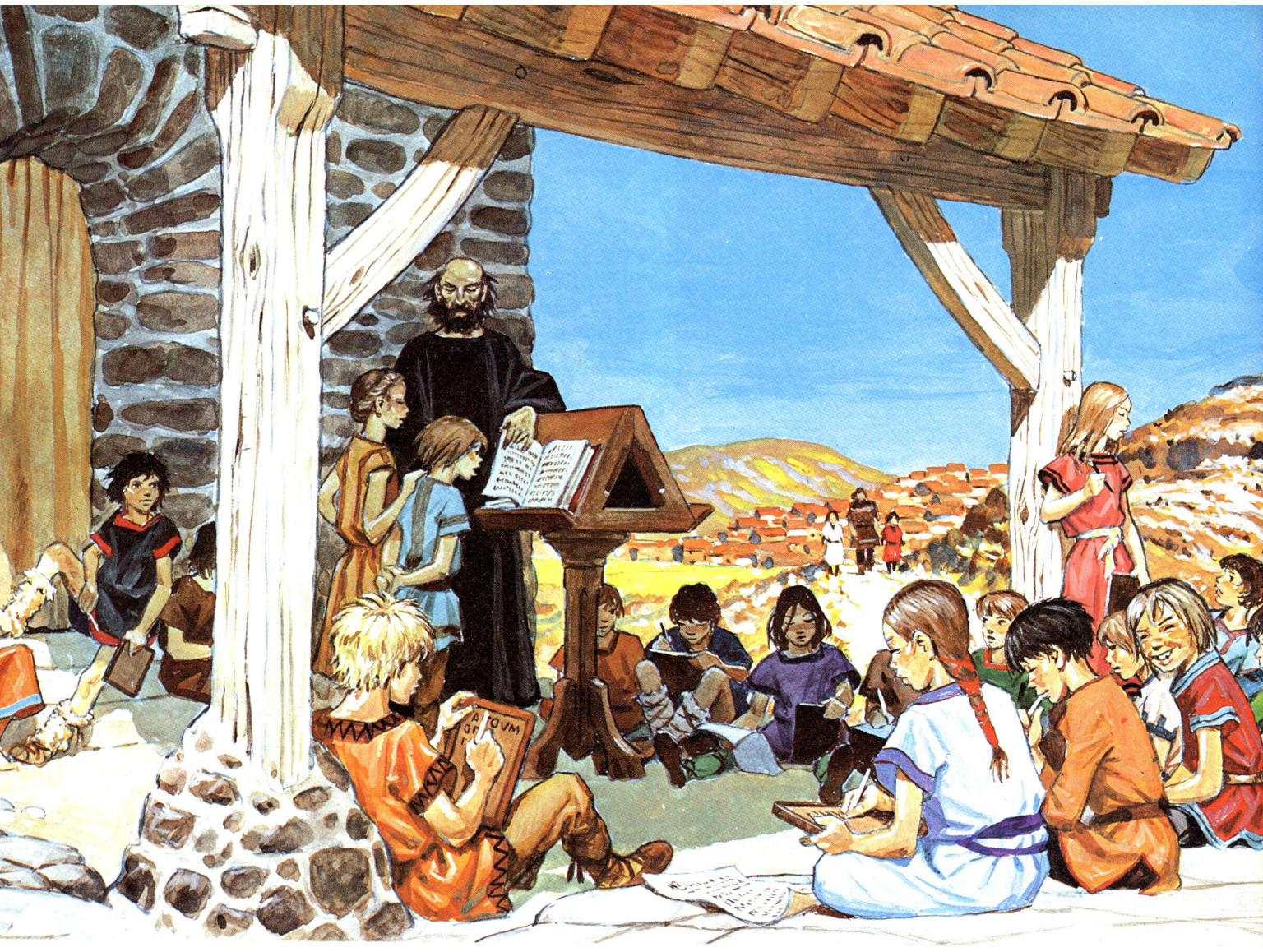

Redovničke škole

Mnoga pučanska djeca stječu osnovna znanja u župskim školama. Jedan ih svećenik uči čitanju i pisanju, a posebno brigu posvećuje učenju psalama koje moraju neumorno ponavljati. Neki, pak, roditelji svoju još nejaku djecu povjeravaju samostanima koji preuzimaju na sebe svu brigu o njima. Budući svećenici i redovnici najprije uče pravila reda i poslušnosti, zatim gramatiku, pjevanje, svete knjige i liturgiju.

Mladi barbarski plemići dobivaju sasvim drugačije obrazovanje – njih se, nadasve, podučava u sportskim i vojnim vještinama. Uče pjevati junačke pjesme, kojima se slave borbeni pothvati narodnih junaka, čime ih se hrabri da se ugledaju na njih. Najdarovitiji postaju kraljevi štitonoše, a to im otvara vrata u sjajnu budućnost u upravi ili vojsci.

S propašću Rimskoga Carstva nestaju javne škole u kojima su učitelji predavali gramatiku i govorništvo. Klasična kultura postaje vremenom svojinom svećenstva, redovnika i velikaša, mada se latinski jezik posvuda proširio. Velikaške obitelji rimskog porijekla uzimaju svojoj djeci posebne odgojitelje poznavaoce književnosti i filozofije. Međutim, pod utjecajem Crkve, pedagogija se mijenja. Crkvi je, naime, sada više stalo da duše učenika uzdigne prema Bogu i navikne ih na red i poslušnost, nego da im duh oplemeni dubljim obrazovanjem. Usprkos upornoj borbi protiv antičke kulture Crkva još uvijek uživa veliki ugled. Počevši od VI. stoljeća, Crkva podstiče proizvodnju, širenje pobožnih spisa, liturgijskih knjiga i životopisa svetaca. Ti su se spisi stalno prepisivali i proučavali u svim velikim samostanima na Zapadu.

Svakog ljeta, redovnik Valerije svoje pustinjsko obitavalište u Bierzu, u Austriji, pretvara u školu, u kojoj nekoliko tjedana okuplja djecu koju su mu povjerili roditelji. Tu ih uči čitati i pisati. Drvene tablice, premazane voskom, u koje se zašiljenim držalom urezuju slova, služe kao bilježnice.

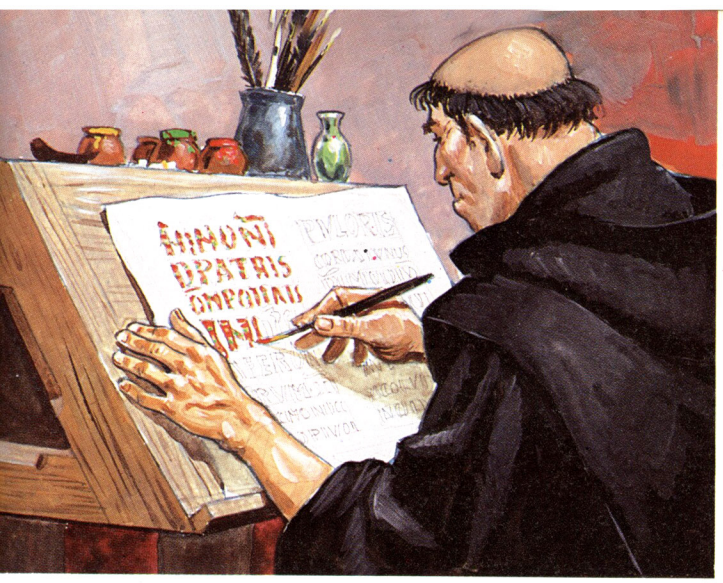

Redovnik u samostanu Corbie provodi svaki dan duge sate za svojim stalkom. Najprije je na vrhu pergamenta nacrtao lik neke fantastične životinje; nakon što je ispisao slova, ispunjava ih jarkim bojama. Prepisivači svetih knjiga bili su umjetnici koji su se odlikovali strpljenjem.

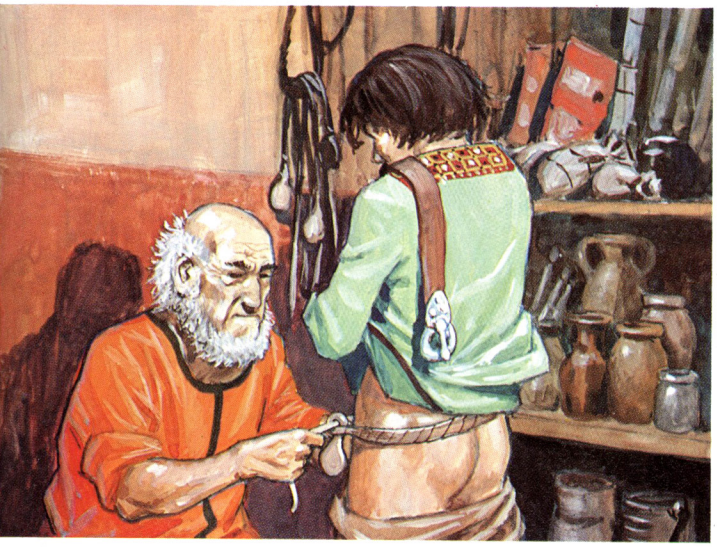

Munégisil pokušava staviti povoj za kilu što mu ga je liječnik preporučio. Taj povoj treba točno namjestiti da bi se olakšali bolovi. Kila se potisne svitkom tkanine, a zatim se metalnom pločicom, pomoću čvrsto stegnutog kožnatog remena, stavlja na slabinu.

Car Istočnog Rimskog Carstva Leon I. je vrlo zadovoljan: mladi Teodor, pokraj kojega sjedi, je vrlo nadaren učenik. No treba čestitati i njegovu odgojitelju, Flaviju Ardaburu Asparu. Prinčevski odgoj budućeg kralja Ostrogota, koji se od svoje osme godine nalazi kao talac na bizantskom dvoru, dobro napreduje.

U želji da zahvale Bogu što im je uslišao neku molbu, ili, naprosto, potaknuti brigom da im djeca dobiju vjerski odgoj, roditelji su odlučili da svoje dječake smjeste u neki samostan. Život nije baš okrutan prema budućim redovnicima; poslije molitvi, učenja i pjevanja, dospiju se i igrati.

Važni dani u životu

Kao u Rimskom Carstvu, glava obitelji je bio neograničeni gospodar u svojoj kući; imao je sva prava, čak i pravo nad životom i smrću članova svoje obitelji. Budućnost je svakog člana obitelji zavisila, u prvom redu, od očevih odluka, koje su vodile računa o interesima obitelji.

Djetinjstvo je uvijek vrlo kratko razdoblje u životu malih barbara. Svima je bila želja da što prije odrastu. Dijete odgaja majka ili dojilja. Čim malo poraste, čuva stoku ili ide u školu odajući se, pritom, grubim sportovima i igrama u prirodi.

Kod Burgunda i Anglosasa prava se zrelost dječaka slavi kad navrše 15 godina. Kod Vizigota četrnaest, a kod Franaka dvanaest. U primitivnom germanskom društvu u toj su dobi dječaci dobivali oružje.

U poganskim je obiteljima običaj da se novorođenčetu daje ime osam dana po rođenju. Ime dobiva na svečanosti kupanja, i to po osobi koja ga nosi na kupanje. Kod kršćana krštenje se najčešće obavljalo u mladenačkoj dobi. Odriješen od nasljednog grijeha i blagoslovljen od Boga, mladi kršćanin dobiva krsnog kuma koji će mu zamijeniti oca ukoliko ovaj umre prije vremena.

Vjenčanjem mladi barbarin stvarno ulazi u odraslo društvo. Vjenčanju prethode zaruke kojima se pridaje velika važnost. Tada se dvije obitelji dogovore o uvjetima sklapanja bračnog ugovora, što se ponekad pretvara u pravo trgovačko natezanje. O osjećajima mladih zaručnika rijetko se vodi računa, osobito osjećajima djevojaka koje su često vrlo mlade. Svadba se održava mnogo kasnije. Nakon što kod kršćana svećenik obavi obred vjenčanja, mladenku se dovodi u kuću njene nove obitelji.

Pred raznježenim pogledima svojih obitelji Amalrik i Deoterija izmjenjuju tradicionalan poljubac, čime se njihove zaruke službeno potvrđuju. Prema običaju, mladić stavlja srebrni prsten na djevojčin prst. On joj poklanja nakit, nekoliko slatkiša i papuče. Zaručnik nato svom budućem tastu predaje vrećicu s novcem čime je izvršena »kupoprodaja«.

Trenutak vjenčanja. Chrodulf i Childegontha drže se za ruke klečeći ispred svećenika. Svjedoci su rastegli oltarno platno iznad njihovih glava kako bi mladenci živjeli u blagoslovljenom i sretnom braku.

Svadbena je svečanost završila. Praćen veselom i bučnom družinom, otac Childegonthu uzima u naručje i s njom prelazi prag njena novog doma. Kao što je bio običaj, u šest je pletenica spletena mladenkina kosa.

Garimund je navršio dvanaest godina, vrijeme prve zrelosti kod Franaka. Prema običajima, prvi put mu se reže kosa što se u obitelji veselo slavi.

Eulalija je odlučio da otme zaručnicu Agnechildu iz samostana u Lyonu u koji su je njeni roditelji na silu smjestili. On je dobro pripremio pothvat. U samu zoru djevojka se, uz pomoć ljubljenoga, prebacuje kroz prozor na njegova konja. Ne preostaje im drugo nego da je napuste to mjesto.

Mnogi mladići i djevojke pristupaju uoči Uskrsa obredu krštenja. U krstionicu dolaze u pratnji svojih kumova. Pošto se svuku na rubu bazena, triput zarone u vodu prije no što će primiti biskupovo pomazanje. Nakon toga odijevaju bijelu misnu košulju.

Položaj žene

Iako žene igraju vrlo važnu ulogu kao gospodarice kuće i majke obitelji, ipak im društvo i njegovi zakoni nameću teška ograničenja.
Ukoliko ne pođe u samostan, žena barbarskog porijekla udaje se vrlo mlada. Dok se u rimsko doba brak obostranim pristankom mogao razvrći, njihov brak, u stvari, nije bilo moguće poništiti. Ta nužna postojanost braka postaje jamstvom cjelovitosti obitelji, te samim tim zaštićuje ženu koju muž teško može odbaciti. Uza sve to, žene nemaju pravo na nasljedstvo. Gotovo u svim barbarskim državama, zemljišna i nepokretna imovina ne može se prenositi na žene. One u najboljem slučaju nasljeđuju veoma malo stvari: haljine, nakit i uporabne predmete.
Usprkos tome, mnoge su žene iz tih barbarskih vremena ostavile u povijesti značajan trag kao kraljice ili predstojnice samostana. Neke su kraljice poznate po svom nedoličnom ponašanju kao što su bile Fredegonda i Brunehaut na franačkom dvoru, dok su druge bile na glasu po svojoj mudrosti i promišljenosti, primjerice Klotilda i Batilda, supruge franačkih kraljeva Klovisa I i Klovisa II. Kao moćne i opasne spominju se predstojnice samostana: Bertila iz Chellesa, Teodekilda iz Jourrea ili Radegonda iz Poitiersa. Sve žene pridaju, dakako, veliku važnost svom odijevanju i nakitu. Svaki narod posjeduje svoju žensku modu koja se vremenom mijenja. Udata za Franka, Vizigotkinja ili Langobartka nosit će čitava života odjeću s glavnim obilježjima odjeće naroda njena porijekla, tek kadšto dopunjenu elementima lokalne mode. Kao što se kod ljudi po njihovom oružju može zaključiti koji položaj zauzimaju u društvu, to se isto kod žena može odrediti po njihovoj odjeći i nakitu.

Nadahnuta svetim Eloi, kojega je neki od njene rodbine vidio u snu, kraljica majka Batilda, udovica Klovisa II, odlučila je prodati svoj basnoslovan zlatni nakit u korist siromaha. U prisustvu Bertille, nadstojnice samostana u Chillesu u koji se bijaše povukla, stara kraljica pažljivo razgledava vezenu tuniku od lanenog platna koju joj pokazuje mlada opatica.

U vrijeme barbarskih kraljevstava ženska je moda veoma različita; zavisno od naroda i vremena, što su utvrdila arheološka istraživanja grobova. Osim u orijentalnoj modi /5,8,9/ haljine i suknje sezale su neznatno ispod koljena. Rukavi ogrtača i haljina su ponekad ukrašeni zlatnim vezom /1/ ili nizom bisera /6/. Podvezice drže čarape /1/, dok se obuća zakapča metalnim kopčama. Igle /6,7,8/, i ponekad dijademi, drže kosu na okupu, dok koprenu uglavnom nose udate žene. Dok naušnice, ogrlice i prstenje služe samo kao ukrasi, kopče imaju uporabnu vrijednost; njima se, naime, zakopčavaju haljine i ogrtači. Veliku važnost imaju pojasovi o kojima obično vise vrećice, nož, ključevi, češalj, kao i razni drugi predmeti za koje se vjeruje da, poput amajlija, štite zdravlje i donose sreću.

1 – Frankinja, oko 500. g.; **2** – Frankinja, početkom VI. stoljeća; **3** – Gotkinja, V. stoljeće; **4** – Vizigotkinja, prva polovica VI. stoljeća; **5** – Slavenka, VII. stoljeće; **6** – Alamanka, oko 500; **7** – Alamanka s djevojčicom, sredina VII. stoljeća; **8** – Gepitka, VI. stoljeće; **9** – Hunkinja, V. stoljeće; **10** – Frizonka, početak VI. stoljeća.

Užici i zabave

Barbari su se vrlo brzo prilagodili brojnim profinjenim užicima rimske civilizacije. Germanski velikaši, uselivši u palače i raskošne vile svojih prethodnika, prihvatili su neke od njihovih razbibriga, kao što su bile igre s loptom, kockom, šah ili triktrak. Mnogi su, primjerice, franački kralj Childebert, ostrogotski kralj Teodorik, ili vizigotska kraljica Ultrogota, s predanošću gradili prekrasne vrtove za zabavu. Što se djece tiče, njihove su igre i igračke kao i posvuda: čigre, lopte, piljci, lutke, likovi životinja itd. Bilo je i raznih prikazanja, najčešće za vjerskih blagdana ili sajmenih dana. Tada je svijet uživao u kazališnim predstavama ili pantomimama, ili je slušao pjevanje narodnih pjevača koji su, pritom, prebirali po žicama lire ili harfe. Ipak, svi su najviše uživali u pjevanju i glazbi. Vjerski obredi, svadbe, pogrebi ili kraljev povratak s pobjedničkog pohoda odvijali su se uz glazbene zvukove. Sve te manifestacije oduvijek su predstavljale dobru izliku za narodne veselice – za bančenja i gozbe – za kojih su se svi opijali do besvijesti vinom, glazbom i plesom.

Ljudi su se sa strašću odavali grubim sportovima, a mladež je održavala vezu s prirodom baveći se pretežno jahanjem i plivanjem. U obnovljenim rimskim amfiteatrima mnogobrojni građani uživaju u borbi divljih životinja.
Međutim, oduvijek i posvuda, najveći su užitak ljudi nalazili u lovu, bilo mrežom, sokolom ili psima. Međutim ta vrst lova nije tako privlačna kao izravni sukob s divljom životinjom pri čemu se uživalo u opasnosti, vještini i hrabrosti.

Pariz obiluje krčmama, ali nisu sve na glasu kao krčma mamice Gibethrude, na otočiću Cité. Tu se toči vrsno vino kojemu nisu potrebni ni šećer ni med. Vidi se kako razne vrste mesa i pržene ribice iz Seine, što ih gazdarica priprema, i te kako gode veselim gostima za stolovima.

Lov na vepra je vrlo opasan sport, posebice kad se životinja napada sulicom. Gonjena od hajkača i čangrizavih i neumornih pasa, životinja nalijeće na lovca koji je probada snažnim udarcem koplja.

Na nekadašnjem rimskom trgu Barcelone, troje dokonih neumorno igraju crnim kamenim pločicama. Oni ih vješto pomiču po igraćoj ploči ugrađenoj u sam pločnik. Nedaleko od njih, djeca se igraju kožnatom loptom na povišenoj površini trga.

Nekadašnji rimski amfiteatar u Metzu bio je na brzinu, donekle, preuređen. Tu se priređuju igre za zabavu kralja Childeberta i njegove pratnje. Borbe gladijatora sad više nisu u modi. Okrutna borba između životinja izaziva veće zanimanje. Strastveni promatrači prate borbu medvjeda s ogromnim psima.

Brežuljak Byrsa je najdraže mjesto okupljanja mladih kartažanskih Vandala. Tu mladići i djevojke provode vrijeme u razgovorima i šalama, daleko od roditeljskog pogleda. Sluge često navraćaju na brežuljak da bi ih odveli kućama.

Pogrebni obredi

Groblja su smještena na kraju grada ili sela, ali ne predaleko. Grobovi su obično označeni stećcima ili kamenim ogradama.
Pod humčićima zemlje ili mogilama ponekad počivaju ostaci poganskih vladara. Neki od njih, kao anglosaksonski kralj Raedwald /pokopan u Sutton Hoou oko 630/ sahranjeni su u svojim brodovima kao što bijaše običaj među nordijskim narodima. Grobne jame, najčešće iskopane u smjeru istok–zapad, uglavnom su smještene jedna do druge. Pokraj gradova, a i u selima groblja nastaju oko crkava, pa čak i unutar njih. U stvari, te crkve predstavljaju nadgrobne spomenike podignute nad grobovima ili zemnim ostacima mučenika i svetaca. Oko njih počivaju obični smrtnici kojima je bila želja da ih se sahrani u neposrednoj blizini tih svetaca i mučenika.
Tipovi grobova su mnogobrojni i razlikuju se, zavisno od naroda i vremena, te od društvenog položaja preminulih. Tijelo može biti položeno u samu zemlju, u mrtvački lijes ili u pogrebnu prostoriju sagrađenu od drva i učvršćenu kamenom. Sarkofage nalazimo pretežno u gradovima, kao i u krajevima gdje su se sačuvala rimska predanja.
Kod Franaka, Alamana, Langobarda, Saksona i Anglosaksonaca je postojao običaj da se umrle pokopa u njihovoj najljepšoj odjeći stavljajući kraj njih razne osobne predmete: nakit pokraj žena i oružje pokraj muškaraca. K tome se primetnu još i posude pune hrane. Pokojnike čak i u grob slijede obilježja njihova društvenog položaja. Neki su se narodi, primjerice, Burgundi, Goti ili Vandali, rijetko držali tih običaja.

Pogrebna povorka stiže do groblja u blizini mjesta. Stanovnici Morkena, u Renaniji, okupali su svog poglavara onako kako odgovara njegovu položaju. Vjerni drugovi na nosilima prenose pokojnika odjevena u njegovu najljepšu odjeću. Preko tijela su mu položili štit. Njegova dva sina nose njegov mač i šljem. Prostrani grob, postavljen daskama, te pripremljen. Franački će ratnik biti položen u čvrsti drveni sanduk.

Leš pokojnika je položen na lomaču u prisutnosti njegove obitelji. Njegov se prah stavlja u sud od pečene gline koji se zatim zakopa na groblju. Spaljivanje mrtvaca bilo je uobičajeno jedino na sjeveru Germanije i u Engleskoj.

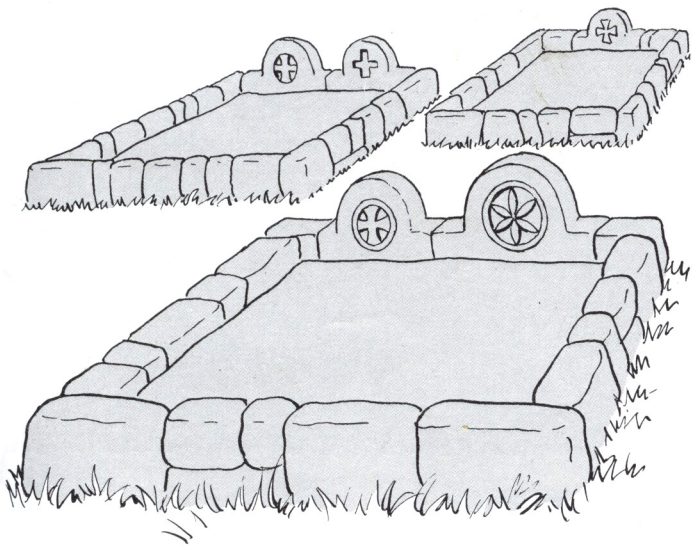

U vrijeme merovinške dinastije, mjesto ukopa se često obilježavalo uspravno postavljenim kamenim ili ukrašenim stećcima. Ponekad se, pak, gradio četverokutni grob za jednu ili dvije osobe. Groblje se širilo prema određenom planu.

Prema uobičajenoj predaji rimskih pogana, osobito u sjevernoj Africi i Španjolskoj, obitelj pokojnika se sastaje na godišnjicu njegove smrti na njegovu grobu da bi posmrtnom gozbom proslavili sjećanje na njega. Grob, pokriven jednostavno ukrašenom mramornom pločom – la mensa

Naposljetku grobari pažljivo spuštaju teški kameni sarkofag u raku koju su izdubli u podu bazilike Saint–Denis. Usprkos dizalici i čekrku, posao se oprezno obavlja. Naposljetku raku treba zatrpati zemljom i vratiti kamene ploče na staro mjesto.

– okružen je kosim pločama na kojima živi polegnu za gozbu. Dok jedu, oni na simboličan način pokojnika poslužuju pićem, lijevajući vino u otvor koji je tobože namijenjen pokojniku.

Svakodnevni radovi

Većina žitelja barbarskih kraljevstava su seljaci kojih je opstanak vezan uz težak i mukotrpan rad na zemlji, rad koji se obavlja u skladu s godišnjom dobi. Sretni su oni što posjeduju, što je česta pojava u germanskim zemljama, na dva kotača željezni lemeš i par volova. Drugi narodi, međutim, najčešće upotrebljavaju plug bez kotača ili samo motiku. Oruđa izrađena od željeza – kose, srpovi, sjekire, lopate – s mnogo se brige održavaju, no rijetki su seljaci koji ih posjeduju. Zemlja se i dalje gnoji laporom, domaćim gnojem ili izmetom od ptica. Ali papeo je ostao glavnim sredstvom da se održi plodnost zemlje. U barbarskim krajevima sjeverne i istočne Europe najčešće se polovica obradivog zemljišta ostavi svake druge godine neobrađena. To je tzv. dvopoljna zemljoradnja.

Razvoj stočarstva dobro napreduje, samo što seljak najviše gaji ovce, koze i svinje. Nikad se ne jedu govedina i konjetina, meso životinja isuviše dragocjenih za vuču ili za jahanje.

I barbari, kao prije toga Rimljani, gaje vinovu lozu i cijene dobra sortna vina. Poslije berbe vino se stavlja u velika vedra ili amfore, a zatim pretače u drvene bačve sa željeznim obručima. Unutrašnjost bačava se premazuje katranom. Pčelarstvo je posvuda vrlo rašireno, jer je med jedini šećer, dok se od voska izrađuju svijeće i voštanice. I more predstavlja jedan od izvora hrane: iz njega se dobivaju riba i sol.

Krčenje šuma je težak, ali neophodan posao ukoliko se hoće povećati obradive površine. Seljaci ruše stabla, a zatim iz zemlje čupaju panjeve za račun obližnje opatije kojoj pripada i šuma i zemlja ispod nje.

Jesen je tu. Vrijeme je da se oranice zasiju prije no što će zalepršati prve snježne pahuljice. Ratar svom snagom pritišće polugu pluga kako bi što dublje u zemlju zarinuo na vatri obrađen drveni lemeš. Ravno rudo ovog primitivnog pluga privezano je za rogove volova koji ga vuku pomoću jarma. Sije se zamahom ruke, a zatim se brazde zatrpaju pomoću drvene drljače koju vuče konj.

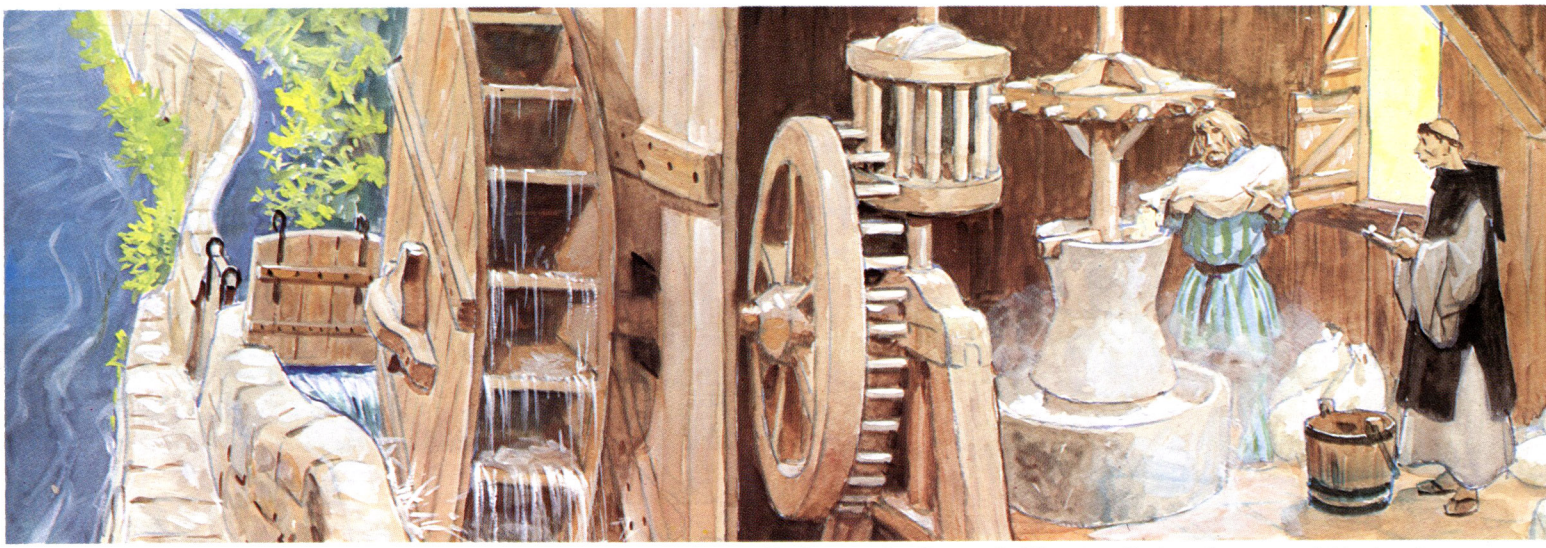

Zahvaljujući jednom jazu, voda skrenuta s rijeke pokreće velike mlinske kotače s lopatama koji opet preko prenosnih zupčanika pokreću teški mlinski žrvanj. Jedan redovnik broji vreće žita koje je mlinar samljeo.

Brašno se skuplja na učvršćenom mlinskom kamenu odakle dospijeva u vreće.

Ribolov je bio obilan. Ribari s otoka Guennoc, koji se nalazi na sjevernoj strani Bretagne, izvlače na kopno svoj brod trbušasta trupa. Zatim pomoću košara ispunjenih raznom ribom prazne brod. Ograđeno niskim suhozidom, u daljini se vidi ribarsko selo. Zidovi kuća su od kamena, a krov je pokriven slamom. Na podrezanom keltskom menhiru (kultni stup) podignut je križ koji nadvisuje selo. Bretonci su, naime, kršćani.

Sela i veliki posjedi

Pošto su prodrli u pokrajine nekadašnjeg Zapadnog Rimskog Carstva, barbari su se ustalili u krajevima koje su osvojili. Oni su podijelili ogromne posjede i mnogi su od njih ubrzo postali novom veleposjedničkom aristokratskom elitom koja se posjećuje, bratimi i ženidbama vezuje s nekadašnjom rimskom aristokracijom.

Svaki kralj posjeduje ogromna imanja na kojima utjeruje poreze. Ti veliki posjedi s obrađenom zemljom, šumama, pustolinama i ugarima predstavljaju kraljevu imovinu koja se naknadnim darovnicama Crkvi i velikašima, postepeno, osipa. Zamišljeni veleposjed, ili takozvana »villa«, sastoji se od dva dijela: od »branjevine« u koju spadaju najbolje zemlje. Tu zemlju obrađuju robovi i najamni radnici pod neposrednom upravom samog vlasnika. Drugi dio veleposjeda se zove ladanjski posjed koji je vlasnik prepuštao obiteljskoj obradi. Naime, taj dio je davao u najam, uglavnom, slobodnim seljacima, koji su ga plaćali dijelom svojih prihoda, kao i raznim radovima na »branjevini«. U stvari, bilo je malo posjeda s jednim vlasnikom. Pohlepni za zemljom, veleposjednici se nimalo ne ustručavaju pljačkati slobodne seljake koji su tražili zaštitu ili pomoć. Napuštajući gradove, oni obilaze svoje posjede boraveći pritom u svojim raskošnim dvorovima.

Seljaci u selima žive u drvenim kućama. Sela su ili potpuno nezavisna ili se nalaze u sklopu veleposjeda. Najvažnija među njima, takozvani »vici«, postojala su već u rimsko doba u sklopu posjeda. Smještena na glavnim putovima, ta su sela postala središta s tržnicom i župnom crkvom. U njima se skupljao porez i kovao novac.

U selu Warendorf, u Westfaliji, svaka obitelj posjeduje nekoliko drvenih potleušica sa slamnatim krovovima i zdencom u sredini. Živi se u velikim kućama koje su izvana poduprte drvenim stupovima (desno). Male brvnare (lijevo) služe kao staje, štaglji ili radionice. Okrugli stogovi s pokretnim krovom (u dnu slike) štite krmivo od kiša i nepogoda.

Otjerana sa svog ognjišta, ova je seljačka obitelj stigla pred jedno selo. Okupljeni iza svoga poglavara, seljaci promatraju pridošlice. Bit će prihvaćeni ako se svi s time slože, ali o njihovom konačnom primanju u zajednicu bit će odlučeno tek nakon godinu dana.

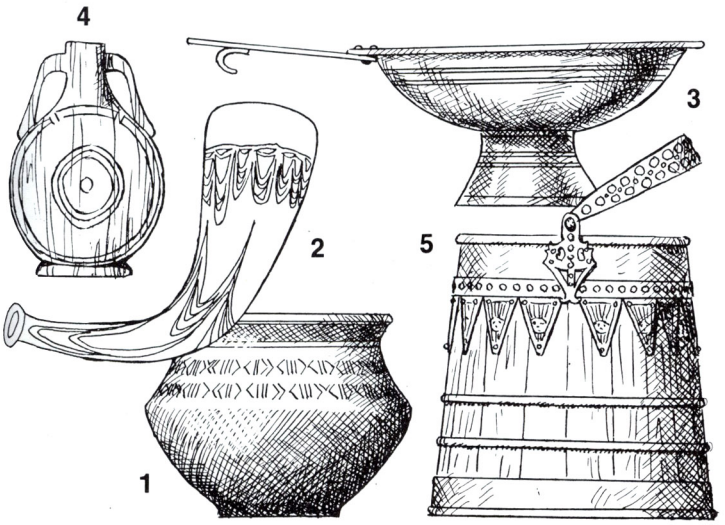

Barbarska su kraljevstva ostavila iza sebe brojno i različito posuđe: lonce od pečene gline s jednostavnim ukrasima (l), čaše jednostavna oblika (2), vrlo lijepe bronačne zdjele iz sredozemnih zemalja (3). U upotrebi je bilo, uglavnom, drveno posuđe: čutura (4), dok je vedro bilo napravljeno od željeza i bronce (5).

U ovoj seoskoj drvenjari bila je samo jedna poveća prostorija. Ognjište se nalazilo po strani, u razini poda. U tom se dijelu i kuhalo i jelo, a obavljali su se i drugi kućanski poslovi , na primjer, tkanje. U drugom dijelu prostorije obitelj je spavala.

Pjesnik Fortunat je opisao posjed biskupa Nicétiusa iz Trèvesa onako kako je taj posjed izgledao u VI. stoljeću. Smješten u Mèdiolanusu, na jednom zavoju rijeke Moselle, posjed okružuje dugi zid s trideset kula.

Pristupni most brani ogromna kula načičkana bacačkim spravama. Prostrana biskupova palača sagrađena je navrh brijega, na čijim su padinama obrađena polja, vinogradi i voćnjaci.

Gradovi i građani

U vrijeme velikih seoba naroda najveći dio gradova, koji su predstavljali ponos Zapadnog Rimskog Carstva, osvojili su barbari. Osvajači ih pljačkaju, ali ih ipak ne uništavaju. Naprotiv, po osnivanju svojih država, mnogim se barbarima svidio gradski život. U tome su se često ugledali na svoje kraljeve koji su nekadašnje rimske gradove proglašavali svojim prijestolnicama. Ostrogot Teodorik se smjestio u Ravenni, Vizigot Alarik u Toulousu, Burgund Gondebaud u Lyonu i Genèvi, Franak Klovis u Parizu i Vandal Genserik u Kartagi.

Gradovi u kojima nema kraljevskog dvora gube na važnosti kao upravna središta, ali zato dobivaju u vjerskom pogledu, jer postaju sjedištima biskupija. Osim toga, ta mjesta postaju velikim trgovačkim centrima zahvaljujući brojnim trgovačkim radnjama i obrtničkim radionicama.

Gradovi barbarskog Zapada neznatno se razlikuju od gradova na kraju rimske epohe. Oni su sačuvali pravokutni raspored ulica, trgove, kuće, kanalizaciju, bedeme, zatim prilazne putove, vodovode, predgrađa i nekropole. Većina javnih spomenika su sačuvana. Neki su, obnovljeni i održavani zahvaljujući brizi kraljeva i biskupa, vraćeni prvobitnoj namjeni, osobito palače, bazilike, tople kupelje i arene u Parizu, Soissonsu, Ravenni ili Rimu. Neki su se, pak, spomenici pretvorili u ruševine ili su preuređeni za druge potrebe. Tako su javne sudnice ili tržnice postale crkve. Negdje su prigradske četvrti prepuštene zaboravu, na primjer u Milanu, dok su, naprotiv druge četvrti potpuno obnovljene zahvaljujući gradnji crkava.

Na trećem katu jedne stare galo–rimske građevine u Angersu vojvoda Beppolène s prijateljima uživa u jelu, piću i razgovoru. Odjednom se pod pokriven pločama od pečene gline, zbog dotrajalosti, vrlo nezgodno urušava. Namještaj, posuđe i uzvanici upadaju u razvaljenu rupu. Beppolèna su, u zadnji čas, iz te rupe izvukla dva njegova prijatelja.

Djelomično napuštena u vrijeme velikih barbarskih provala, ova gospodska četvrt u Milanu ponovo se napučila. Na zemljištu bogataškog prebivališta, od kojeg su ostali samo mramorni stupovi, pridošlice su sagradili neugledne kućerine. Nekadašnji bazen »impluvium« postaje pojilište za stoku. Vrt je pretvoren u obradivo zemljište. Grad je izgubio svoj nekadašnji sjaj. U pozadini se vidi drveni hram pretvoren u crkvu.

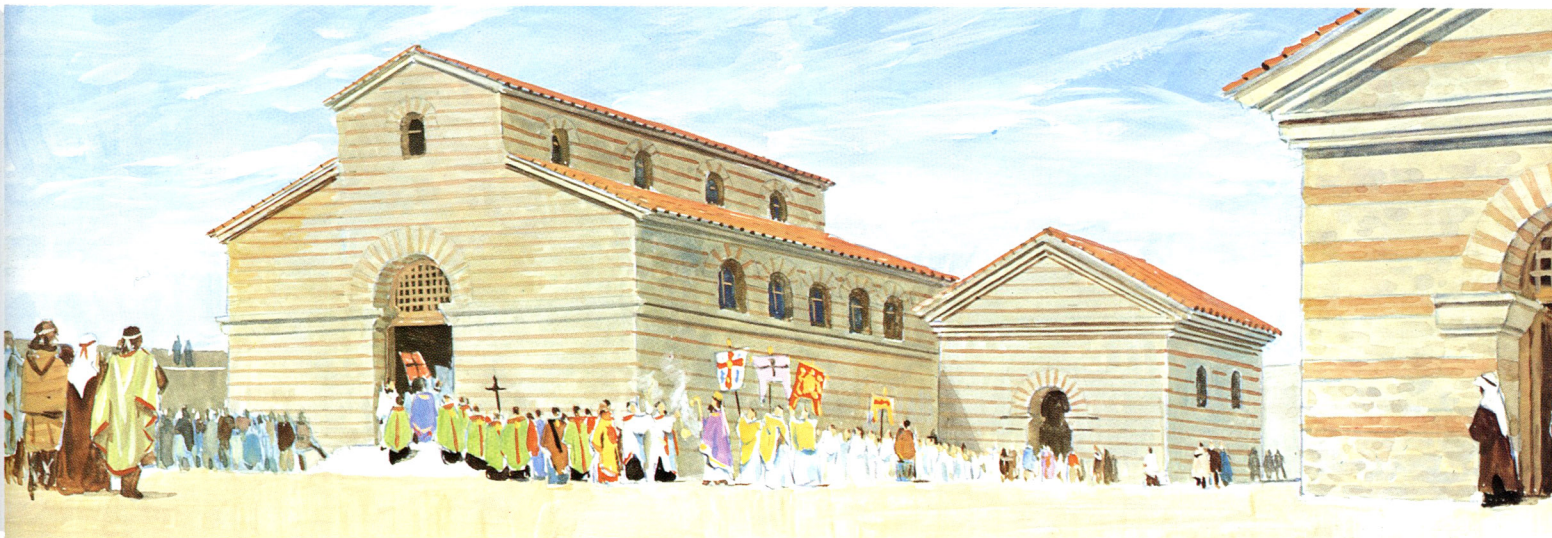

Dan uoči Uskrsa biskup obavlja mnogobrojna krštenja. Predvođena svećenicima, duga povorka krštenih, odjevenih u misne bijele košulje, napušta krstionicu i odlazi prema katedrali gdje će prisustvovati svečanoj službi Božjoj i prvi put u životu primiti prvu pričest. Prema merovinškom običaju, u središtu grada podignuti su još jedna katedrala (desno), biskupska palača te druge crkve i samostani.

Praćena svojom gardom, supruga vojvode Rauchinga ponosno jaše ulicama grada Soissonsa. Odjevena je u skupocjene haljine i okićena teškim nakitom od zlata i dragog kamenja. Njen joj je suprug poklonio ormu od fine kože i pozlaćenog srebra, što krasi njena konja. Plemenita gospođa i njen štitonoša prolaze pokraj tržnice, smještene podno starih galo–rimskih bedema.

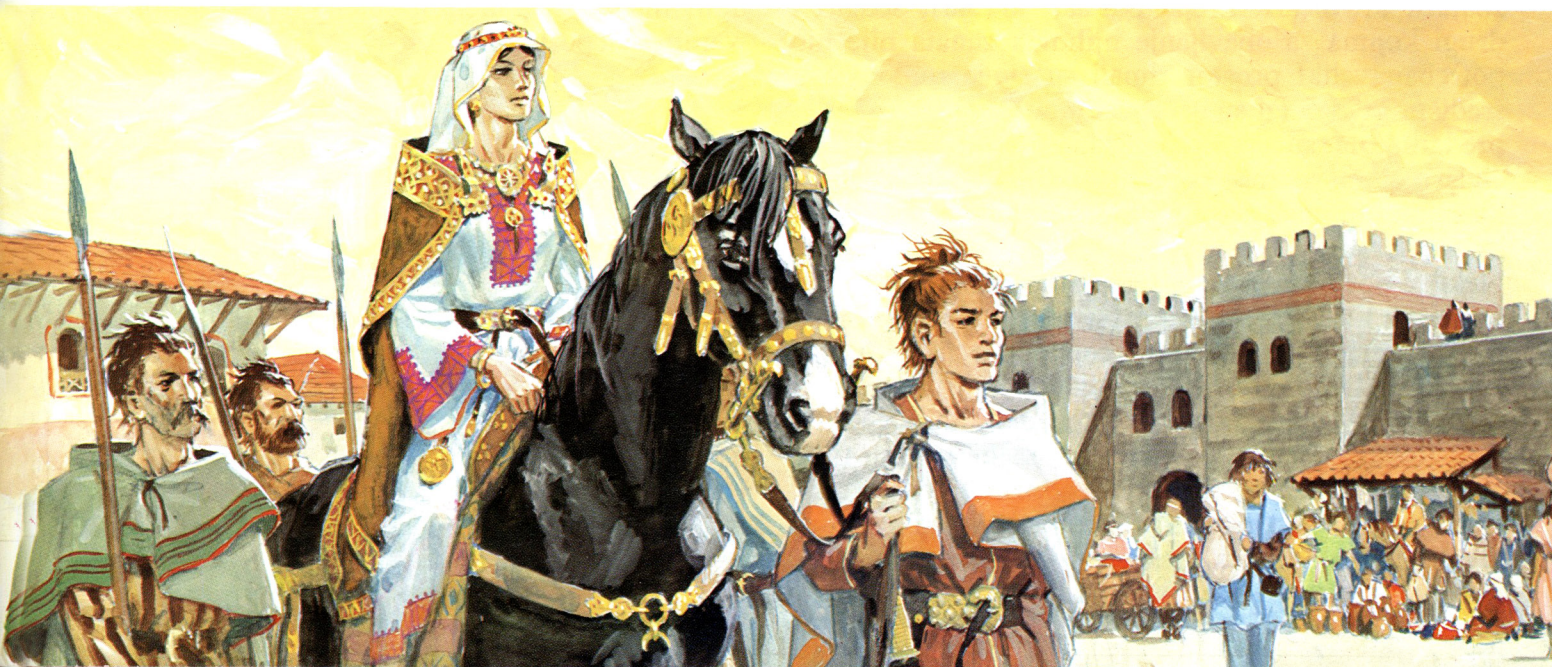

U četvrti obrtnika

Kao u rimsko doba, učenici su učili svoje zanate od majstora i pod njegovim nadzorom. Tako su učili kod sv. Eloi u Limogesu ili kod zlatara i kovničara novca Abboa.

Zlatari, kovničari, krojači, tkači, krznari, sedlari i drugi kojima za obavljanje njihovih zanata nije bio potreban veliki prostor, imali su svoje radionice u središtu grada. Tu su i trgovci imali svoje dućane. U predgrađima su, pak, podizali svoje peći lončari, ciglari, crepari, topioničari srebra i bronce, te staklari, a tu su imali svoje radionice i stolari, te majstori što su obrađivali kosti.

Neki su obrtnici, zbog prirode njihova zanata, u stalnom pokretu. To su, na primjer, mozaičari, slikari fresaka, arhitekti ili stolari koji popravljaju drvene kanale. Sela obilaze kovači i zlatari koji popravljaju oružja, alate, nakit ili metalno posuđe. Dobri su obrtnici uvijek rijetki, pa je u udaljenim krajevima potražnja velika za zidarima, tesarima, proizvođačima glazbenih instrumenata, staklarima, ali također i vrtlarima, kuharima, pekarima ili liječnicima.

Neki su obrtnici slobodni ljudi te svoje poslove obavljaju u gradovima, trgovištima i većim selima. Drugi, pak, poluslobodni ili robovi, rade za račun svoga gazde. Oni proizvode tkanine, obrađuju kovine u radionicama sagrađenim obično na privatnim ili crkvenim veleposjedima.

U Huyu, na obalama rijeke Meuse, obrtnička se četvrt nalazi na izlazu iz trgovišta. Lijevo, lončar oblikuje posuđe od gline na pogonskom kotaču kojega pokreće njegov pomoćnik. To se posuđe zatim peče u peći. Desno, majstor snažno pritišće mjehove da bi talio metal koji se nalazi u zemljanim posudama. Njegov pomoćnik mijesi glinu s konjskom balegom kako bi dobio smjesu za kalup. Zatim će u te ljuske utisnuti drveni ili metalni model predmeta koji želi proizvesti u bronci. Kalupi se moraju osušiti prije upotrebe.

Zlatar utiskivanjem ukrašava mali pogrebni križ koji je izrezao iz zlatne pločice. U križić urezuje motiv brončanim klinom. Drugi zlatar (lijevo) zavaruje filigran na jednu kopču. Fini motivi izrađeni od uvijene zlatne žice zavareni su pomoću loja i zrnca kositra. Odgovarajuća toplina se postiže puhalicom kroz koju se puše u užareni vrh držača.

Majstor je ukopao glinene kalupe da ne prsnu u trenutku lijeva. Pomoću drvenog drška uzima iz peći posudicu s rastopljenim metalom, zatim lijeva u kalupe izazivajući iskre.

Kalup od gline je još vruć. Nakon što ga je udarcem čekića razbio, iz njega je izvukao svjetlucavu kopču. Na kraju će odrezati metalne iglice što su se pri pečenju pojavile.

Barbari su izrađivali nakit na dva načina. Površine koje treba ukrasiti prekrivaju se zavarenim metalnim pregradama unutar kojih se raspoređuju pločice od granata ili obojenog stakla (2,3,5,6,8,10,11). To je takozvani »pregradni« način. U drugom postupku rabile su se zavarene kutijice u koje se raspoređivalo raznobojno drago kamenje (1,4). Krupni nakit od zlata ili srebra izrađuje se, naprotiv, pomoću kalupa (7) i vrlo često ukrašava komadićima granata (9,12). Ovom tehnikom izrađuje se i nakit s likovima životinja: orlova (3), glavama ptica grabljivica (12), dvoglave nemani u obliku slova S (5) ili ribe. Ljudski su likovi rijetki i najčešće predstavljaju Kristovo lice.

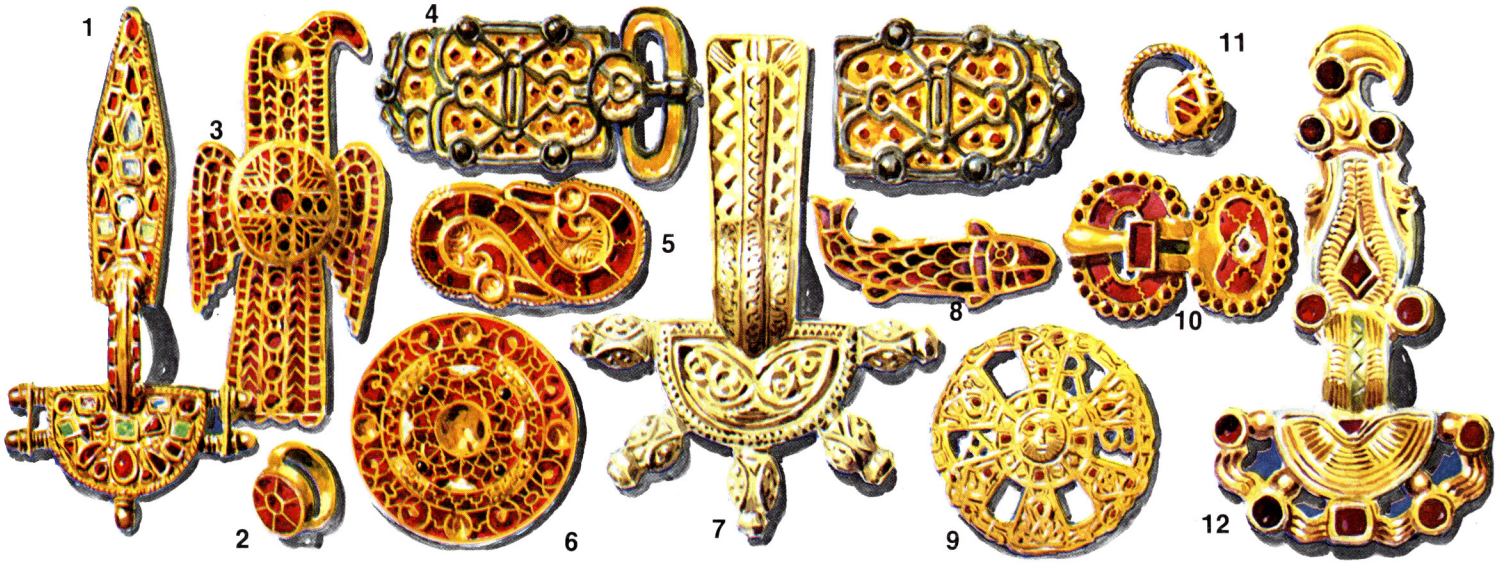

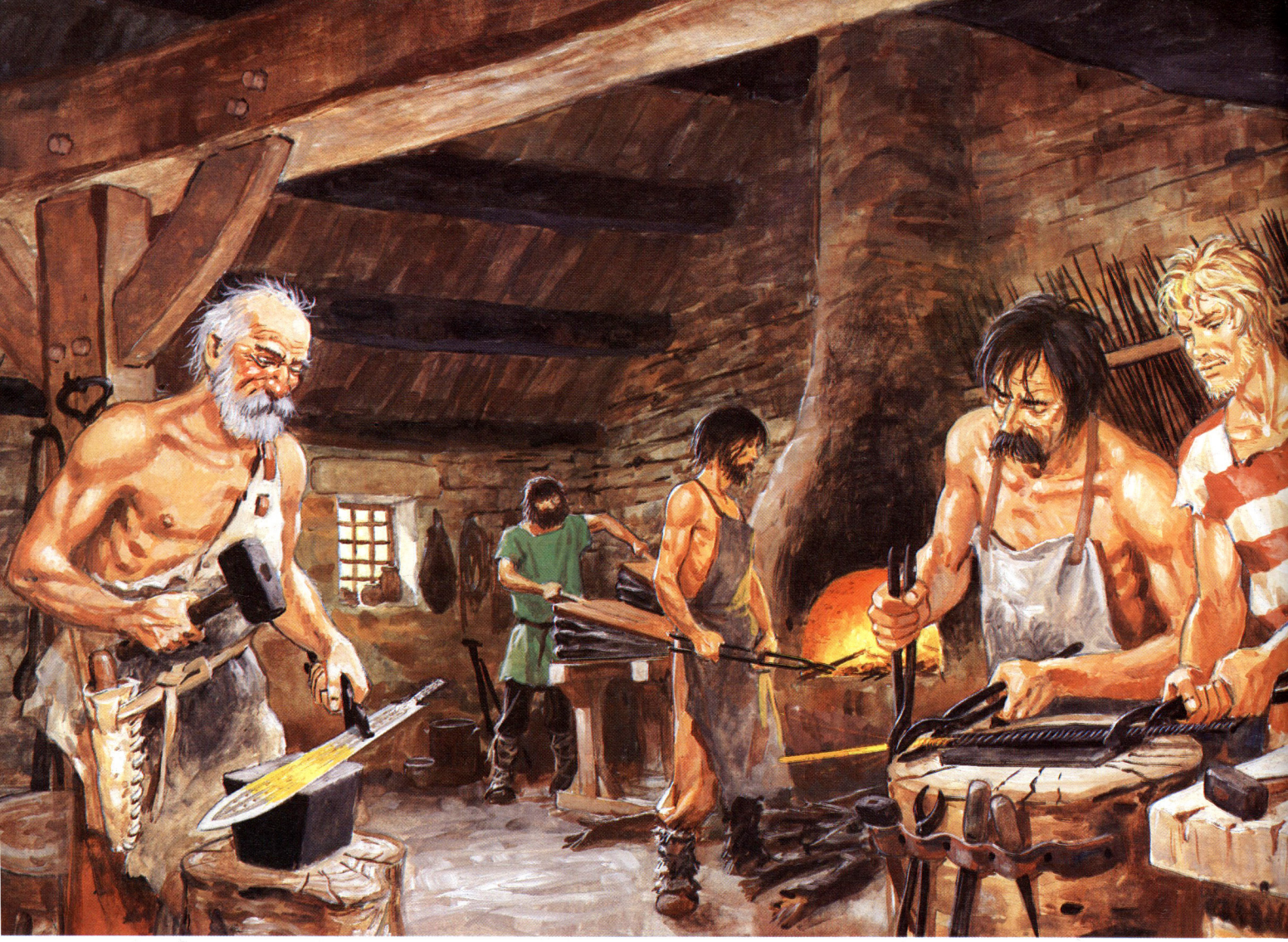

Kovači

Od svih obrta koje su zapadni barbari obavljali, obrada metala je bila vrlo raširena. Za razliku od grnčarstva ili staklarstva, obrada varenih, kovanih ili lijevanih metala – zlata, srebra i bronce – uvijek je bila stručno izvedena, već prema običajima i ukrasima vremena. Pa ipak nedostižno savršenstvo je postignuto u obradi željeza, što se najbolje ogleda u proizvodnji sablji demeskinja (sa sjajnim preljevima) i predmeta išaranih nitima od srebra i mjedi.

Niske peći najčešće se grade u blizini rudnika željeza koji su odvajkada bili u upotrebi, kao što je to bilo u Renaniji ili Lorraini. Bilo je neophodno da peći budu sagrađene blizu šume jer su za dobivanje željeza potrebne goleme količine drva. Metalnu masu valja dugo kovati da bi se iz nje dobila šipka. Zatim se te šipke prebacuju u kovačnice sagrađene u predgrađima gradova ili na velikim posjedima, gdje iskusni kovači izrađuju čvrsto oružje i oruđe, ljubomorno čuvajući tajnu svojega umijeća.

Majstori s Istoka su raširili po Zapadu umijeće obrade metala. Putovali su uglavnom bez ikakvih kovačkih sprava. Sobom su nosili lagani ručni alat, srebrne pločice, te niti od srebra i mjedi, zatim željezne gotove proizvode kojima su ukrašavali opasače, odjeću, orme, broševe.

U ovoj kovačnici majstori znaju sve tajne kako se izrađuju sablje demeskinje poznate po svojoj kakvoći i ukrasima. Desno, dvojica radnika kliještima svijaju snop željeznih žica naizmjence ih vareći. Lijevo, snažnim zamasima kovač na nakovnju kuje oštricu mača. Kako bi se rad u kovačnici redovito odvijao, svaki čas se u razbuktalu vatru na podignutom ognjištu stavljaju snopovi željeznih šipki i oštrice mačeva.

Strop tunela u rudniku željeza je čvrsto poduprt drvenim gredama. Prostor osvjetljava upaljena mast kojom su napunjene kamene zdjele što o stropu vise. Zaštićeni kapom i kožnatim pregačama, ali goli do pasa jer je u tunelu vruće, rudari pijucima lome rudaču, a zatim je tovare u kolica.

Pošto je ukrasnim crtama išarao željeznu podlogu, majstor je, dlijetom urezuje. U urezane brazde pomoću klina i drvenog čekića, nabija bakrenu žicu, da bi zatim sve slobodne površine prevukao tankim slojem srebra.

Potrebno je mnogo vremena i znanja da bi se izradila sablja demeskinja (ime je dobila po Damasku, gradu u Siriji). Kovač najprije složi jednu do druge četiri ploče kovanog željeza (bijelom bojom označene na crtežu br. 1) i tri ploče čelika (na crtežu u crno obojene). Zatim ih usijava i kovanjem stapa te dobivaju oblik šipke debele 0,8 cm (2). Nakon toga se ta šipka grijanjem uvija prije no što će kovanjem dobiti četvrtasti profil. Kovač zatim slaže tri takve šipke jednu do druge (4) i kovanjem oblikuje površinu mača (5) koja je debela otprilike 0,4 cm. Na kraju plošku varenjem spaja s čeličnim sječivima (6,7). Sablja se brusi pa umače u kiselinu i tek sada dolaze do izražaja bijele i crne pruge.

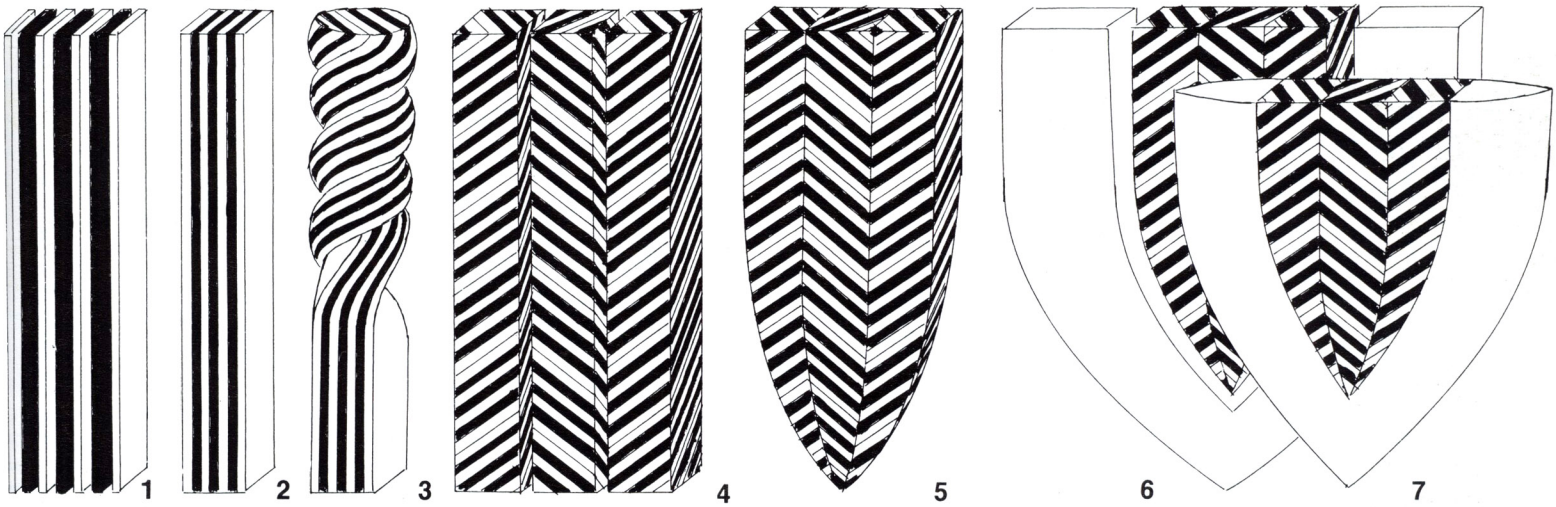

Sagrađene od kamena povezanog glinom, niske se peći oslanjaju o brežuljak. Na desnoj strani peć je u punom pogonu. Kroz otvor na njenu vrhu naizmjence se ubacuju drveni ugljen i željezna rudača. Sa strane pomoćni radnik raspiruje žeravu golemim mijehom. Dva mijeha, što leže na zemlji, poslužila su da se kroz dvije rupe u dnu peći razgori oganj u njoj. Lijevo, iz peći izvlače užarenu kovinu. Dugo je treba obrađivati u kovačnici da bi se dobilo kvalitetno željezo.

Kamenolomi i velika gradilišta

Građevinari barbarskih država u Italiji, Galiji, Španjolskoj i sjevernoj Africi sačuvali su predanje nekadašnjih rimskih arhitekata. Najbolji dokaz za tu tvrdnju nalazimo u mnogobrojnim vjerskim spomenicima sagrađenim u to vrijeme.

Kao i na kraju rimske epohe, zidovi se grade u sitno obrađenu kamenu, to jest od lomljivog kamena vapnenca složenog u pravilne redove. Rado se rabi i terakota da bi se uljepšali vanjski zidovi. Mramor je na cijeni za gradnju stupova, kapitela, za oblaganje zidova i podnih površina, te obrednih pregrada (propovjedaonica). Mada se često poseže za starinskim mramorom, ipak se nastavilo s njegovom proizvodnjom u najboljim kamenolomima Italije i Španjolske. Crkve se obično prekrivaju drvenim stropom ili se kostur krovišta jednostavno prekrije crijepom ili pločicama od olova ili bakra. Tvorci mozaika i fresaka su ponajčešće umjetnici pristigli iz Istočnog Rimskog Carstva.

U manje romaniziranim krajevima barbarske Europe, posebno u Engleskoj i Germaniji, isto tako i u krajevima bogatim šumom, drvo zamjenjuje kamen kao građevni materijal, kojim se grade seljačke kuće, raskošna kraljevska prebivališta i crkve. Obrada je drveta dotjerana do savršenstva.

Starinski običaj da se mrtvace pokapa u sarkofage prihvatila je i barbarska epoha, pa je i to utjecalo na otvaranje novih kamenoloma. U Parizu i njegovoj okolici kamene su sarkofage zamijenili sadrenim koji su se lijevali i u serijama proizvodili.

U neposrednoj blizini groblja što okružuje crkvu Sainte-Croix-et-Saint-Vincent u Parizu, majstori serijski izrađuju sadrene sarkofage. Lijevaju ih pomoću dvostruke oplate napravljene od dasaka. Pošto se nekoliko tjedana suše u skladištu, ti se sarkofazi iznose na prodaju. U pozadini se vide tovarna kola koja dovoze gips iz obližnjeg rudnika. Da bi se dobila sadra, taj se gips peče na velikoj vatri.

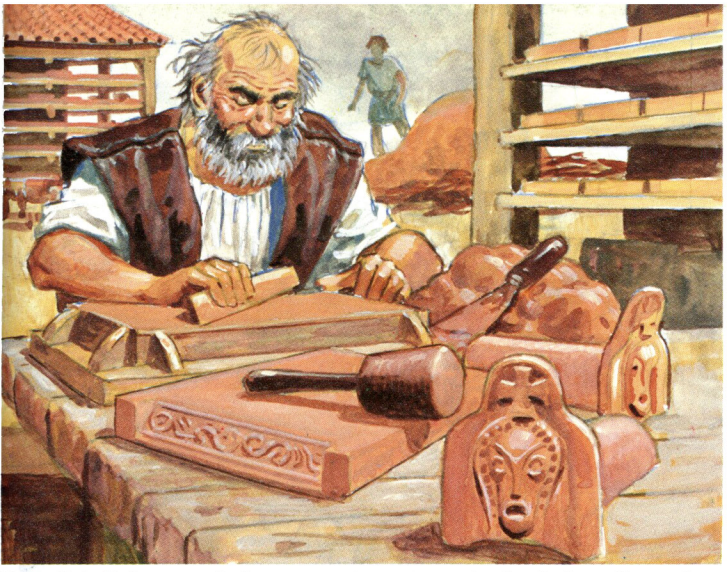

Zahvaljujući drvenom kalupu, sve plosnate opeke imaju iste dimenzije. Na jednoj od dasaka kalupa urezan je ukras koji ostaje otisnut na obrubu opeke. Poslije sušenja, opeke i crijep ubacuju se u peć da se ispeku.

U jednom kamenolomu bijelog mramora u Pirenejima, klesar počinje oblikovati kapitel s ukrasima u korintskom stilu. U pozadini se vide kamenoresci na poslu. Obrađuju mramorne blokove uzastopno sloj za slojem, te nakon klesanja čelni komadi dobivaju izgled stepeništa.

Popevši se na skelu u mjestu Arcy-sur-Cure, kamenoresci pijukom omeđuju trapezoidni blok vapnenca u kojem će biti izdubeno ležište sarkofaga. Pomoću drvenih klinova, prethodno namočenih vodom da bi nabrekli, odvaljuju kamenu gromadu od prvog sloja kamenoloma. Po koso uglavljenoj skeli kamena se gromada klizanjem spušta na zemlju, gdje će biti pretvorena u sarkofag.

Kostur drvene kuće u ovom anglo–saksonskom selu je pred završetkom. Jedan od tesara pili gredu. Drugi sjekiricom teše izbočeni dio grede.

Mada krovište još nije dovršeno, radnici počinju polagati strop i podizati zidove od poluoblica. Krovište će biti prekriveno slamom.

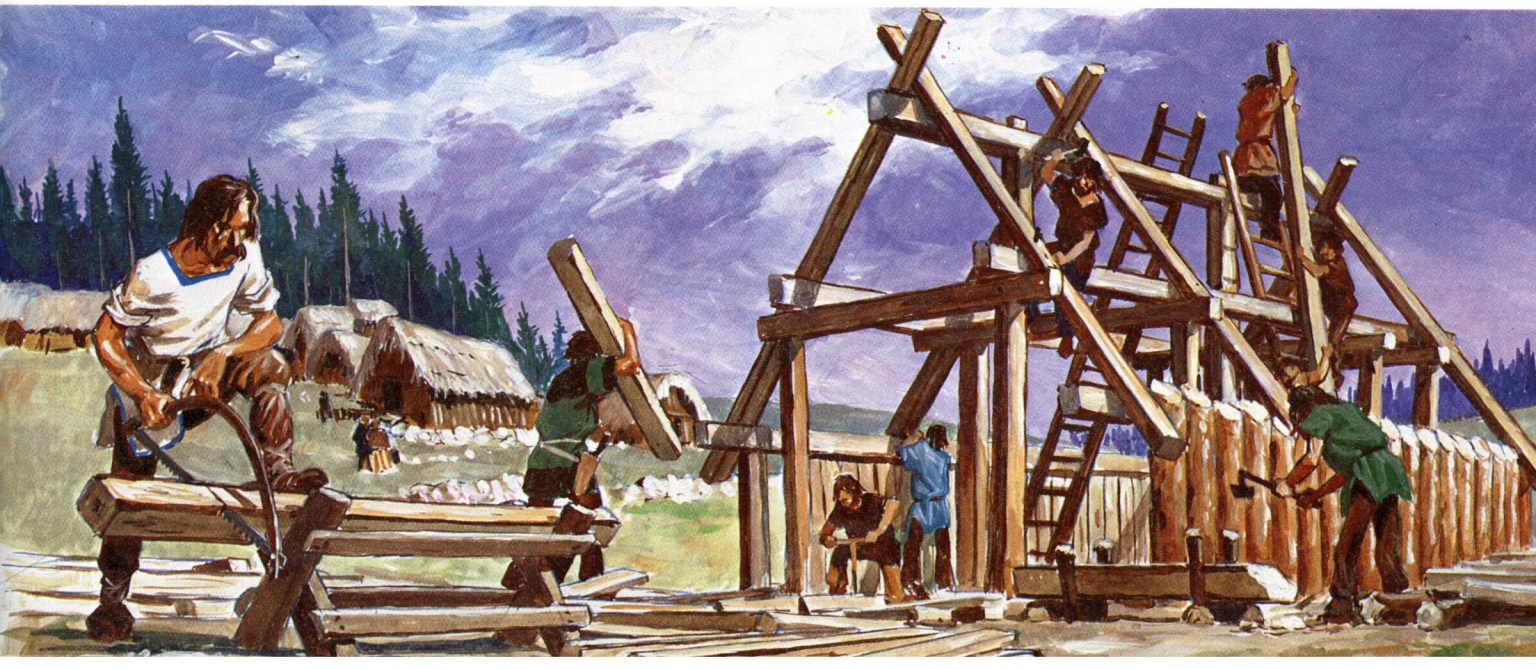

Trgovci i prodavači

Trgovina je u gradovima još uvijek živa, ali je u selima znatno zamrla. Na veleposjedima se trude da svoje potrebe sami podmiruju. U prodaju daju oskudne viškove koji završavaju na tržnicama gradova i obližnjih sela: žitarice, povrće, voće, vino, med, živad itd.

Vrlo se unosna trgovina skupocjenim proizvodima odvijala na velikim udaljenostima. Trgovci s Istoka su najbrojniji i oni prodaju robu velike vrijednosti: egzotično voće, začine, skupocjene haljine, miomirise, nakit, posuđe od plemenitih metala itd. Njihovi su kupci malobrojni pripadnici povlaštenog sloja: kraljevi, i njihovi dvorjani, veleposjednici, te visoko svećenstvo.

Čim se istovari s brodova, dragocjena trgovačka roba se smješta u lučki »cellarius«, neku vrst carinarnice, gdje službenici državne uprave odmah naplaćuju uvozne dadžbine. Ta se roba zatim isporučuje trgovcima koji žive u gradovima, te putujućim prodavačima koji obilaze gospodske palače i sajmene gradove Zapada (Saint-Denis, Arles, Köln, Pavia itd.).

Trgovina robljem je također vrlo unosan posao. Posebice je razvijena u Engleskoj i sjevernim krajevima Europe, gdje velike posjede opskrbljuje radnom snagom. Zlato je postalo pravom rijetkošću. Barbarski su kraljevi izgubili monopol nad kovanjem novca što je povjereno posebnim stručnjacima, kovačima, koji su u isto vrijeme mogli obavljati i zlatarski obrt. No, opticaj novca postaje sve manji. Jedan od glavnih krivaca za zastoj gospodarskog razvoja barbarskih kraljevstava nalazi se u gramzivosti bogataša koji su premalo ulagali u svoje poslove.

Sajam u Saint-Denisu već je tri dana u punom naponu. Svake godine ga priređuju redovnici tamošnjeg samostana da bi poslije berbe na njemu prodali svoje vino i med. Sjedeći na buretu, jedan kupac kuša vino i pogađa se za cijenu. Putujući su trgovci prisutni u velikom broju.

U Ostiji, u luci koja se nalazi pred vratima Rima, trgovac robljem nudi budućem kupcu mladu robinju berberskog podrijetla. Ona je, kao i njeni drugovi, zarobljena u sjevernoj Africi, brodom prebačena u Italiju, gdje je kupaca bilo na pretek.

Poslije dugog pogađanja, lovac na krznaše i trgovac krznom su najzad uglavili cijenu. Pod budnim okom lovca, kupac malom vagom utvrđuje odgovara li težina novca ugovorenoj svoti, odnosno jesu li vrijednosti izjednačene.

Pošto je postavio okrugli podmetač od zlata (ili metala) na nepomični kalup (ili tučak), kovničar na nj stavlja pomični klin o koji snažno udari čekićem. Tako on u glave novca utisne motive urezbarene u metalne kalupe. Njegov pomoćnik, pak, lijevanjem zlata u kalupe pravi male šipke.

U četvrti istočnjačkih trgovaca u Marseilleu uvijek je živo. Uličice što se penju iz luke pune su dućana grčkih, sirijskih i židovskih trgovaca te kojekave robe i proizvoda što ih brodovi dovoze iz Azije i Afrike. Tu ima skupocjenih tkanina, kožnatih predmeta grimizne boje, rijetkih krzna, smotaka od papirusa, staklenih bočica punih tekućina omamljivog mirisa, maslinovog ulja, amfora s bizantskim vinom, začina, datulja, smokava ...

Cestama i rijekama

Od mreže putova što su ih Rimljani izgradili na Zapadu oni najvažniji još i danas postoje. Pa ipak te prometnice koje su mnogo pridonijele blagostanju nekadašnjih pokrajina Carstva prilično su uništene. Mnogi kameni mostovi su naprosto nestali, negdje su na njihovu mjestu sagrađeni drveni mostovi kratkog vijeka, ili mostovi od čamaca ili se pak promet odvijao na splavima. Sad su se već veoma često vodeni tokovi prelazili gazom. Slabo održavani putovi teško su odolijevali vremenskim nepogodama. S tih se razloga promet jako prorijedio. Dok su neki jahači još uvijek bili u stanju preći od 45 do 75 kilometara na dan, prijevoznim se sredstvima prevaljivalo jedva 30 do 35 kilometara. Osim toga, putnike je često zaustavljala zatvorena granica ili su ih za vrijeme putovanja podvrgavali obvezatnim pretresima kraljevi službenici. Vladari su naplaćivali namete na trgovačku robu koja je ulazila u njihovo kraljevstvo ne misleći da bi tim novcem morali održavati ceste u dobrom stanju.

Jedino su visoki državni službenici, s ovlastima da mogu vršiti pljenidbe, imali pravo rabiti relativno udobne kraljeve zaprege, odnosno mogli su raspolagati prijevoznim kolima u dobrom stanju i svježim konjima. Svi drugi putnici, mali trgovci, hodočasnici ili obični smrtnici, putovali su na svoju vlastitu odgovornost ukoliko nisu imali oružanu pratnju da ih štiti od mnogobrojnih razbojnika. Oni najbogatiji putovali su u raskošnim kočijama. Uglavnom su se upotrebljavala kola na četiri ili dva kotača s konjskom zapregom.

Budući da su kopneni putovi bili u lošem stanju i nesigurni, putnici su se sve više okretali riječnom prometu. Trgovci i putnici unajmljuju duge i uske brodove koji brazde Rajnom, Mosellom, Seinom ili Rhônom.

Teško je putovati, nadasve zimi, starim rimskim putem koji se slabo održava. Teška zaprežna kola s volovskom vučom, vlasništvo skupine glumaca, zaglibila su u izrovanoj cesti. Kraj njih prolaze lagana kola koja vuku četiri konja u živom kasu. Dva su svećenika na konjima poprskana blatom: nisu se uspjeli na vrijeme skloniti ustranu.

Svetište egipatskog mučenika sv. Menasa u Karm-Abu-Mina je na vidiku. Tu je, napokon, kraj dugog putovanja franačkih hodočasnika. Najprije su morali stići do Marseillea, zatim se brodom prebaciti do Aleksandrije i, na kraju, nekoliko dana pješačiti kroz pustinju.

Kralj Gontran odlučuje da u Burgundiji, njegovu kraljevstvu, vlada red. Stoga je odlučio da granice osigura naoružanim ljudima koji će budno stražariti nad putovima. Ti graničari bez ustezanja pretresaju putnike i njihovu prtljagu, pa čak i svećenike.

Ploveći niz Rhônu, ovaj »trbušasti« brod je doplovio nadomak grada Arlesa. Da bi mogao nastaviti plovidbu, pred njim su na sredini rijeke, koristeći se strujanjem vode, rastvorili most sagrađen na čamcima.

Nakon što brod prođe, most se zatvara. Konji s jedne i druge obale rijeke vuku krajeve pokretnog mosta.

Čudna karavana na putu što vodi duž obala rijeke Garonne. Za prijevoz opljačkanog plijena i prtljage svoje vojske Gondovald se nije poslužio ni konjima ni mazgama, već devama. Doplovivši brodovima iz sjeverne Afrike, ove su neobične životinje izazivale radoznalost pučanstva, ali su se pokazale vrlo korisnima.

Na moru

Nakon velike seobe naroda morima se nadalje plovilo često, kao u rimsko doba. Morski su putovi bili sigurniji od kopnenih mada su ih ugrožavali gusari i prirodne nepogode.

Sredozemljem su brazdili trgovački brodovi. Neki su plovili duž obale, dok su drugi održavali stalnu vezu između Istoka i Zapada prevozeći trgovačku robu i putnike. Grčki, egipatski, židovski i sirijski trgovci često su uzimali u najam brodove aleksandrijskih brodovlasnika i kretali na put u skupinama pod zaštitom bizantskih ratnih brodova. Brodska su spremišta bila puna namirnica i druge robe: žitarica, ulja, vina, voća, začina, papirusa, skupocjenih proizvoda kao što su tkanine, nakit ili metalno posuđe. Svi su ti proizvodi istovarivani u lukama zapadnog Sredozemlja: u Kartagi, Ostiji (pokraj Rima), Marseilleu, Fosu ili Narbonni. Brodovi su se vraćali natrag natovareni robovima, tkaninama, krznima, oružjem, kositrom i srebrom, drvom, žitaricama, vinom, voskom i stokom. Oko pet dana je trajalo putovanje od Narbonne do Kartage, a mjesec od Marseillea do Aleksandrije.

Pomorski je promet isto tako intenzivan i na Atlantiku, u Kanalu La Manche i na Sjevernom moru. Brojne su veze uspostavljene između Španjolske, Galije, Britanskog otočja i sjeverne Europe. Iz luka u Bordeauxu, Nantesu, Rouenu, Quentovicu (nedaleko Étaplesa) i u Dorestadu (u Nizozemskoj) izvoze proizvode koji su do njih stigli riječnim i kopnenim putom. Isto se događa i s proizvodima iz Galije. A Frizoni i Saksoni, sjajni mornari i trgovci, postali su gospodari Kanala La Manchea i Sjevernog mora.

Teško opterećen nabacanim vrećama žita i amforama punih smole, ovaj brod jedva odolijeva iznenadnoj oluji. Brod preplavljuje more. Mornari se uzalud trude da crpkom izbace vodu iz broda. Kasno je da se brod ispravi. Brodolom je neizbježan iako je pontonski most luke Fos u neposrednoj blizini.

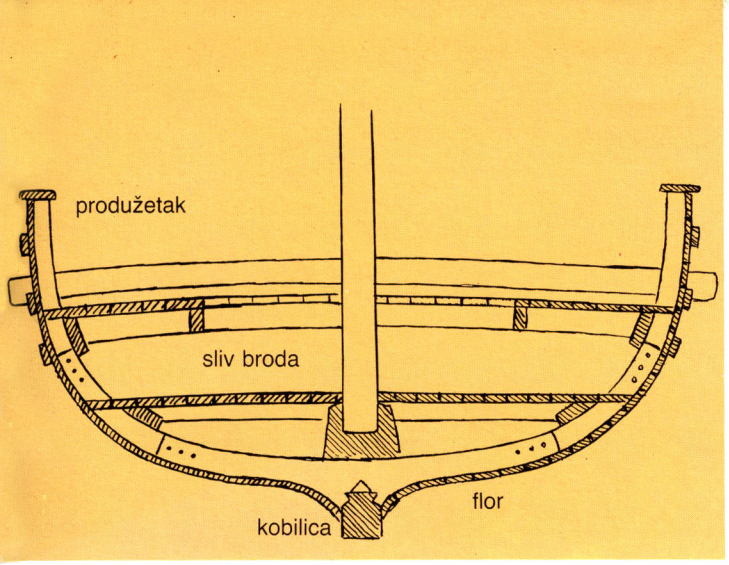

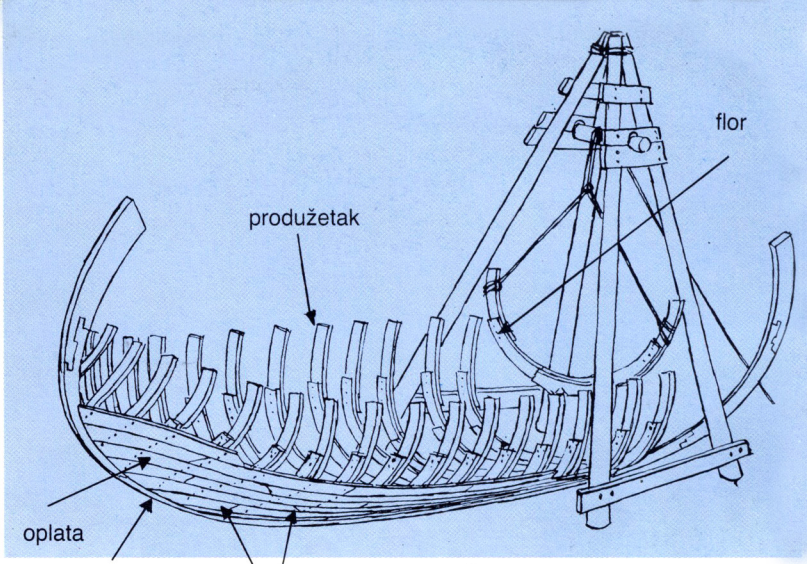

▲ Ovaj je brod sagrađen prema tehnici nazvanoj »rebrasta«. Tesari su najprije brodska rebra, komade drva u obliku slova U, željeznim klinovima učvrstili za kobicilu. Zatim su na taj kostur položili daske oplate, pribivši ih drvenim klinovima i čavlima. Svi drveni komadi broda potječu od devet raznih stabala i svi su obrađeni tesarskom sjekiricom, izravnani strugom i bušeni svrdlima.

► Dužina broda (gore desno) pronađenog na pučini kraj Fos-sur-Mer iznosila je otprilike 15–18 metara, s najvećom širinom do 6 metara, te s visinom do 2 metra, računajući od samog dna broda, dok mu je nosivost bila oko 50 tona.

Brodska crpka (sasvim desno) s dna broda izbacuje vodu kožnatim loptama koje povezuje konop, koji je pak povezan s kotačem pomoću kojeg se crpka stavlja u pogon. Lopate su smještene unutar dva drvena žlijeba. Brod plovi pomoću četvrtastog jedra koje se moglo razviti uz pomoć kotura okrižnice ili škote. Brodom se upravljalo s dva bočna kormila u obliku lopata.

Jedro se diže pomoću kotura okrižnice smještenog duž jarbola. S gornjeg kotura okružnice polazi šest konopa–nosača okrižnice.

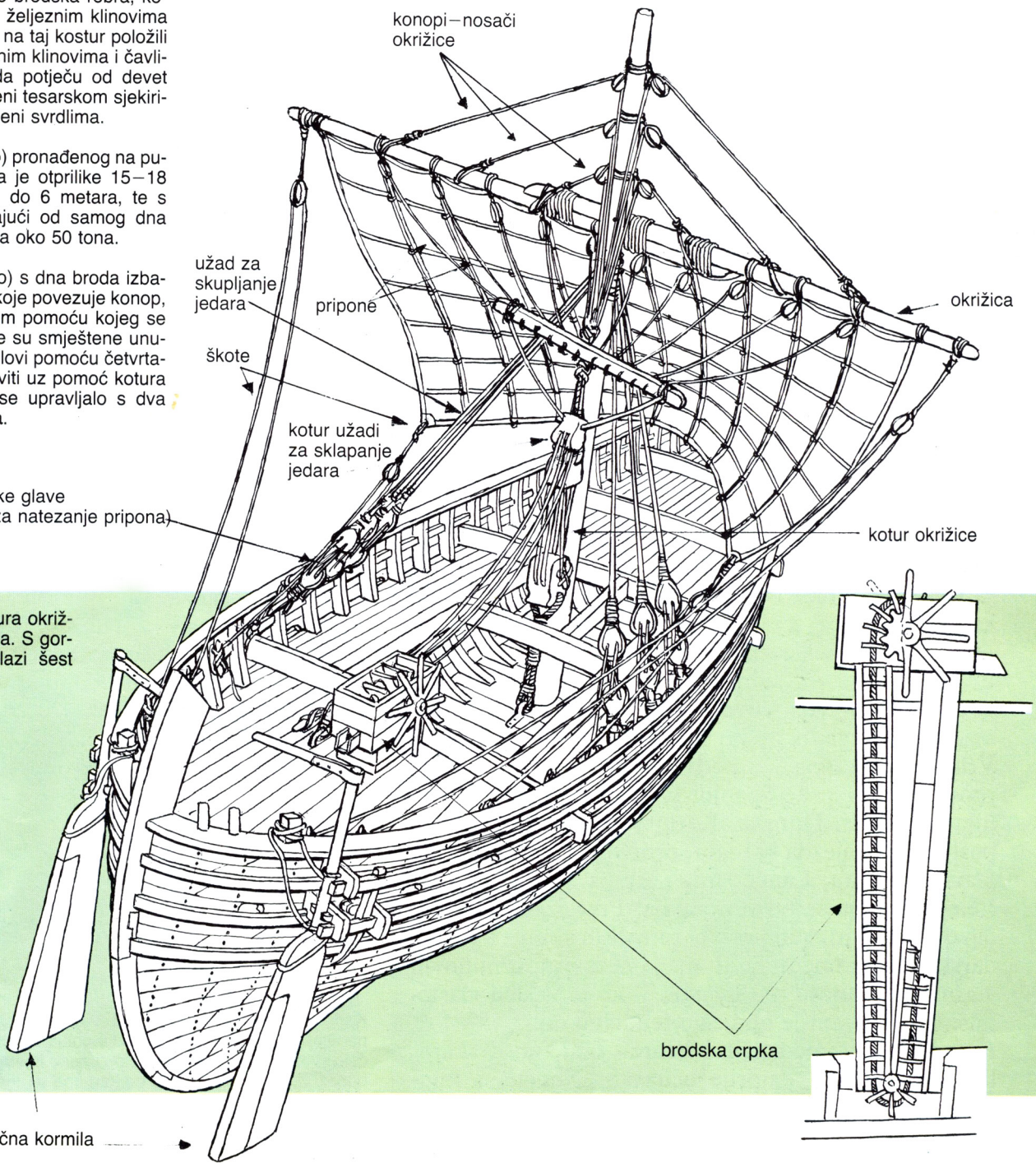

U osvit srednjeg vijeka

Naziv »mračna stoljeća« dugo je vremena označavao epohu barbarskih kraljevstava suprotstavljajući joj takozvani »karolinški preporod«. U biti, kratkotrajno razdoblje karolinške civilizacije (od sredine VIII. do kraja X. stoljeća) u mnogome je nastavak »romansko-germanske civilizacije« iz barbarskih vremena.

Franačko carstvo, jedinstvenije i jače no ikad prije, obuhvaćalo je tada najveći dio Europe. Svoja osvajanja ima zahvaliti teško oklopljenom konjaništvu. Vrhunac moći postiže pod Karlom Velikim, kad se prostire od arapske Španjolske, do langobardske Italije, do Saske i Dunava. Karlo Veliki se borio protiv posljednjih najezda barbara, protiv Vikinga, Mađara, Slavena, Avara, Langobarda i Arapa.

Veleposjedima se bolje upravlja. Prve izgrađene tvrđave potvrđuju, kao i razvoj ratničkih sprava i gospodarskih veza između ljudi, moć i nezavisnost njihovih vlasnika u odnosu na državu. Tako je nastao vlastelinski sustav koji je obilježio feudalno doba.

A nadasve se u području kulture i umjetnosti »karolinški preporod« najprije očitavao. Naučna i književna ostvarenja doživjela su polet, posebice u samostanima gdje su se proučavale knjige starih pisaca, te u školama koje su se množile kao gljive poslije kiše. Kiparstvo, mozaičko umijeće, freske, zlatarstvo, obrada bjelokosti, a nadasve rukopisi, ukrašeni slikama, najrječitiji su svjedoci obnove umjetnosti. Oživljavanju klasične umjetnosti pridružuju se bizantski i anglosaksonski utjecaji.

Nasljednik barbarske epohe, »karolinški preporod« je udario temelje srednjovjekovnoj civilizaciji.

Karlo Veliki se vratio u jednu od svojih najdražih prebivališta u Ingelheim, nedaleko rijeke Rajne. On ulazi u polukružno počasno veliko dvorište na čelu svoje pratnje. Dvorište je okruženo trijemovima, a u sredini se nalazi bunar. Zgrade su građene od kamena s umecima od ukrasne cigle.

Jedna dvokolica prolazi putom koji vodi u glasovitu opatiju Saint-Gall, u Švicarskoj. Dvokolicu bez napora vuče konj zahvaljujući plećnoj ormi. Ona je zamijenila grlenu ormu, koja je gušila životinju kad je vukla neki teži teret. Jedan seljak obrađuje svoju njivu plugom na kotačima, željeznim lemešom i ornicama. Ovaj je plug mnogo djelotvorniji od nekadašnjeg nepoduprtog pluga, čiji je lemeš plitko orao.

Napadi franačke konjice su strahoviti. Ravnicu kod Poitiersa prekrivaju leševi Saracena. Konjanici su dobro zaštićeni šljemom, oklopom i okruglim štitom, a naoružani teškim mačem, kopljem, a ponekad i lukom. Zahvaljujući visokom sedlu i stremenima oni su, takoreći, spojeni sa svojim konjima za vrijeme juriša.

Neprijateljska se vojska približava. Posada tvrđave se sprema za obranu. Vojnici zauzimaju položaje na kružnim bedemima. Usred ove tvrđave na umjetnom zemljanom humku sagrađena je drvena četvrtas ta kula, sjedište gospodara tvrđave. Do kule se stiže preko mosta za čiju obranu je sagrađena mala kula od oblica.

Na tragu barbarskih naroda

Svjedočanstvo spisa, otkrića arheologa

Zahvaljujući svjedočanstvu napisa i arheološkim otkrićima napisana je povijest velike seobe naroda i barbarskih kraljevstava. Polazeći baš od tih izvora bilo je moguće pomno izraditi izvorne ilustracije za ovu knjigu.

Pisana svjedočanstva

Suprotno onome što se vjerovalo, pismo je odigralo ogromnu ulogu na početku srednjeg vijeka. Rimska se kultura održala svojom pisanom riječju i svojim pisarima. Nažalost, samo je mali dio tih spisa stigao do nas.
Rijetki autentični dokumenti su se sačuvali. To su razni javni (povelje, kraljevske isprave) i privatni dokumenti (isprave o prodaji ili oporuke) napisani na papirusu ili pergamentu.

DOKUMENT **1**

Neki su spisi kopije izvornih spisa i te kopije potječu iz epohe barbarskih kraljevstava: povijesna kazivanja, kao što su Povijest Franaka od Grgura iz Toursa ili Povijest Langobarda od Paula Diacrea. Zatim književna djela kao što su ona od Sidoine Apollinairea i Venancea Fortunata, pa mnogi životopisi svetaca, vrst tada vrlo popularne književnosti.
Knjige obrednog sadržaja (psalmi, evanđelistari) proizvodile su se također u samostanima; pisane su pomno, krasopisom, ukrašavane crtežima i slikama.

DOKUMENT **2**

Neki su dokumenti otkriveni arheološkim istraživanjima: napisi na kršćanskim grobovima, napisi vjerskog sadržaja na odjevnoj opremi, kovani novac.

DOKUMENT **3** i **4**

Zavjetna kruna vizigotskog kralja Recesvinthea, VII. stoljeće. U početku je ova kruna trebala visjeti u katedrali grada Toleda, Španjolska. Njen promjer: 20 cm. (Arheološki muzej u Madridu.)

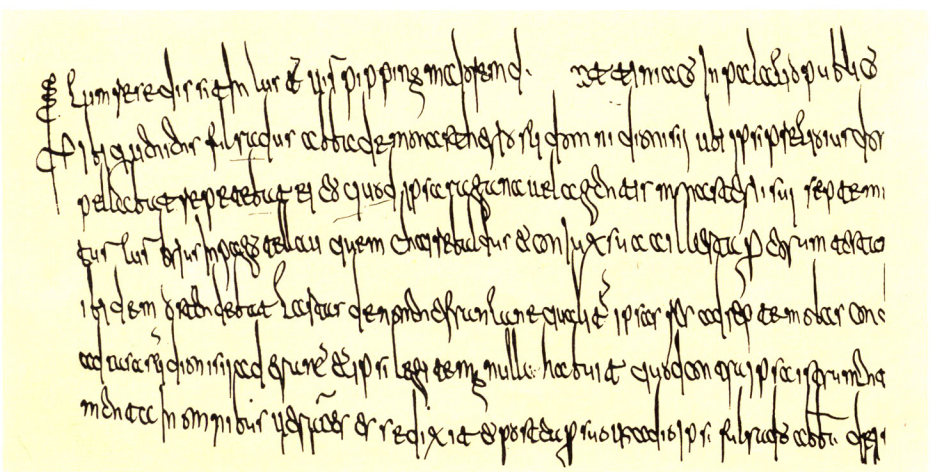

1

Primjerak kurzivnog pisma jednog merovinškog spisa

Merovinško kurzivno pismo vuče korijenje iz pisma kojim se pisalo na kraju staroga vijeka. Samo su ga stručnjaci u stanju pročitati. Ovaj primjerak napisan na pergamentu dio je isprave na kojoj je ubilježen datum 20. lipnja 750. Pohranjen je u Arhivima Francuske. U prvom redu spominju se imena upravitelja kraljevskog dvora Pipin Mali (*inluster vir Pippinus majoremdomus*) i kraljevskog dvora d'Attigny, u Ardenima (*Attiniaco in palacio publico*). Kao i svi drugi merovinški spisi i ovaj je pisan na latinskom.

2

Rukopis ukrašen slikama

U samostanima sjeverne i istočne Galije redovnici se nisu zadovoljavali samo time da prepišu posvećene knjige što ljepšim rukopisom. Oni su naslovne stranice i početna slova teksta ukrašavali graditeljskim, životinjskim i geometrijskim motivima oslikavajući ih vrlo živim bojama. To najočitije dokazuje ova stranica kopije knjige sv. Augustina, napisana na pergamentu u drugoj polovici VIII. stoljeća.

(Pariz, Nacionalna knjižnica, Ms latin 12168. fol. 1)

3

Nadgrobni natpis Cheldofrida

Godine 1944. otkriven je u crkvi mjesta Pier, blizu Drena (Njemačka) nadgrobni natpis iz VII. stoljeća, koji se odlikuje vrlo lijepim oblikom slova uklesanih u kamenu ploču. Na njemu se nalazi ime gospođe Cheldofride (Donna Cheldofrida), preminula u dobi od 45 godina (*Annus XXXXV*), petnaest dana prije kalenda u veljači (*post dies XV dekalendas februarias*), to jest 18. siječnja.

Tako se, usred barbarske epohe, održao rimski običaj pisanja nadgrobnih natpisa, koji su pisani na latinskom s obrednim izrazima i upotrebom brojeva prema rimskom kalendaru. Stari vijek još nije bio mrtav!

(Prema K. Böhneru, *Grob franačkog velikaša u Morkenu*, Renanija, Muzej Renanije, Bonn, 1959.)

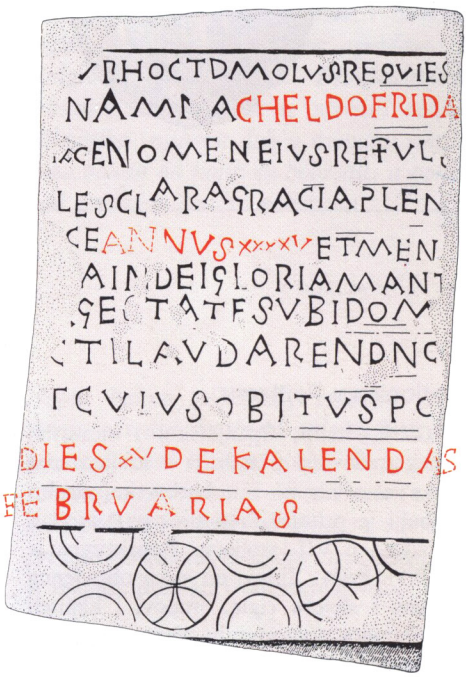

4

Povijesna poruka redovnika

Ovaj zlatni novčić, trećina zlatnika težine 1,18 g, simbolizira povijesnu poruku o važnosti uspostave novca.
Na jednoj strani novčića, oko lijepo oblikovanog kraljevskog poprsja, mogu se pročitati riječi: PARISIUS IN CIVITAE. Dakle, ovaj je novčić iskovan u Parizu, u glavnom gradu merovinške dinastije.
Na drugoj strani, oko jednog križa, utisnute su riječi CHLOD (OVIVS) REX, kao i riječ ELIGI, ispod križa. Radi se, dakle, o novčiću s imenom Klovisa II (638–657), sinu Dagobertovu. Novčić je iskovao glasoviti kovničar sv. Eloi, između 639. i 641.
Ovaj novčić predstavljao je devetinu cijene jednog praseta. Da bi se iskupio za ubojstvo čovjeka u muževnoj dobi, ubojica je morao platiti 900 ovakvih novčića.
(Zbirka muzeja Carnavalet, Pariz; foto P. Pierrain.)

6

Kripta Saint-Paul de Juarre

Théodechilda, merovinška nadstojnica samostana u Jouarreu (Seine-et-Marne), u VII. je stoljeću dogradila pogrebnu crkvu svoga samostana dopola ukopanom građevinom, koja je, možda, podignuta za sjećanje na njena brata Algiberta, pariškog biskupa (desno se vidi njegov sarkofag ukrašen likovima ljudi koji se mole). Utemeljiteljica glasovitog samostana i sve njene nasljednice pokopane su u tom mauzoleju. Poslije su na njihove sarkofage (desno) postavljeni kenotafi (ukrašeni, ili prazni grobovi).
Kripta Saint-Paul de Jouarre ima pravokutni oblik, a nizovi mramornih stupova dijele je na tri dijela. Mramorni kapiteli na vrhu stupova pravi su antikni modeli.

(Foto: F. Lontcho, edicija Errance.)

5

Krstionica u Poitiersu

U Galiji, Italiji, Španjolskoj i sjevernoj Africi građevinska tradicija s kraja starog vijeka nastavila se i u barbarskoj epohi. Najbolji je primjer krstionica u Poitiersu, sagrađena u VII. stoljeću. Projektirana je u obliku križa. Zidovi od sitno obrađenog kamena i slojeva cigle, stupovi i kapiteli od mramora upotpunjuju njenu unutarnju dekoraciju.

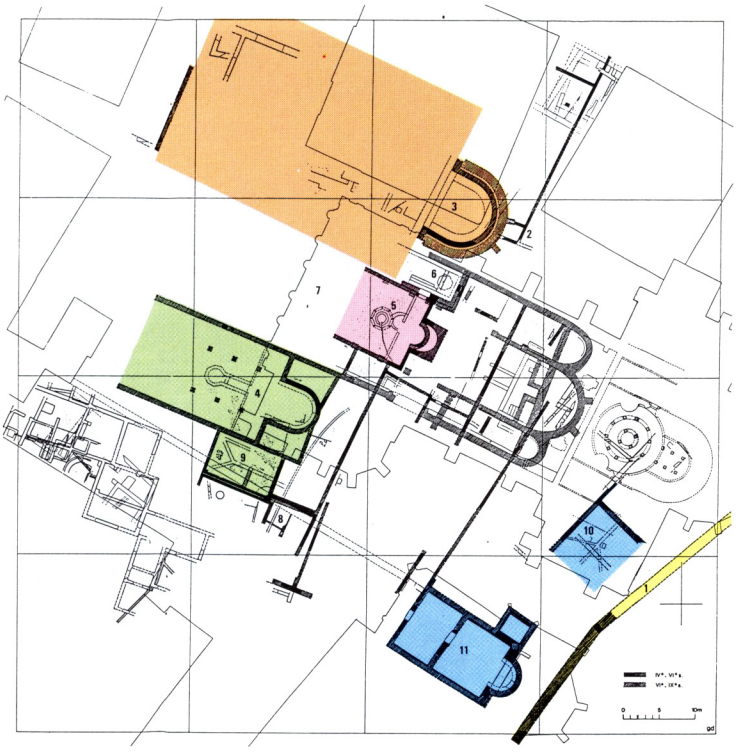

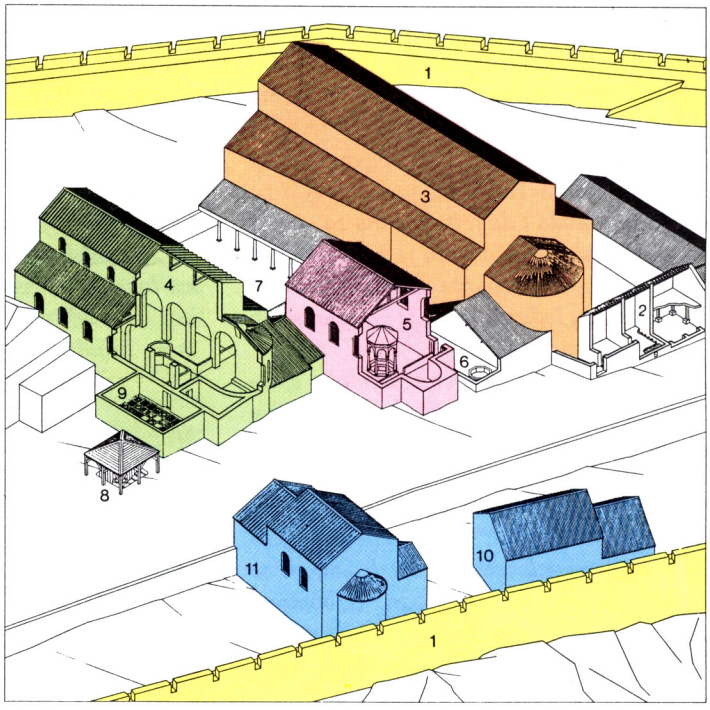

7

Zgrade biskupije u Genévi

Mnogobrojna istraživanja i iskapanja obavljena od 1979. nadalje u unutrašnjosti i oko katedrale Saint-Pierre u Genévi omogućuju da se sasvim točno rekonstruira biskupska četvrt u nekad glavnom gradu Burgundije.

Imajući pred očima ostatke složenih temelja na kojima se ocrtavaju dvije crkve, jedna krstionica i razne dodatne zgrade, možda će u budućnosti ova velebna četvrt ponovo dobiti izgled kakav je imala u V. i VI. stoljeću.

1. Ne baš visoka ograda na kraju rimske epohe. 2. Zgrada iz vremena kasnog carstva. 3. Sjeverna katedrala. 4. Južna katedrala. 5. Krstionica. 6. Pomoćni bazen krstionice. 7. Atrium (dvorište omeđeno trijemovima) 8. Bunari. 9. Biskupova dvorana za primanje, s podom u mozaiku. 10. Dio biskupova prebivališta. 11. Biskupova kapela.

(Prema C. Bonnetu i G. Deuberu, Kantonalni arheološki odjel u Genèvi.)

Arheološka otkrića

Arheologija korisno upotpunjuje svjedočanstvo pisanih dokaza, bilo da se radi o proučavanju nekih sačuvanih spomenika ili o nezamjenljivim podacima do kojih se došlo iskopavanjima.

U barbarskim kraljevstvima koja su između sebe podijelila Zapadno Rimsko Carstvo sagrađeni su mnogi vjerski spomenici: katedrale, krstionice, pogrebne bazilike, samostani. Mnogi od njih još uvijek su dosta dobro očuvani, kao, na primjer, u Galiji, krstionica u Poitiersu, mauzolej opata Mellebaudea, također u Poitiersu (»podzemna grobnica des Dunes«), ili kripta Saint-Paul de Jouarre. To znači da je novo doba prihvatilo rimsku tehniku u građevinarstvu.

DOKUMENT **5** i **6**

Druga zdanja, o kojima su postojali pisani podaci, bila su otkrivena otkapanjima. Uglavnom, su otkriveni temelji, iglavnom, su otkriveni temelji, po kojima se može točno utvrditi nekadašnji izgled građevina, ali otkriveni su i razbacani ostaci mramornih stupova i kapitela, obrednih pregrada (propovjedaonica) ukrašenih brojnim skulpturama (kao crkva Saint-Pierre-aux-Nonnains u Metzu), ostaci ukrasne cigle i crije pa, te mozaika.

DOKUMENT **7**

Drvo je bilo naveliko korišteno u sjevernoj Europi za gradnju palača, crkava i stambenih kuća u gradovima i selima. Jasno, od tih građevina nije se ništa sačuvalo, osim tragova u zemljištu (rupe od stupova, jarci). Međutim, zahvaljujući brižljivim iskapanjima, na temelju tih tragova može se utvrditi kako su nekad izgledale.

DOKUMENT **8**

Otkrivanjem i otkopavanjem groblja dolazi se do iznimno uvjerljivih podataka. Može se, prije svega, obnoviti vanjski izgled grobova, s njihovim ogradama i nadgrobnim stupovima. Proučavanjem ostataka kostiju može se utvrditi visina pokojnika, njihova dob u trenutku smrti, neke bolesti od kojih su bolovali, a ponekad i njihovo etničko podrijetlo.

DOKUMENT **9** i **10**

Poput kakva policajca, arheolog je u stanju odrediti društveni položaj pokojnika, ime, radi li se o kralju ili bogatom ratniku, o siromahu ili robu. Osobni predmeti položeni u grob od bitne su važnosti pri tom istraživanju. Osim toga, po njima je moguće doznati i tadašnje običaje.

DOKUMENT **11** i **12**

Proučavanjem pogrebnih običaja saznajemo o narodnim vjerovanjima i običajima. Ponekad arheolog, kao kroničar sitnih vijesti, otkriva poslije petnaest ili šesnaest stoljeća da je: ratniku raskoljena čeljust udarcem franačkog noža, majka umrla za vrijeme poroda i da je pokopana sa svojim novorođenim djetetom, da je žena pokopana s trbuhom okrenutim nadolje i rukama vezanim na leđima, pošto je na tajanstven način ubijena...

Potpuna arheološka pretraga groblja omogućuje još jasniji uvid u barbarsko društvo i potvrđuje ono što je o tom društvu ostalo zabilježeno.

Laboratorijska obrada brojnih predmeta iz grobova (oružje, nakit, odjevna oprema, vrčevi) otkriva tehniku kojom su se služili proizvađači tih stvari. S obzirom na geografski položaj pronađenih stvari, može se odrediti mjesto proizvodnje i mreža glavnih trgovačkih putova, što je zavisilo i od koncentracije i raspršenosti tih predmeta. Iskapanja na mjestima gdje su bile lončarske i metalurške radionice, te iskapanja olupina, postaju dopunski podaci.

Pri pomnom pregledu ukrasa na kipovima, na oslikanim predmetima i rukopisima lako se uočava umjetnički dar barbara koji su crtali motive s ljudskim, životinjskim, biljnim ili geometrijskim likovima.

DOKUMENT **13**

Mada je malo vjerojatno da će se otkriti još nepoznati zapisi o barbarskoj epohi, arheološka nalazišta i iskapanja i nadalje se intenzivno izvode. Istraživanje više nije »potraga za blagom«, već znanstveno obavljanje posla na temelju sve boljeg poznavanja povijesti velike seobe naroda i barbarskih kraljevstava.

Staklena vaza pronađena u Douvrendu (Seine-Maritime) VI. stoljeće. Visina: 12 cm (Rouen, Regionalni muzej starina)

Ostrogotska kopča izrađena u obliku orla na principu pregradnog zlatarstva. Domagnano (Italija), prva polovica VI. stoljeća. Visina: 12 cm.
(London, Britanski muzej.)

Kopča: nakit kojim se prikapča nabrana haljina.

Gore: Merovinška kopča s drškom od pozlaćenog srebra. Douvrend (Francuska). Visina: 14 cm. (Rouen, Regionalni muzej starina.)
Gore u sredini: Garnitura željeznog potpasača izrađena u takozvanoj »demešćanskoj« tehnici. Pronađena u Parizu. Merovinška umjetnost iz prve polovice VII. stoljeća. Čitava dužina: 28 cm (Pariz, Muzej Carnavalet.)
U sredini: Anglosaksonska okrugla kopča izrađena na principu pregradnog zlatarstva, Kingstone Down (Velika Britanija), oko 600. Promjer: 8,5 cm. (Muzej u Liverpoolu.)
Dolje, u sredini: plosnata kopčica merovinškog pojasa od ljevane bronce. Oko 600. Dužina: 9 cm. (Pariz, Muzej Carnavalet.)

8

Franačko selo u Gladbachu

Pri iskapanju 1936. u Gladbachu, nedaleko grada Neuwieda u Renaniji, prvi put je otkriven točan izgled jednog franačkog sela. Skidanjem nataložene zemlje, pojavile su se mrlje tamnije boje od samog tla. To su bili tragovi stupova, jaraka i rovova, kojima su arheolozi, na temelju njihova rasporeda, uspjeli odgonetnuti svrhu.
Podijeljeno ogradama na čestice, selo se sastojalo od stambenih kuća i sporednih kućeraka. Pregradne zidove i krovišta kuća, građene u razini tla, podupirali su brojni stupovi, dok su kućerci, sagrađeni nad jarcima, počivali na dva, četiri ili šest stupova. Ove su kolibe služile kao radionice, ostave ili staje.

(Prema W. Sageu, *Franačka naseobina u Gladbachu* Muzej Renanije u Bonnu, 1969)

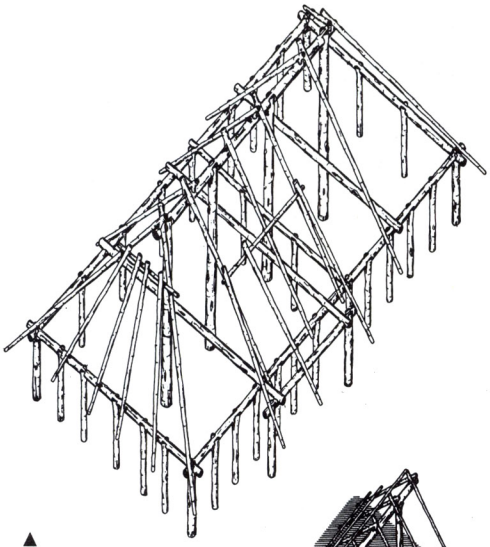

▲
Rekonstrukcija stambene kuće: kostur i vanjski izgled
▼

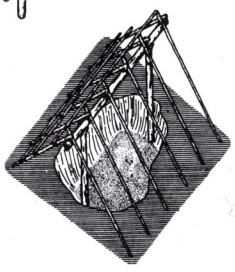

Rekonstrukcija kolibe: kostur i vanjski izgled.

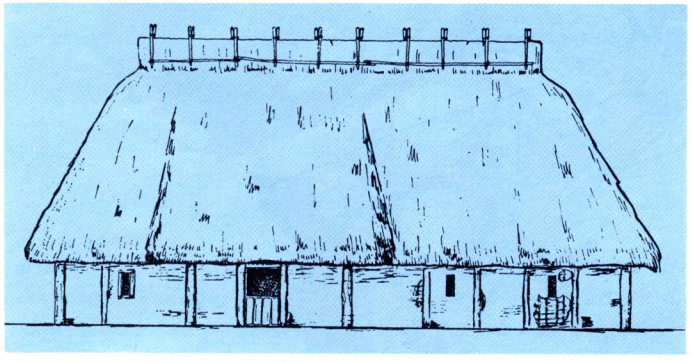

Pojednostavljen projekt franačkog sela u Galdbachu.

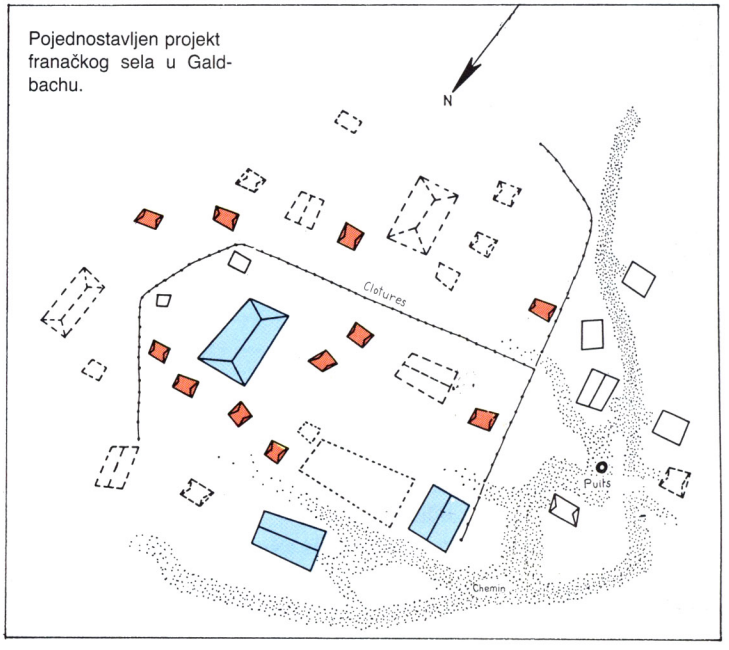

9

Alamansko groblje u Fridingenu

Godine 1971. alamansko groblje u Fridingenu, u jugoistočnoj Njemačkoj, podvrgnuto je sistematskom iskapanju. Tako je groblje dobilo izgled kakav je imalo u vrijeme kad je bilo u upotrebi, u VI. i VII. stoljeću.
Većina grobova bila je obilježena običnim humcima od zemlje koji su bili poredani u nizu. Na jednom kraju ovog prostranog groblja podignuto je više mogila nad grobovima lokalnog plemstva, s tim da se razlikuju od grobova običnog pučanstva.

(Prema Christleinu, *Alamani*, Stuttgart, 1978.)

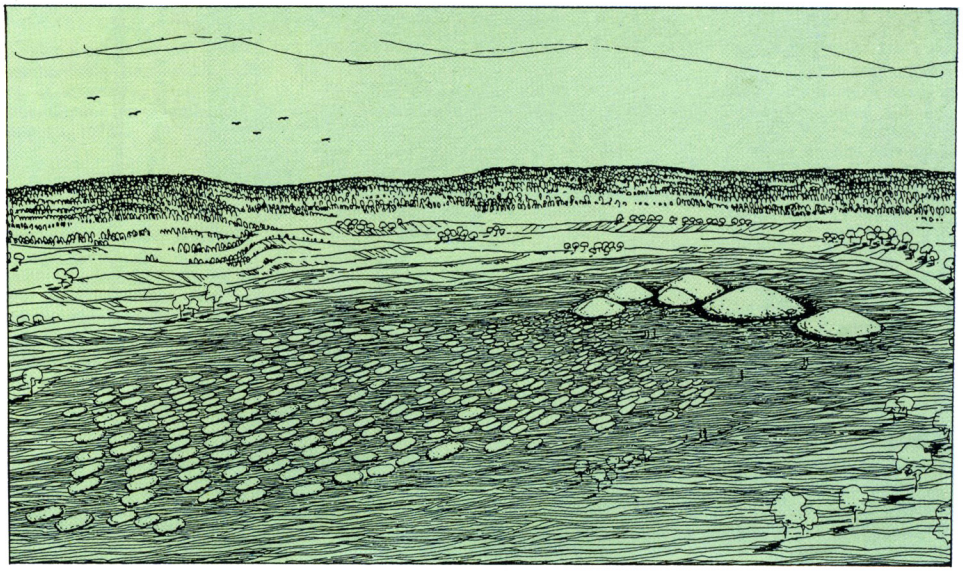

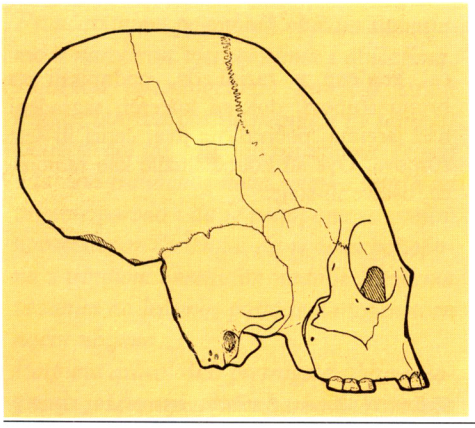

10

Deformirana lubanja

Na jednom barbarskom groblju u Briordu (Ain) pronađen je kostur kojega je lubanja imala čudan oblik, naime, ta je lubanja još u djetinjstvu na umjetan način deformirana pomoću čvrsto stegnutih vrpci. Zna se, na temelju drugih arheoloških nalaza, da su ovaj neobičan običaj, nepoznat kod franačkih i alamanskih plemena, često primjenjivali Huni i istočni Germani. Od njih su ga preuzeli Burgundi u vrijeme svog boravka u Wormsu (do 436). Poslije, preselivši se u istočnu Galiju (od 443. nadalje), još su stanovito vrijeme njegovali taj običaj. Lubanja iz Briorda uvjerljiv je dokaz o seobama Germana, a pritom ukazuje na činjenicu kako je proučavanje kostiju od velike važnosti za upoznavanje povijesnih zbivanja.

(Prema H. Gaillardu de Semainville u *La Phisiophile*, br. 88, 1978. Montceau-les-Mines.)

11

Grobnica franačkog »velikaša« u Morkenu

Pri iskapanju obavljenom na terenu crkve Saint-Martin u Morkenu, nedaleko Kölna, pronađeno je 1955. nekoliko franačkih grobova. U jednom od njih, značajnom i po razmjerima i po bogatom sadržaju, bio je sahranjen ratnik visoka položaja; nazvan je, u pomanjkanju boljeg naziva, »velikašem« ili »zapovjednikom«.

S obzirom na sve ono što je pronađeno u ovom nalazištu, arheolozi su bili u stanju zaključiti kakav je izgled imala ova grobnica u vrijeme kad je sagrađena, oko 600. g. Pokojnik je bio smješten u težak drveni sanduk, koji je položen duž pregrade velike grobnice, sagrađene i zatvorene pomoću debelih dasaka. Bio je odjeven u svoju najljepšu odjeću dok mu je mač ležao uz bok. Štit je uguran između stijenke grobnice i drvenog kovčega. Na drugoj strani grobnice smješteni su pokojnikovi najdragocjeniji predmeti, svjedoci njegova visokog društvenog položaja: dvokraka sulica, koplje, lovačka sulica, ratna sjekira, paradni šljem, žvale njegova konja, zdjela od bronce i ubrus (znak profinjenog života), stakleni pehar, vaza od terakote, kablić od drva i jedan pokrivač.

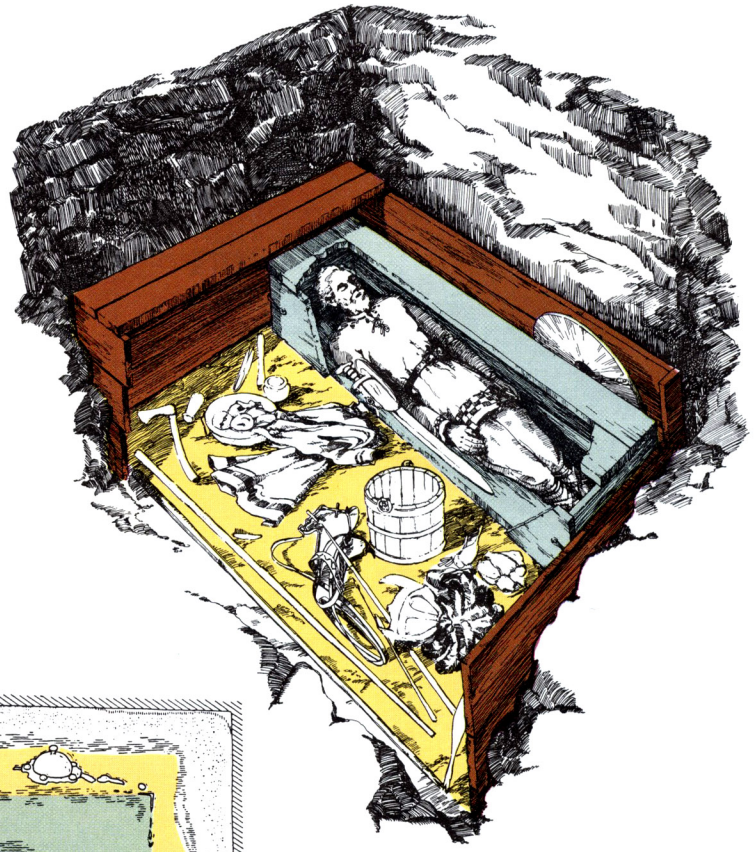

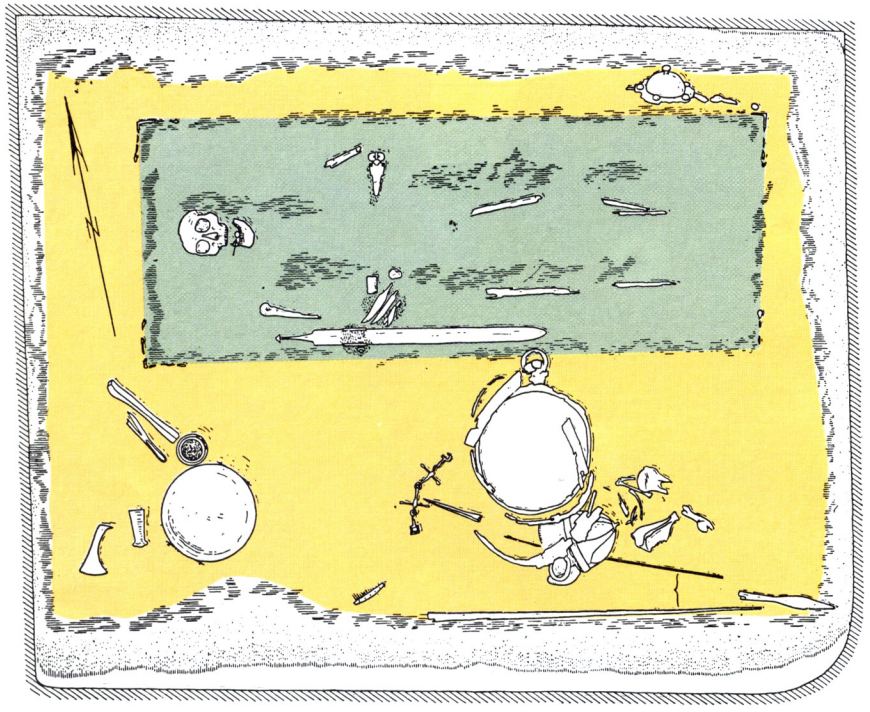

(Prema r. Böhneru, *Grob franačkog velikaša u Morkenu*, Muzej Renanije u Bonnu, 1959)

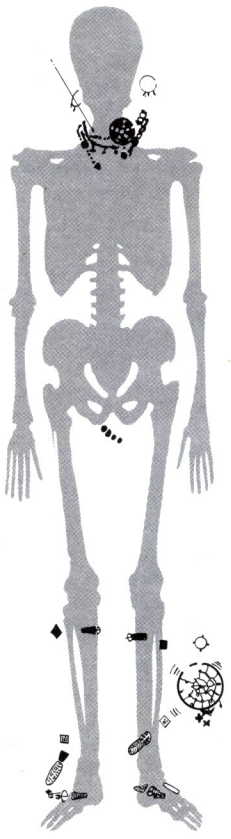

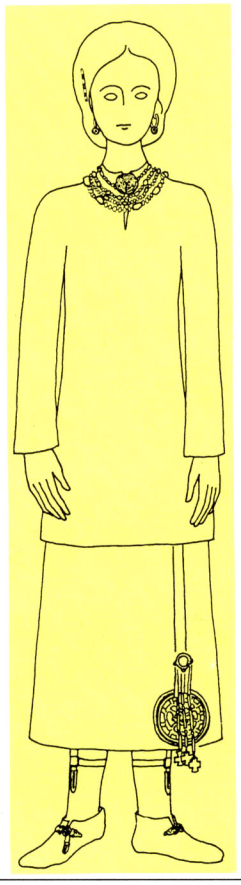

12

Otmjena gospođa iz Bülacha VII. stoljeće

Prilikom iskapanja u Bülachu (Švicarska), u sadašnjoj crkvi Saint-Laurent, otkriveni su temelji prvotne crkve, malo četvrtasto zdanje tlocrta 7x16 m. U središtu te crkvice nalazio se grob bogate gospođe, vjerojatno utemeljiteljice tog svetog mjesta koju je smrt pokosila oko 650. g. Budući da je iskapanje obavljeno temeljito, arheolozi su na temelju položaja njena nakita i odjevnog pribora točno utvrdili njenu odjeću. Prema alemanskoj modi tog vremena, gospođa iz Blacha nosila je dugu ukosnicu, naušnice, jednu kopču što se oko vrata nosila i nekoliko kratkih ogrlica. Vrećica za milostinju, napravljena od bronce, te privjesci u obliku križa (gospođa je bila kršćanka) visjeli su o pojasu i sezali do visine listova. Suknja joj je dopirala do sredine listova dopuštajući da se vide ukrašeni dijelovi podvezica što podržavaju čarape. Na nogama: obuća pričvršćena metalnim kopčama.

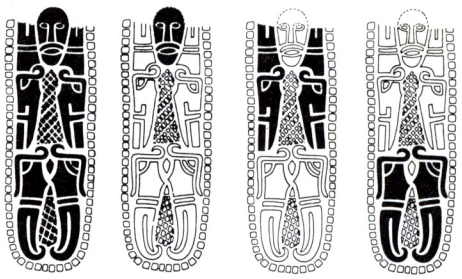

13

Otkriće germanskog stila u crtanju životinja

Nije baš uvijek lako razumjeti ukrasne motive na predmetima iz barbarskih vremena. U prvi tren bi se reklo da se radi o kolopletu krivudavih i nesuvislih crta. Tijekom vremena ipak postaje očito da su posrijedi jednostavne simetrične kompozicije koje predstavljaju pomno oblikovane životinje. Pa tako i glave orlova i veprova (obrambeni stav ovih zadnjih je lako uočljiv) okružuju ljudsku obrazinu, na privjesku pojasa pronađenog u Wurmlingenu (Njemačka).

(Prema W. Hübeneru, *Zlatni križići ranoga srednjega vijeka.* Alamanski institut u Fribourgu (Brisgau), 1975.

IZVORI

Pierre Joubert se u svojim pomno izrađenim gvaševima držao činjenica. Nadalje, u bibliografiji nalazi se popis glavnih djela koja su poslužila pri izboru prikazanih prizora u 23 poglavlja ove knjige.
Oslonili smo se također i na mnoge arheološke publikacije koje su se zdušno trudile da što vjernije prikažu ukrasne predmete i nošnju, tako da se svaka slika odnosi na određenu epohu i mjesto. Pisci su smatrali korisnim da svako poglavlje poprate bilješkama koje se odnose na stanovit broj korištenih izvora: napise iz onog vremena (na primjer Povijest franaka od Grgura iz Toursa – H. F.), publikacije i imena stručnjaka koji su piscima dostavili točne, a često i još neobjavljene podatke.

STRANICE 10 i 11

Obnova Foruma prema maketi Rima u IV. stoljeću (Muzej rimske civilizacije, Rim).

Prema iskapanjima Jean Pierre Lémanta na Mont–Vireuxu (Ardeni).

Iznad rijeke Sarthe ostatak starih bedema još uvijek je vidljiv u Mansu.

U Turnu Severinu (Rumunjska) još uvijek se mogu vidjeti ostaci ovog logora, kao i stupovi starog rimskog mosta u Dunavu.

STRANICE 12 i 13

Kršćanski znak (Langobardi su bili arijci) s golubom navrh križa načinjen je prema jednom kipiću langobardskog zastavnika izreza nog iz brončanog lima (u I. Bona, *Gepiti i Langobardi*... Budimpešta, 1976).

Prema opisu Priscosa. Atilina je supruga prebivala u susjednoj palači, također raskošnoj, jer je grčki pisac vidio kako sjedi na vunenu sagu, okružena svojim prijateljima. Atila je sagradio u blizini toplice od klesanog kamena, po ugledu na Rimljane.

STRANICE 14 i 15

Prizor se zbiva u Alamaniji.

Kraljevski arhivi bili su pomno raspoređeni. To dokazuju brojevi otisnuti na poleđini nekih spisa sačuvanih u Parizu, u Nacionalnim Arhivima. Ti su brojevi vidljivi kad su dokumenti na papirusu ili pergamentu bili smotani te su omogućavali da se lako nađe ono što se traži.

Prema Grguru iz Toursa, H. F., V, 28.

Idem., IV, 22.

STRANICE 16 i 17

Prema publikaciji Ruperta Brusa Mitforda (*The Sutton Hoo ship burial*, London, 1972.) *o kraljevoj odjeći i oružju. Kralj je sahranjen u Suttonu Hoou, i to u brodu koji je bio prekriven mogilom, kao što je bio običaj u Skandinaviji. Ovaj je grob iskopan uoči drugog svjetskog rata. Njegov dragocjeni sadržaj izložen je u Britanskom muzeju u Londonu.*

Br. 1 i 4: prema Michelu Kazanskom; br. 2: prema Falku Daimu (nekropola u Leobesdorfu, Austrija); br. 3: prema G. Laszlu (Stepski narodi i Germani, Beč–München, 1971.) br. 5: prema P. Paulsenu (nekropola u Niederstötzingenu, Njemačka); br. 6: prema O. von Hessenu (nekropola de Testona, Italija); br. 7: prema Childerikovu

grobu (napis J. J. Chifleta, 1965. dio otkrivenih predmeta izložen je u Parizu, u Odjelu medalja Nacionalne knjižnice).

STRANICE 18 i 19

Ova bitka je polazna točka legendarne sage o Nibelunzima, koja je, među ostalima, nadahnula i Richarda Wagnera.

Prema jednom dokumentu Zemaljskog muzeja u Stuttgartu (Njemačka): R. Wolf, Švabe i Franci u ranom srednjem vijeku, cat. s. d.

STRANICE 20 i 21

Prema Grguru iz Toursa, H. F., VIII. 15. Poslije su novo obraćeni pomogli pustinjaku, koji je živio navrh stupa, srušiti i uništiti Dianin kip. Na malom pustinjakovom obitavalištu podignuta je velika crkva što izaziva divljenje Grgura iz Toursa. Na Istoku je bilo mnogo pustinjaka koji su živjeli na stupovima, dok je na Zapadu tako živio jedino sv. Walfroy.

Prema predanju jedan je rukopis, što se čuva u današnjem samostanu u Fuldi, (Njemačka), koji je utemeljio jedan učenik sv. Bonifacija, bio molitvenik kojim se misionar htio zaštititi. Zaista, kad je taj molitvenik ponovo uvezan, na njemu se pokazao trag od udarca mača.

Obnovljeno prema projektu J. Martensa, u *Arheologia Belgica*, t. 61.

STRANICE 22 i 23

Prema Grguru iz Toursa, H. F., VII, 37. Sadašnje trgovište Saint-Bertrand de-Comminges (Haute Garonne).

Obredna pregrada (propovjedaonica) što je dijelila svećenika od vjernika, nacrtana je prema pregradi u crkvi Saint--Pierre-aux- Nonnains u Metzu, koja se čuva u Arheološkom muzeju ovoga grada.

Prema Grguru iz Toursa, H. F., VIII, 33.

Idem VIII, 31. Slučaj se zbio 586.

Idem VI, 31. Ova se nesreća dogodila 563.

STRANICE 24 i 25

Prema Grguru iz Toursa, *U slavu ispovjednika*, 77.

Prema Grguru iz Toursa, H. F., VI, 35.

Prema Grguru iz Toursa, *U slavu ispovjednika*, 2.

Prema životu Barbatusa, biskupa u Beneventu. Događaji su se odigrali sredinom VII. stoljeća.

Prema May Vieillard-Troiekouroff, *Vjerski spomenici Galije prema djelima Grgura iz Toursa*, 1976.

STRANICE 26 i 27

Ovaj rukopis iz Corbie (Somme) potječe iz druge polovice VIII. stoljeća, a čuva se u Parizu, u Nacionalnoj biblioteci.

O Valèreu (umro 695): C. M. Aherne, *Valerio iz Bierza, isposnik u vrijeme Vizigota*, Washington, 1949.

STRANICE 28 i 29

Prizor se događa u Alamaniji, između Crne šume i Bodenskog jezera (Konstanz). Odjeća prema R. Moosbrugger-eu, *Švicarska pod Merovinzima*, Bern, 1971. I R. Cristleinu, *Alamani*, Stuttgart 1978.).

Prema Grguru iz Toursa, H. F., X, 8.

Bazeni za krštenje obično su bili natkriveni krovom, koji je počivao na stupovima, ili baldahinom.

STRANICE 30 i 31

Prema tumačenju J. J. Laportea, u Glasniku arheološkog društva *Seine-et-Marne*, 1982, 23.

Br. 1: prema M. Fleury i A. France-Lanord, u *Germania*, 1962, 40 (grob otkriven u bazilici Saint-Denis 1959, a pripisan kraljici Arégondi, supruzi Clotairea I); br. 2: prema O. Doppelfeldu u djelu *Germania*, 1960, 38 (str. 44–45) (grob »Gospođe iz Kölna«); br. 3, 5 i 9: prema dokumentima priopćenim od Michela Kazanskog; br. 4: prema Edmondu Servatu (nedavna iskapanja groblja u Vicqu, Yvelinesu) i A. Molinaru Perezu (*Nekropola Vizigota u Duratonu, Segovia, Madrid*, 1948); br. 6 i 7: prema R. Christleinu i R. Moosbruggeru–Leu, gore citirani (str. 32 i 33); br. 8: prema I. Bona, gore citiran (str. 16 i 17); br. 10: prema J. Ypeyu, u knjizi *Istraživanje života Sasa*, 1977: grob »princeze« iz Zweelooa, Nizozemska.

STRANICE 32 i 33

Prema Grguru iz Toursa, H. F., VIII, 36.

STRANICE 34 i 35

Prema napisu K. Böhnera, *Grob jednog franačkog velikaša iz Morkena u Renaniji*, Köln, 1959.

Kameni sarkofag burgundsko--šampanjskog tipa.

Prema iskapanjima merovinškog groblja u Vorgesu (Aisne).

Prema X. Barralu i Altetu u Spisima *IX. međunarodnog kongresa kršćanske arheologije*, Rim, 1978.

STRANICE 36 i 37

Prema iskapanjima P. H. Giota na otoku Guennoc, na sjevernoj strani Bretanje (*Prvi Bretonci*, Chteâulin, 1982).

STRANICE 38 i 39

Prema obnovi sela Warendorf u Westfaliji (VII – VIII. stoljeće), po W. Winkelmannu, *Nova iskopavanja u Njemačkoj*, 1958.

Prema poemi Venancea Fortunata (umro 600), *La Moselle*, napisanoj 565. ili 566.

STRANICE 40 i 41

Prema Grguru iz Toursa, H. F., VIII, 42.

Prema novijim iskapanjima biskupskog sklopa, u Lyonu, od Jean-François Reynauda.

Odjeća jahačice izrađena po ugledu na odjeću Gospođe iz Kölna, koja je otkrivena 1959. ispod katedrale tog grada (objavljeno od O. Doppelfeld u knjizi *Germania*, 1960, 38). Prizor je opisao Grgur iz Toursa, H. F. IX, 9.

STRANICE 42 i 43

Prema ispitivanjima i dokumentima Philippa Andrieuxa. Zanatska četvrt u Huyu (Belgija), prema J. Willemsu, *Archeologia Belgica* 1973, 148 (stranica lijevo).

STRANICE 44 i 45

Prema ispitivanjima i dokumentima Jaapa Ypeya (Nacionalna služba iskapanja u Nizozemskoj, u Amersfoortu).

Prema ispitivanjima i dokumentima Philippa Andrieuxa (Regionalni arheolog iz Val--de-Marne).

STRANICE 46 i 47

Prema istraživanju ostvarenom 1981. u Muzeju Carnavalet gdje se čuva najvažnija zbirka merovinških sarkofaga od ukrasne sadre (dokumentacija P. Périn i C. Collot/Lambert Industrie).

Prema arhitektonskim elementima terakote sačuvanim u Muzeju Carnavalet u Parizu.

Prema dokumentima G. R. Delahayea. Čelo iskopa s ostacima blokova određenih za izradu sarkofaga još uvijek se može vidjeti u kamenolomu Arcy-sur-Cure (Yonne).

Prema obnovi u velikom parku otkopane kuće u West Stowu (Suffolk): *Sasi i Anglosasi*, cat. Muzej šljemova, Hamburg, 1978.

STRANICE 48 i 49

Obnova bazilike Saint-Denis iz VIII. stoljeća, prema S. Mc Crosbyu.

Prema dokumentaciji Philippea Andrieuxa.

STRANICE 50 i 51

Prema knjizi *Čudesa sv. Martina*, IV, 17.

Prema Grguru iz Toursa, H. F., 35.

STRANICE 52 i 53

Opisani događaji potječu iz dokumenata i uputa Marie-Pierre-Jezegoua, začetnika podmorskog otkapanja merovinške olupine kod Fos-sur--Mer (ušće rijeke Rhône), VII. stoljeće.

STRANICE 54 i 55

Prema otkopima palače u Ingelheimu i obnovi R. Raucha i H. J. Jacobija, u knjizi *Iskapanje kraljevskog trga u Ingelheimu*, Mainz, 1976. Ostaci ove palače još su uvijek vidljivi u malom gradiću Ingelheimu, nedaleko Mainza.

Obris opatije u Saint-Gallu prema maketi W. Borna, C. B. Lunda i S. Karschunkea, točna interpretacija poznatog originalnog plana s početka IX. stoljeća (Samostanska knjižnica u Saint-Gallu, Švicarska).

Obnovljeno oružje prema arheološkim nalazima i oslikani rukopisi karolinške epohe: Biblije iz Viviena, po predaji vlasništvo Karla Ćelavog (845–846) i Evanđelje iz Lothairea (između 849. i 851), Pariz, Nacionalna knjižnica.

Prema iskapanju prebivališta kraljevskog namjesnika u Douai (sjever): stanje oko 950–1100. (P. Demolon, *Douai, grad sučeljen s prošlošću*, Douai, 1982).

U zbirci POVIJEST LJUDSKOG RODA dosad su objavljeni ovi naslovi:

Prvo kolo

PRAPOVIJESNA VREMENA
RIMLJANI
FRANCUSKA REVOLUCIJA
RIMSKA VOJSKA
SREDNJOVJEKOVNI DVORCI
VIKINZI

Drugo kolo

PRVE CIVILIZACIJE
PRVA STOLJEĆA ISLAMA
VELIKA OTKRIĆA
BARBARI
DOBA MUŠKETIRA
INKE, MAYE I AZTECI

U trećem kolu ove zbirke izaći će:

ŽIDOVI
DIVLJI ZAPAD
VELIKI JEDRENJACI 18. STOLJEĆA

Barbari